

Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Житомирський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти

ВЧИТЕЛЬ – МОЄ ПОКЛИКАННЯ

(ЗБІРНИК РОБІТ СТАРШОКЛАСНИКІВ,
УЧАСНИКІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ)

ЖИТОМИР – 2006

УДК 371.1.(075.8)

*Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського
державного університету імені Івана Франка
від 26 червня 2005 року, протокол № 12*

Рецензенти:

А.В. Іванченко – доктор педагогічних наук, професор;
С.С. Вітвицька – кандидат педагогічних наук, в.о.професора.

Вчитель – моє покликання: Зб. творчих робіт учнів / За
ред. О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонової. – Житомир:
Житомирський держ. ун-т, 2006. – 177 с.

У збірнику представлено творчі роботи
старшокласників Житомирщини, учасників Всеукраїнського
конкурсу „Учитель – моє покликання”.

Для вчителів, студентів, аспірантів, різних категорій
педагогічних працівників.

УДК 371.1.(075.8)

© Житомирський державний університет, 2006.
© Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти, 2006.

Педагогічна професія у контексті сучасних вимог

В освітніх документах Національній доктрині розвитку освіти, Законах України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про вищу освіту", Державній програмі "Вчитель", Концепції педагогічної освіти наголошується на важливій ролі вчителя у сучасному суспільстві як ключової фігури.

Педагогічна професія ставить досить високі вимоги до особистісних якостей працівника, перш за все до розвитку певних властивостей соціального інтелекту і професійної компетенції. Це професія соціального типу, а її особливе призначення полягає в тому, що вона орієнтована на взаємодію з іншими людьми, що навчаються, змінюються, розвиваються, очікують допомоги в складних життєвих та навчально-виховних ситуаціях. Умови педагогічної діяльності особистості передбачають наявність у вчителів сформованості таких якостей як соціальної відповідальності, потреби у спілкуванні, розвинених творчих здібностей, емоційності й активності у вирішенні різноманітних проблем тощо.

Наукові дані свідчать про важливість психолого-педагогічних, соціоформуючих якостей (В.І. Лазуткіна, П.С. Перепелиця, Е.О. Помиткін, В.В. Рибалко), які сприяють спілкуванню, взаєморозумінню і співробітництву між людьми. Останні відносять до інваріантних властивостей особистості і визначають їх як такі, що впливають на професійний успіх. Зарубіжними вченими (П. Коста) на основі аналізу великого обсягу фактичного матеріалу виділено п'ятифакторну модель особистості, яка відображає успішність багатьох видів професійної діяльності: екстравертованість; соціальні якості людини (чесність, відкритість, альтруїзм тощо); відповідальність (організованість, самодисципліна, прагнення до досягнень); відкритість досвіду (здатність навчатися і переучуватися, творчі здібності тощо).

Набуття педагогічної майстерності відбувається за таких умов: наявності у вчителя педагогічно-значущих рис особистості; здобуття психологічно-педагогічної, предметної та методичної підготовки за конкретною спеціальністю. Ці умови адресовані до різних підструктур особистості: до спрямованості, загальних, академічних, спеціальних та педагогічних здібностей, дидактичних умінь і навичок тощо.

Ефективна педагогічна діяльність потребує розвинених академічних у відповідній науковій сфері, дидактичних (уміння передавати учням навчальний матеріал), мовних (здатності яскраво і чітко висловлювати свої думки і почуття), перцептивних (здатність проникати у внутрішній світ дитини), організаторських (здатність

організовувати розливальну навчальну ситуацію) здібностей.

Важливо відзначити, що перелік професійно важливих рис щодо педагогічної діяльності схожий з переліком якостей, які відносять до творчої діяльності (Т. Амбайл, Г. Айзенк, Ф. Баррон, А. Маслоу). Продуктивно працюючим учителям притаманні такі особистісні риси творчих людей, як самостійність суджень, впевненість у собі, повага до себе, здатність знаходити привабливість у труднощах, здатність до ризику, що сприяє самореалізації особистості.

Аналіз наукових праць дає можливість стверджувати, що людина, яка хоче досягти успіху в педагогічній діяльності, має бути високо інтелектуальною, відзначатися розвинутими комунікативними й організаційними здібностями, багатою уявою, живим розумом, бажанням плідно працювати і допомагати іншим людям, з почуттям гумору, емпатійністю, умінням встановлювати і підтримувати контакти, приваблювати до себе людей, зі здатністю зберігати емоційну рівноваженість у спілкуванні, що поєднується з високою інтелектуальною та емоційною чутливістю.

Професійна придатність до педагогічної діяльності визначається такими особливостями як педагогічна спрямованість, інтерес до вчительської професії, любов та повага до дитини, інших суб'єктів освітнього процесу; бажання вчити і виховувати дитину, допомагати їй у процесі саморозвитку, самостановленні; емоційна відкритість, урівноваженість, толерантність, здатність до співпереживання, глибокого проникнення у світ дитини.

У педагогічній професії найбільшою мірою реалізується людський потенціал – здатність людини до самоактуалізації і самореалізації. Ця особливість педагога проявляється у захисті гуманістичних цінностей дитини – правдивості, щирості, справедливості, доброти, доброзичливості, чуйності тощо.

З погляду науковців (Н.А. Амінов, Дж. Гілфорд, Г. Маслоу) великий обсяг знань і високий розвиток інтелекту самі по собі не забезпечують успішну взаємодію людини із зовнішнім середовищем та реалізацію її потенціалу. Домінуючими при цьому виступають особистісні якості. Оцінювання педагогічних здібностей у взаємодії з соціальним інтелектом учнівської та студентської молоді необхідно здійснювати в єдності логічного і творчого мислення.

Педагогічне мислення у взаємодії з соціальним інтелектом проявляється у його спрямованості на ефективне розв'язання проблем, що пов'язані з міжособистісними відношеннями в різних соціально-педагогічних контекстах. Відзначений підхід передбачає розвиток здатності суб'єкта пізнавати поведінку іншої людини, розуміти її думки,

почуття, і наміри, а також самого себе. З погляду Дж. Гілфорда, ця здібність має чотири виміри: передбачення наслідків різних міжособистісних відносин, здатність до соціальних узагальнень, соціальна інтуїція, розпізнання структурних зв'язків у системі міжособистісних відносин. Соціальний інтелект виявляється у відкритості, спілкуванні, здатності прийняти цінності іншої людини, відстоювати свої переконання, вмінні контролювати свою поведінку в різних життєвих ситуаціях, створювати і підтримувати доброзичливу психологічну атмосферу в міжособистісному спілкуванні. Соціальний інтелект у поєднанні з педагогічним мисленням може забезпечити не тільки пізнання поведінки, але й ефективно вирішувати проблеми життєдіяльності.

Соціальна компетентність розкривається у мотивації, спроможності цілепокладання та цілездійсненні, продуктивності діяльності, посиленні позитивних чинників соціального оточення. Розвиток специфічно професійного мислення потребує більш активного впровадження у педагогічну діяльність діалогових та альтернативних форм навчання. На думку науковців, швидкість і легкість формування педагогічних умінь притаманна особам з особливою спрямованістю до самореалізації у сфері педагогічної діяльності. Чим більш вираженою є вона до початку спеціалізованого навчання, тим більш серйозні результати у формуванні компонентів педагогічної майстерності будуть виявлені в подальшій професійній діяльності.

Останнє залежить не тільки від рівня спеціальної і методичної підготовки та розвитку педагогічних здібностей, професійного соціального середовища, а й від розуміння вчителями суспільної значущості педагогічної професії. Нині спостерігається тенденція до розширення функцій учителя з позиції особистісно-орієнтованого підходу. Крім розвитку пізнавальних здібностей на нього покладаються і виховні завдання. Утверджується демократичний стиль викладання, посилюється загальна орієнтація на розвиток особистості учня.

Педагогічна робота є досить складною, тому для неї важливим є певний тип працездатності. В педагогічній діяльності виділяють типові ускладнення, серед них надмірне спілкування, психологічна обтяжливість; неможливість бути психологічно вільним під час роботи; значна завантаженість та необхідність вирішувати також ті питання, що виходять за межі професійної компетентності; емоційно насичена атмосфера, що приводить до синдрому емоційного спалення. Наслідками такого стану є: негативне ставлення до своєї роботи, до учнів. Крім того на вчительській діяльності відчутно позначаються й соціально-економічні проблеми, які виникають у суспільстві. Вони проявляються у

вигляді тиску життєвих обставин, побутових труднощах, соціальної дезорієнтації.

Педагогічно обдаровані вчителі не тільки здатні розуміти себе і своїх учнів, але і цілеспрямовано впливати на них у навчальному процесі. В свідомості педагога можна відзначити два взаємопов'язаних рівня відображення характеристик педагогічної діяльності: рефлексивний (емпатійність, педагогічний такт, самоконтроль.) і проєктивний (гностичний, власне проєктувальний, конструктивний, комунікативний, організаційний).

Талановиті педагоги у своїй діяльності керуються такими критеріями досягнення цілей навчально-виховного процесу: психолого-педагогічні особливості засвоєння предмета конкретними учнями; соціально-психологічні особливості взаємовідносин учителя з класом, міжособистісні стосунки учнів; аутопсихологічні особливості самого учителя.

Талановитий педагог відзначається особливою готовністю до актуалізації раніш набутих знань і засвоєння нових, необхідних для вирішення педагогічних задач. Вони стимулюють своїх учнів до самовиховання, самоосвіти і саморозвитку, спираючись на свої власні теоретичні підходи, якими вони озброюють учнів.

Специфіка педагогічної діяльності і визначені високі вимоги до особистісних якостей вчителя роблять принципово важливим якомога раніший відбір спеціалістів і допрофесійну та початкову професійну педагогічну підготовку учнівської молоді.

Отже, педагогічна діяльність ставить високі вимоги до особистісних якостей людини, розвитку її педагогічного мислення, соціального інтелекту і соціально-педагогічної компетенції. Проте є певні труднощі при вирішенні кадрових проблем освіти: в окремих районах відчувається дефіцит учителів, недостатній рівень професійно-орієнтаційної роботи в цьому напрямі, оскільки до педагогічних закладів нерідко вступають випускники, які не мотивовані на вчительську професію, не організовують роботу щодо підбору до пільгового вступу, неухвалює ставлення до працевлаштування випускників педагогічних закладів. В зв'язку з цим потребує вдосконалення система відбору молоді, схильної до педагогічної професії з урахуванням регіональних потреб. При відборі абітурієнтів до педагогічних закладів особливо ретельно має бути проаналізована їх академічна підготовка, рівень сформованості педагогічних здібностей, оскільки вимоги до сучасного педагога з кожним роком зростають.

Саме тому важливе значення набуває профорієнтаційна робота на педагогічну роботу учнівської молоді. У цьому контексті особливого

значення набуває Всеукраїнський конкурс учнівських робіт, який організовує МОН України "Вчитель – моє покликання". Проведений конкурс засвідчив про наявність на Житомирщині педагогічно обдарованої молоді, які свідомо обирають педагогічну професію, незважаючи на її складнощі й труднощі. На виборі педагогічної професії випускниками серйозно позначаються соціально-економічні проблеми.

Професійно орієнтовану педагогічну підготовку доцільно починати у середніх та старших класах школи, коли виявляються наміри оволодіння цією професією. При навчанні у педагогічному вузі студенти, що орієнтовані на майбутню професію вчителя, проявляють зацікавленість у підсиленні професійної спрямованості навчального процесу. Найбільш талановиті із студентів активно займаються науково-дослідною роботою яка у частини з них переростає у магістерські роботи та кандидатські дисертації. Педагогічна професійна діяльність набуває вираженого індивідуального характеру тільки при високоякісному її виконанні. Подальша професіоналізація в педагогічній діяльності приводить до творчого, інноваційного її виконання.

Проте ні освіта, ні відбір, ні вимогливе професійне середовище ще не створюють педагога-професіонала. Вони не породжують його здатність любити, бути цікавим, набувати, виявляти і передавати мудрість наступним поколінням. Мають бути створені передумови розвитку, які сприяють, допомагають тому, що вже існує в зародку, щоб актуалізуватись і стати реальним – яскравою особистістю вчителя-професіонала. Успіх у педагогічній діяльності визначається тим, який сенс має для педагога його професія. Структура і зміст педагогічної діяльності, як ніякої іншої, постійно змінюються і значною мірою залежать від особистісного розвитку спеціаліста, що знаходить у професії нові грані, новий сенс, нові можливості, сам трансформує свою діяльність. Оволодіння якісно новим професійним рівнем у свою чергу стимулює розвиток особистості, за умови її моральної зрілості. Повноцінна продуктивна педагогічна діяльність передбачає сформованість у вчителя таких моральних якостей як любов до людей і служіння гуманістичним та суспільним цінностям.

*Дубасенюк О.А.,
професор, доктор педагогічних наук,
проректор з наукової роботи,
міжнародних та регіональних зв'язків
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Бути вчителем: дар чи покарання?

Мабуть, немає сьогодні жодної людини, яку необхідно було б переконувати в тому, що вчителем може стати далеко не кожен. Гарні, різні спеціалісти для суспільства однаково важливі. Проте вчителя до загального ряду поставити неможливо – від нього, й тільки від нього залежатиме чи відбудеться як морально, так і професійно інженер і підприємець, військовий і лікар. Ось чому вибір професії вчителя – питання визначного соціального значення, а допрофесійна орієнтація на педагогічну діяльність є найважливішим напрямом усієї системи профорієнтаційної роботи як школи, так і вищого педагогічного навчального закладу.

Одним з принципових положень педагогічної науки є аксіома, яка стверджує, що інтелект загострюється інтелектом, характер виховується характером, особистість формується особистістю. Тобто, яскрава, неординарна, приваблива особистість учителя виступає однією з найважливіших умов, а також засобом досягнення успіху у виховній і освітній діяльності.

Як стати педагогом-фахівцем? Одні дослідники стверджують, що для цього потрібен великий досвід: працюючи на робочому місці поруч з досвідченими вчителями набуваєш уміння працювати з учнями. Інші вважають, що потрібно мати педагогічний талант, адже за його наявності успіх у роботі забезпечено. “Вчителем потрібно народитися” – вважають вони. Треті наголошують, що у педагогічній діяльності головне не талант, а майстерність, заснована на умінні, професіоналізмі, кваліфікації.

У багатьох наукових джерелах зазначається, що педагогічний талант – найвищий ступінь здібностей особистості, які забезпечують можливість найбільш успішного, творчого виконання педагогічної діяльності. Тобто ключове значення надається поняттю „здібності”. Водночас поняття „педагогічна кваліфікація” означає підготовленість особистості до педагогічної діяльності, тобто увага акцентується на наявності у неї спеціальних знань, умінь та навичок, які необхідні для здійснення цієї діяльності. Отже ключовим словом виступає „підготовленість”. Порівнюючи ці поняття можна дійти висновку, що здібності особистості як індивідуальні її особливості, що є умовою успішного здійснення вчительської роботи, не слід зводити тільки до знань, умінь на навичок, тобто таланту не можна навчити.

Дійсно, прекрасним педагогом може стати той, чий педагогічний талант буде доповнено спеціальною педагогічною освітою і розвинено у практичній педагогічній діяльності. Справжнім педагогом може і не

стати той, хто покладається лише на свій педагогічний таланти або ж тільки на отриману ним педагогічну освіту.

Як зазначає академік І. Зязюн, не слід чекати закінчення вищого педагогічного навчального закладу, щоб потім у практичній діяльності стати майстром. Необхідно саме у студентські роки набувати основ професіоналізму. Потрібна щоденна і наполеглива праця над розвитком своїх здібностей до педагогічної діяльності, формуванням професійної позиції, виховуванням уміння спілкуватися з людьми, у процесі міжособистісної взаємодії розв'язувати завдання навчання та виховання. Тому навчання у педагогічному навчальному закладі передбачає не лише засвоєння знань, а й розвиток здібностей, формування професійних якостей і вмінь майбутніх фахівців, що допоможуть „налагодити” особистість як інструмент педагогічного впливу на взаємодію з дітьми, батьками, колегами. Така система навчання складна і навчальними планами не завжди передбачена, проте сьогодні це найважливіше завдання вищого педагогічного навчального закладу.

Отже, одним із провідних завдань вищого педагогічного навчального закладу є підтримка і розвиток педагогічно обдарованої молоді, формування її педагогічної майстерності.

На нашу думку, педагогічно обдарованою можна вважати особистість, якій притаманне якісно своєрідне поєднання педагогічних здібностей, педагогічної креативності та свідомої спрямованості на здійснення функцій педагогічного працівника, що дозволяє їй досягти значних успіхів у творчій професійній діяльності.

Педагогічні здібності – це сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення. Педагогічні здібності передбачають відповідну спрямованість особистості (світоглядну, політичну, моральну); ділові якості (спеціальні педагогічні уміння, навички, досвід); риси характеру (вміння спілкуватися з дітьми, підлітками, емоційна рівноваженість). Педагогічні здібності ґрунтуються на відповідних нахилах до педагогічної діяльності, формуються і вдосконалюються в ході педагогічної практики. Вони ж є і передумовою для вибору особистістю педагогічної професії. Часто педагогічні здібності зводять до уміння виконувати певні дії – гарно говорити, співати, малювати, організовувати дітей тощо. Насправді ж поняття “педагогічні здібності” виявляється значно складнішим і охоплює цілий комплекс спеціальних та загальних знань, пов'язаних з ними умінь, а також якостей особистості вчителя. Сучасні дослідники виділяють такі групи педагогічних здібностей:

➤ *науково-пізнавальні* – здатність людини оволодівати науковими знаннями у визначеній галузі;

➤ *дидактичні* – уміння відбирати та готувати навчальний матеріал, наочність; чітко, доступно, виразно, переконливо і послідовно викладати навчальний матеріал; проводити уроки творчо; розвивати мислення школярів; стимулювати розвиток пізнавальних інтересів та духовних потреб учнів; підвищувати їх навчально-пізнавальну активність; привчати дітей працювати самостійно;

➤ *організаторські* – уміння об'єднувати дітей, розподіляти між ними обов'язки, планувати роботу, вести роботу одночасно з навчальною групою і кожним учнем, аналізувати результати діяльності, підводити підсумки, робити висновки; допомагають згуртувати учнів, розвинути в них активність, ініціативу, самостійність; дають змогу організувати на належному рівні навчально-виховний процес, а також власну педагогічну діяльність;

➤ *комунікативні* – уміння встановлювати педагогічно доцільні стосунки з учнями, їх батьками, колегами, керівниками навчальних закладів (педагогічний такт);

➤ *перцептивні* – полягають в адекватному сприйнятті й розумінні психології дитини; в умінні проникати у духовний світ вихованців, об'єктивно оцінювати їх емоційний стан, тонко відчувати настрої, переживання окремих учнів, виявляти особливості психіки;

➤ *сугестивні* – здатність здійснювати емоційно-вольовий вплив на вихованців;

➤ *дослідницькі* – уміння пізнавати і об'єктивно оцінювати педагогічні ситуації та процеси;

➤ *соціальні* – вміння розібратися у складних міжособистісних стосунках учнів, визначити місце і роль кожного з них у діловій та соціально-психологічній структурах;

➤ *експресивні* – здібності до зовнішнього вираження своїх думок, знань, переконань і почуттів за допомогою мови, а також міміки та пантоміміки;

➤ *емоційна стійкість* – уміння педагога володіти своїм станом, поведінкою у різноманітних ситуаціях.

Звісно, названими властивостями не обмежується перелік педагогічних здібностей. Проте, слід зазначити, що тільки факт наявності у людини педагогічних здібностей ще не забезпечує ефективності виконання нею педагогічної діяльності. Практика роботи сучасної школи свідчить, що вчитель повинен не тільки чітко і правильно відтворювати необхідну інформацію – він має вміти генерувати нові, оригінальні ідеї, знаходити нетрадиційні способи розв'язування проблемних педагогічних ситуацій і задач, тобто володіти *креативністю мислення*. Креативність передбачає здатність до творчого пошуку, нестандартного розв'язання

педагогічних задач і характеризується за цілим рядом параметрів, серед яких уміння бачити проблему, оригінальність, здатність до синтезу та аналізу, відчуття витонченості організації ідей та інші.

Необхідно відмітити ще одну характеристику особистості педагога, без якої педагогічні здібності не зможуть набути ефективного розвитку – це особистісна *спрямованість* людини на педагогічну діяльність, яка є одним з найважливіших суб'єктивних чинників досягнення вершин у професійно-педагогічній діяльності. Спрямованість особистості визначається як сукупність стійких мотивів, що орієнтують діяльність особистості, і які характеризуються інтересами, схильностями, переконаннями, ідеалами, в яких відображено світогляд людини. Крім того, спрямованість охоплює інтерес до самих учнів, творчості, педагогічної професії, схильність займатися саме нею, усвідомлення своїх здібностей.

Основним мотивом суто педагогічної спрямованості є інтерес до змісту педагогічної діяльності. Можна на “відмінно” знати основи фахового предмету, володіти цілим рядом педагогічних умінь, але так і не стати “вчителем, на якого чекають”. Важливою умовою розвитку педагогічної обдарованості є бажання педагога працювати з дітьми, любов і повага до них, отримування задоволення від спілкування з вихованцями, потреба знову і знову повертатися до проблем школи і учнів. Отже, йдеться про педагогічне покликання, яке розглядається як життєве призначення і спрямування людини, що надає доцільності, осмислення й перспективності її діяльності. Покликання співвідноситься у своєму розвитку із потребою в обраному виді діяльності. На цьому найвищому ступені розвитку – покликанні – педагог не уявляє себе без школи, без життя і діяльності своїх учнів.

Усвідомлення покликання передбачає розвинену самосвідомість і культуру самоаналізу, осмислення своїх потреб, формування соціально значущих цілей, визначення конкретних шляхів її реалізації. Вчитель завжди має пам'ятати одну просту але велику істину: для того, щоб бути справжнім учителем, необхідно перш за все любити те, що викладаєш, і любити тих, кому викладаєш. Учитель не може не любити дітей. Це положення вже стало педагогічною аксіомою. Проте далеко не всі, хто обрав для себе професію педагога, замислюється над сенсом даної аксіоми. А він полягає у тому, що виховувати людину, яку не любиш, праця бесплідна і навіть пекельна.

Отже, зазначимо, що якщо педагогічної майстерності дійсно можна навчитися (і під час навчання у педагогічному навчальному закладі, і впродовж безпосередньої педагогічної діяльності), а педагогічні здібності розвинути до певного необхідного рівня, то педагогічне

покликання має народитися у душі людини, „визріти” і оформитися у стійке переконання, що саме без цього (школи, учнів, щоденного спілкування з ними) ви не зможете прожити жодного дня.

І дуже приємно, що на Житомирщині є ціла плеяда талановитих молодих людей, які не зважаючи на „непристизжність” педагогічної професії, не тільки мають стійке бажання присвятити своє життя цій благородній праці, а й ще так глибоко, поетично, талановито обґрунтовують, чому саме вони не уявляють свого життя без школи і учнів.

Ми не змогли залишитися байдужими до щирих сповідей учасників конкурсу „Вчитель – моє покликання” – так виникла ідея створення цієї збірки. І нехай не всі представлені тут твори посіли призові місця, всі вони заслуговують на те, щоб їх прочитали і осмислили думки випускників, зрозуміли проблеми молоді, яка вступає у життя і мріє здобути педагогічну професію. Тоді, можливо, і Ви, шановний читачу, погодитесь: „Так, справді, вчительство – це дійсно твоє покликання!”

Антонова О.Є.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
керівник Науково-методичного центру
роботи з обдарованою студентською молоддю
Житомирського державного університету імені Івана Франка

*Музика Ірина,
(Житомирська міська гуманітарна гімназія № 23)*

Вчитель – моє покликання

*Кожна людина, якщо того хоче,
може стати педагогом-майстром.
Антон Макаренко*

Під час навчання у школі ми сприймали професію вчителя тільки з позиції учнів. Учитель для нас був людиною, обов'язок якої дати якомога кращі знання, людиною, яка повинна знати все, якій не прощаються поганий настрій та незнання маленьких дрібничок. Але зараз, коли ми стоїмо на роздоріжжі перед вибором майбутньої професії, сприймання нами вчителів дуже змінилось, адже багато хто усвідомив, що схилиється до обрання саме цієї благородної професії. Особисто я тільки зараз зрозуміла, що досліджувати діяльність учителя – не така вже й легка справа, оскільки, не маючи власного досвіду в цій сфері, важко скласти об'єктивне судження про проблему.

Для того, щоб висвітлити цю тему, я вирішила заручитися допомогою книг, які звертаються до аналізу професії педагога та її ролі в суспільстві. Мої роздуми будуть викладені у вигляді структурованої роботи, що складається з декількох розділів, кожен з яких має власну назву та епіграф. Я намагалася підходити до цієї проблеми як серйозно, так і з гумором. Серйозність виходить із мого невеличкого життєвого досвіду, а гумор – від сумнівів, а може, навіть від страху, перед майбутнім. Це своєрідний захист від невдач, які можуть очікувати мене на професійному шляху. А я точно знаю, що вони будуть, адже, на відміну від інших професій, хороший педагог повинен постійно змінюватися та самовдосконалюватися.

У всіх людей приблизно однакові задатки від народження. Питання в тому, чи зуміє людина вибудувати і розвинути з них здібності? Я вважаю, що самореалізуватися можна лише тоді, коли бажання буде підкріплене відповідними діями, тому кожен, якщо він не тільки хоче чогось, але й працює над собою, зможе досягнути поставленої мети.

Саме тому, розмірковуючи над темою „Вчитель – моє

покликання", я вирішила подивитися на неї з точки зору змін у суспільстві, у людях та змін в особистості вчителя. „Міняються люди – міняється світ" – девіз мого дослідження.

Ким бути? Яким бути?

*Поки ми не проникнемо думкою в те, що є,
ми ніколи не зможемо належати тому, що буде.
Мартин Гайдеггер*

Після закінчення школи старшокласники стоять перед нелегким вибором: який шлях обрати у житті? Обрання професії – це надзвичайно важливий крок, адже від того, наскільки свідомий підхід до цієї справи, залежить, хоч як банально це звучить, подальша доля людини.

Людина самотійно має добиватися успіху, діяти, прагнути чогось досягти, бо за відсутності таких намагань вона втрачає волю до життя. Як вважають філософи-екзистенціалісти, людей можна умовно поділити на дві категорії: ті, які живуть за принципом: „Навіщо старатись, адже рано чи пізно всі ми все одно помremo?", тобто бояться труднощів, яких їм доведеться зазнати в процесі самореалізації (в екзистенціалізмі це називається „стояти навколішках"); до іншого типу належать люди, котрі усвідомлюють, що життя надто коротке, щоб марнувати його. Вони постійно самовдосконалюються, намагаються встигнути якнайбільше, а тому достойні гордо йменувати себе справжніми Людьми.

Професія вчителя вимагає перш за все небайдужості у ставленні до життя. Людям, які збираються стати педагогами, слід зважити, що однієї любові до дітей та професіоналізму мало, бо учнів потрібно не лише виховувати та вчити шкільній грамоті, але й вселяти в їх душі віру в майбутнє та небайдужість. Страшно навіть подумати, у що може перетворитися сучасний цивілізований світ, якщо все більше й більше людей будуть „ставати навколішки". Тому одним з основних завдань педагогів є самовдосконалення, бо хто не йде вперед, той починає деградувати. Адже світ, в якому ми живемо, постійно змінюється, тому людина, яка вважає, що можна зупинитись на досягнутому, стає безперспективною і нікому не цікавою.

Чи є у мене інший вибір?

*Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок,
Є тисячі ланів, але один лиш мій...
Бо нива – це моя! Тут я почну зажинок,
Бо крацій урожай не жде мене ніде,
Бо тисяча доріг, мільйон вузьких стежинок
Мене на ниву батьківську веде...
Василь Симоненко*

У моїй сім'ї не одне покоління займалося педагогічною діяльністю: і бабусі, й дідусі, й батьки... Отож, саме собою напрошується питання: а чи є у мене інший вибір? Звичайно, все це говориться жартома, оскільки я б ніколи не обрала професію, до якої не маю інтересу.

Можливо, любов до дітей та прагнення приносити користь суспільству передались мені генетично, а може, на моє бажання стати вчителем вплинуло те, що ще змалечку я постійно знаходилась в оточенні педагогів. Усі радощі та труднощі цієї втомливої, але захоплюючої роботи я бачила, як на долоні. Ще зовсім дитиною я чула безліч незрозумілих висловів і термінів. Тоді мені хотілося якнайшвидше подорослішати, щоб врешті-решт збагнути, що ж значать всі ті загадкові слова.

У моїй сім'ї до цих пір згадують один смішний випадок, коли я в трьохрічному віці на зауваження старших гордо відповіла: „У мене є власна суб'єктність", на що тато пожартував: „Ану знімай штанці! Зараз як надаю тобі по ній..." І хоча тато казав це з гумором, йому все ж було приємно, що я цікавилася значенням різних термінів, росту допитливою.

До речі, мені дуже пощастило, бо гарні педагоги оточували мене не тільки в сім'ї. У школі, де я навчаюся, чудовий вчительський колектив, який, мабуть, зіграв не останню роль у визначенні мого покликання. Адже завдяки моїм учителям я проймалася повагою до цієї професії не тільки змалечку, але й впродовж усього свідомого життя.

Хоча, щиро кажучи, педагогом я мріяла стати не завжди. У мене (мабуть, як і в кожній людині) було безліч інших варіантів, але тільки зараз я зрозуміла, що вони з'являлися тільки від страху не справитися з відповідальністю професії вчителя. Але зараз я

відчуваю себе повністю готовою для цього випробування, бо усвідомила нарешті, що все в моїх руках.

Вчитель як я його бачу

*Не хочу бути лиш сьогодні,
Я хочу завтра і завжди.
Я хочу, щоб мої сліди –
Гарячі, справжні, не холодні –
Дорогу показали ще когось,
Хто хоче йти ще вище.
Ірина Шинкарук*

Як кажуть, чим благородніша професія, тим вона невдячніша, адже досягнення сприймаються, як належне, а будь-які промахи та невеличкі невдачі трактуються як некомпетентність. До речі, вчитель посідає друге місце (після лікаря) у рейтингу найневдячніших професій, оскільки люди, на жаль, не одразу можуть оцінити заслуги їх наставників.

Ідеал учителя змінюється з віком. Для учнів молодших класів важливо, щоб учитель був розуміючим, лагідним та не дуже строгим. Не дивно, що діти, тільки-но потрапивши у школу, цінують саме доброту, адже з перших днів навчання у них з'являються нові обов'язки, а також певна самостійність, з якою шестирічним діткам буває не так-то й легко справитись, бо саме в молодших класах складаються стосунки, дружба та місце в колективі, тому в цей час надзвичайно важливими є підтримка та гарне ставлення вчителя. У цей період вчитель — авторитет і саме від його думки залежить оцінка дитини однокласниками.

Учні середніх класів, окрім доброти, цінують ще й оригінальність викладу матеріалу та насиченість уроків різними цікавинками. Для них ідеальний учитель – це людина, яка вміє перетворити звичайний урок на дійство.

Старшокласники ж вважають себе вже цілком дорослими для ігор, тому й дивляться на них доволі скептично, мовляв: „Що ви нас тут розважаєте? Адже ми давно не діти...” У 9-11 класах учні починають усвідомлювати свою індивідуальність, у них формується власна точка зору. Повагу може заслужити вчитель, на уроках якого можна подискутувати, висловити свою думку та послухати інших. Також для старшокласників важливо бачити в

наставнику не тільки вимогливого компетентного педагога, який дає гарні знання, але й яскраву, неординарну особистість, від якої можна перейняти цікавий життєвий досвід.

Як ми бачимо, з дорослішанням учнів змінюються їх уявлення про ідеального вчителя. Дуже важко заслужити визнання всіх, але немає нічого неможливого, якщо щиро чогось хотіти та постійно працювати над собою.

Міняється світ – міняються учні

*Не знаю я, що буде після нас,
В які природа убереться шати.
Єдиний, хто не втомлюється, - час.
А ми живі, нам треба поспішати.
Ліна Костенко*

Швидко збігає час, і з його плином змінюється все навкруги. Візьмемо останні півстоліття. Здається, зовсім небагато, але якщо проаналізувати, наскільки все стало іншим, наскільки відрізнялася тодішня молодь від сучасної, як змінився світ!.. Звичайно, в наш час комп'ютеризації та високих технологій важко залишитися людиною, основним захопленням якої було б читання. Нелегко зараз відшукати підлітка, який би не проводив більшу частину свого вільного часу перед екраном телевізора або за комп'ютером, захоплено граючись в чергову „стрілялку” або влаштовуючи цікаве життя віртуальній сімейці, марнуючи тим часом своє.

Неприємно визнавати, але мушу все ж констатувати той факт, що на сьогодні більшість учнів не бачать сенсу читати книги видатних письменників-класиків, якщо існують екранні постановки цих літературних шедеврів. Навіть Ромео і Джульєтту все частіше ототожнюють не з геніальним Шекспіром, а з красунчиком Лео ді Капріо та його манірною подружкою, в образах яких більша частина молоді уявляє легендарних закоханих.

Різниця між колишнім та теперішнім поколінням полягає в тому, що раніше у людей була жага до знань. У суспільстві, де ще не ввійшли в повсякденний вжиток такі технічні досягнення як телевізор, телефон та комп'ютер, інформація поширювалася досить повільно, тому люди охоче черпали її з книг, духовно

збагачуючись та набуваючи корисних знань.

Звичайно, не можна однозначно негативно чи позитивно оцінювати роль високих технологій в розвитку молодого покоління. Вони мають двоякий вплив на формування особистості: є тут як свої плюси, так і мінуси, але я думаю, що багато хто погодиться зі мною, якщо я скажу, що виховане на бойовиках покоління росте жорстокішим та менш освіченим, тому знайти правильний підхід до таких людей, щоб навчити їх добру, значно важче, а саме в цьому й полягає основне завдання вчителя.

Вчитель на всі часи

*У кожного з нас вчитель є, читаю,
Усі ми - тільки учні й вчителі.
Усі ми у добрі своїм і злі
Несем чийсь холод чи любов гарячу.
Іван Драч*

Змінюється час, змінюються цінності та пріоритети – змінюється вчитель. Надзвичайно цікаво простежити за цією своєрідною еволюцією, подивитися, яким був підхід педагогів до навчального процесу у різні часи.

XVII століття. Педагог – авторитет, який не має права помилятися. Саме від його думки залежить все. Він – однозначно правий, дискутувати з учителем означає ставити під сумнів його компетентність. Педагогом у ті часи міг стати не кожен: для цього потрібно було мати ясний розум і здібності до цієї професії. Яскравим представником тодішньої освітньої системи був Я.А. Коменський, який вважав: „Учителями повинні бути люди чесні, діяльні і працьовиті; не тільки для годиться, а й насправді вони мають бути живими взірцями чеснот, що їх повинні прищепити іншим. Ніщо удаване не може бути тривалим”.

У XIX столітті почали цінувати індивідуальність учня, проявляти цікавість до його власної думки, життєвої позиції тощо. Геніальним педагогом того часу можна вважати К.Д.Ушинського, який писав: „Якщо педагогіка хоче виховувати людину у всіх відношеннях, то вона повинна спочатку пізнати її також у всіх відношеннях”. Костянтин Дмитрович розумів, що кожна людина прагне визнання, тому в його методиці важливими були підбадьорювання та заохочення учнів, похвала за добре виконану

роботу, але головним усе ж було намагання побачити особистість у кожному, навіть у найнепримітнішому, учневі.

XX століття – доба великих змін та стрімкого розвитку суспільства. Люди усвідомлюють цінність часу, а тому й намагаються не бути бездіяльними, не сидіти склавши руки, а встигнути якнайбільше. Це стосувалося й освіти. Крім любові та поваги, вчителі прагнули вкласти в учнів максимум знань за короткий проміжок часу. Всесвітньо відомий український педагог А.С.Макаренко у своїх працях зазначав: „Вихователь повинен уникати тільки однієї форми: простого перебування на очах у дітей без всякого діла і без всякого інтересу до них”. Він також вважав, що для виховання потрібен не тривалий час, а розумне використання малого часу. Розвиток особистості у колективі, через колектив і для колективу може бути ефективним лише за однієї умови. „Якомога більше вимог до вихованця, якомога більше поваги до нього”, – писав Антон Семенович.

У 60-ті роки XX століття професійними якостями вчителя почали вважатись повна самовіддача, щирість та доброта. Такі гуманістичні ідеї були основним принципом у роботі видатного українського педагога В.О.Сухомлинського, який дотримувався такого золотого правила: „Бути річкою, в якій зливається гаряче серце й холодний розум, не допускати поспішних, непродуманих течій – одна з вічних гілок педагогічної майстерності. Якщо вона відмирає, всихає – всі книжні знання педагога перетворюються в прах”. Василь Олександрович бачив у своїх учнях друзів, однодумців, завжди намагався зрозуміти їх, адже не забував, що й сам був колись дитиною.

Досить цікавими та неординарними були методи виховної роботи О.А.Захаренка – вчителя-академіка, директора сільської школи, що на Черкащині. Педагог учив школярів не лише науці, а й основним життєвим правилам. Завдяки йому випускники школи мали не тільки гарні знання, але й розвинуті здібності, що допомагали їм самовизначитися та самореалізуватися. Школа підтримувала дружні стосунки з колишніми учнями, а Олександр Антонович наводив нинішнім школярам приклади з життя їх попередників для того, щоб вони переймали корисний досвід та вчилися на чужих помилках, не гаючи час та не марнуючи зусиль

на допущення подібних.

Ми зробили спробу простежити за змінами уявлень про роль учителя у суспільстві. Постає питання: яким же буде підхід до виховання у нашій країні в майбутньому? Звичайно, однозначної відповіді зараз не зможе дати ніхто. Я візьму на себе сміливість висунути власну гіпотезу. Мені здається, що в наш час завдання школи – надання всім однакових можливостей, реалізація яких залежить від самих учнів. На мою думку, це стимулювало б не тільки жагу до знань, а й сприяло б формуванню зрілої особистості, готової до різноманітних життєвих випробувань.

Вчительське багатство

*... Усяким людям всякі дари:
Одному ясний сильний ум,
Що не знаходить в світі пари;
Другому рій крилатих дум,
Що, мов орли, летять за хмари,
Ще іншим руки золоті:
Що очі бачать, руки вдіють.
Який же дар дістали ті,
Що так дітей учити вміють?
Мені здається, в скарбі тім
Любві найбільш дісталось їм.
Іван Франко*

Що має вчитель сьогодні? Низьку зарплату, купу неперевіраних зошитів, безліч безсонних ночей та постійний головний біль? На перший погляд саме так і здається, але чому ж тоді люди обирають професію, яка приносить їм зайві проблеми?

Я вважаю, що насправді вчителі – дуже щасливі люди. Якщо не матеріально, то духовно, а це і є основною умовою для справжнього людського щастя. Гроші можна заробити, а от внутрішнього спокою і задоволення, на жаль, ніде не купиш, а щастя, як говорять, – не результат якихось сприятливих умов, а стан душі.

Вчителі щасливі, бо бачать плоди своєї праці та вдячність учнів, бо відчувають себе потрібними і задовольняють основну потребу кожної людини – потребу у визнанні. Педагоги, які бачать захоплені іскорки в зацікавлених очах своїх учнів, розуміють, що

стали для них авторитетними і тепер деякою мірою відповідальні за подальшу долю отих школярів, які щиро вірять в свого наставника.

Вчителі усвідомлюють, що вони комусь потрібні, розчулюються, коли на вулиці до них підходить стороння доросла людина з привітною посмішкою і питає щось на зразок: „Пам'ятаєте мене? Я з вашого першого випуску! Сидів ще там в куточку за останньою партою... Згадали? Як у вас справи?“. Звичайно, важко уявити, що цей солідний чоловік з блискучою лисиною, вдягнений у дорогий костюм, був колись таким собі маленьким непосидою. Змінився невпізнанно! Але вчитель згадує його. Не завдяки одягу, манерам чи рисам обличчя. Завдяки очам – допитливим, розумним, неповторним. По очах вмів впізнавати тільки педагог. Ні, навіть не так! Тільки справжній педагог!

Як би не мінялися люди, вчитель залишається постійним в одному – в любові до людей і баченні напрямків і тенденцій розвитку суспільства.

Зараз я не можу сказати про себе, що люблю дітей – ми любимо те, у щокладаємо сили і душу. У мене такого досвіду не було. І легковажити не хочу. Але я хочу іншого – через двадцять років твердо сказати: так, я люблю дітей, я бачу напрямки їх розвитку і тому ця любов взаємна.

Список використаних джерел

1. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения. – М.: Учпедгиз, 1955.
2. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки. – Тернопіль, 1994.
3. Макаренко А.С. Твори. У 7-ми т. – К.: Рад. школа, 1953-1955.
4. Слово про вчителя / Упор. і авт. вступ, сл. О.Т. Губко. – К.: Рад. школа, 1985.
5. Сухомлинський О.В. Вибрані твори. У 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1976-1977.
6. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. В 2-х т. – К.: Рад. школа, 1983.
7. Франко Іван. Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г. Дзевєрін. – К.: Рад. школа, 1960.
8. Хайдеггер М. Время и бытие. – М.: Республика, 1993.

Чорноус Гліб,

(Карповецька ЗОШ І-ІІІ ст., Чуднівський р-н, с. Карпівці)

Мої педагогічні заповіді

*В житті є сонце і мета,
Живі дерева й сталактити,
І правота, і неправота,
Кому як жити і ходити.
Андрій Малишко*

Десь я прочитав легенду, що на землі розкидано безліч вуглинок-світлячків. Кожна з них – це символ якоїсь професії. І щаслива та людина, яка знайде саме свою вуглинку, що світитиме їй все життя. Проте, є й такі, які шукають цього світлячка й не знаходять, тому обрана професія їм не в радість, і мучаться вони від своєї роботи...

Я цього року закінчую школу й стою зараз на роздоріжжі. Роздоріжжі численних думок, тривожних шукань і крилатих мрій. І боюся помилитися, підняти не свою вуглинку, піти не своєю дорогою. Стараюся сам себе зрозуміти: чого я хочу, що приваблює мене в цьому житті, з чим зможу справитися, де зможу найповніше реалізувати себе? Чи готовий відповідати за свої слова й вчинки, чи зможу витримати випробування, які приготувало мені життя? Чи не зазнаю фіаско? Думки, думки, думки... Неспокійні, тривожні...

Я хочу прожити живим деревом, а не сталактитом; хочу своїм світлячком освічувати шлях не лише собі, а й іншим. Як досягти цього? Мабуть, потрібно знати, чого я не люблю, що заважатиме в житті. Так-от, я не люблю, як сказав Висоцький, „коли стріляють в спину, а ще гірше – коли в неї плюють”; не люблю фальші, лицемірства, облудливих слів; ненавиджу підлість і брехню. Тому сьогодні в своїх роздумах я постараюсь висловитись гранично чесно, відкрито. При висвітленні вчительської праці, по можливості, уникатиму пишномовних епітетів, фальшивої патетики, піднесено-порожніх фраз. Аби не зрадити свої моральні принципи...

Тож буду відвертим: з дитинства моя уява плекає дві мрії. У моєму єстві вживається „Я” вчительське і „Я” журналістське. Звідки це? Кажуть, щоб зрозуміти людину, потрібно неодмінно

відвідати той край, де вона народилась, де пройшло її дитинство. Адже саме з дитинства виростають людські характери, уподобання. Отже, народився я в Ризі. Там, у Латвії, а потім у російському Хабаровську пройшли мої дошкільні роки. Чи ж не звідти, з далекого дитинства, двоїстість моєї мрії? А, може, це закладено на генетичному рівні? Адже в моїх жилах тече білоруська кров мого прадіда Йосипа Дорошкевича, польська – прабабусі Юзі Янушевської, російська – дідуся Василя Лезнікова і українська – всього мого роду. Он як багато всього в мені змішано! Тож не дивно, що й народився я на межі двох знаків Зодіаку – Діви й Терезів. Це сталося 23 вересня. Ще ввечері – знак Діви, а вранці – Терези. Аналізуючи прожиті роки, я бачу, що, швидше за все, життя моє проходить під знаком Терезів. Мабуть, звідти й моє тяжіння до двох професій. І добре, що в Житомирському державному університеті імені Івана Франка є факультет, який зміг би змирити дві мої дії, звести їх в одну. Це факультет української мови й літератури та редагування освітніх видань.

Тепер я повинен розповісти по черзі, чим саме приваблюють мене обидві професії.

Що є, на мою думку, головним у професії педагога? Яка роль учителя у житті суспільства? Чому я хочу стати вчителем? Як навчатиму дітей, якщо зможу здобути вищу освіту? Які моральні заповіді, працюючи вчителем, сповідатиму я? Як розумію професію журналіста? Яким би журналістом хотів бути?

Стараючись надати вичерпні відповіді на поставлені запитання, виясню насамперед, що я вважаю головним у професії педагога.

Першим, що повинно бути в педагога, це, безперечно, любов. „Треба любити. Немає загадки таланту. Є вічна загадка любові”, – так сказав колись мудрий Григій Тютюнник. Я погоджуюсь з відомим письменником. Бо без любові не може бути вчителя. Без любові до дітей, до своєї професії, рідного краю, України.

Другою, теж визначальною, рисою педагога, на мій погляд, повинен бути професіоналізм. Учитель повинен бездоганно знати свій предмет, доповнювати й поглиблювати його додатковими

матеріалами, пов'язувати з історією рідного краю і свого народу.

І третім китом, якого б я поставив у підвалини педагогічної праці, є відповідальність. Перед країною, яка довіряє вчителям юне покоління; перед учнями, для яких учитель у всьому повинен бути взірцем; перед батьками.

Яка ж роль учителя в суспільстві? Безперечно, велика, навіть визначальна. Адже спливають роки, століття, тисячоліття, змінюються політичні системи й лідери, утверджуються нові моральні цінності, та не змінюється роль учителя – сіяча „розумного, доброго, вічного”. Тому що вчитель першим відкриває нам дорогу до знань; щедро засіває у наші душі зерна любові до рідної мови, рідного краю України; зароняє паростки моральних чеснот, які проростуть не тільки в нас, а й в наших нащадках. На життєвих роздоріжжях ми завжди звертаємося до вчительських порад, звіряємо по них своє життя, складаємо перед ними життєвий екзамен на чесність, вірність і мужність.

Як бачимо, я розумію, яка це відповідальна, складна і, водночас, кропітка, буденна праця – бути вчителем. Бо це і недоспані ночі, й стоси зошитів для перевірки, й безліч книг, які потрібно прочитати... То чому ж я хочу стати вчителем?

По-перше, тому що я люблю дітей. Люблю їхні розхристані оченята, їхню безпосередність, щирість. Мені цікаво спілкуватися з ними, такими різними: безтурботно збудженими й врівноваженими, веселими й задумливими, поступливими й задержуватими.

По-друге, як я сказав раніше, вчитель не тільки навчає, а й виховує. Тож старався б навчити думати, оголосити „тиху війну” телебаченню. Вчив би не наслідувати бездуховність, розбещеність, легковажність американських фільмів, а засуджувати цю аморальність.

По-третє, якось так склалося, що й вдома, й в школі нас виховують жінки: мами, бабусі, вчительки. І немає з ким хлопцям порадитися, немає в кого повчитися стриманості, мужності. Тому в школі повинно бути більше чоловіків-учителів. Були ж у свій час А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський – справжні педагоги, справжні чоловіки. Був мужній лицар Януш Корчак, який не тільки навчав учнів, а й разом з ними переступив поріг газової камери. І зробив крок у вічність... А міг би й залишитись по ту

сторону порога... Жорстокі недолюдки пропонували йому це. Не зміг... Не захотів... Не зрадив... Усьому світу дав останній урок – урок мужності...

По-четверте, я з тих „немодних”, несучасних людей, які звикли не брати, а давати. Так мене змалку привчили: ділитися з ближнім тим, що маю; робити добро, не чекаючи винагороди. На даному етапі я навчаюсь усі шкільні роки на „відмінно”, маю певний багаж знань, особливо з рідної мови й літератури; вивчаю історію села, рідного краю, маловідомі сторінки з історії України; збираю фольклор від старожилів нашого села; фотографую красиві пейзажі. Тож хотів би поділитися своїми знаннями з іншими, спонукати їх зробити більше, ніж я.

По-п'яте, можливо педагогічна мрія закладена в мені на генетичному рівні. У моєму роду були вчительки: початкових класів, музики, математики, географії, української та російської мови, а також учитель історії.

По-шосте, зараз у нашій країні йде процес оновлення. Тож, працюючи вчителем, відновлюючи престиж української мови, я, в якійсь мірі, сприяв би відновленню престижу нації.

У мені часто звучить малиновий дзвін першого вересня, коли, як пише Таїсія Кирилецька:

*Пахнуть айстри дощем і вітрами,
І рум'яниться яблуком день,
І сьогодні мене моя мама
По стежині до школи веде.
Чорнобровці в росі і жоржини ...
І, немов ластів'ята, летять
В храм науки твоєї, Вкраїно,
За дітям поспішає дитя.*

І мені так хочеться стояти в цей день поруч з учителями й зайняти місце не за партою, а за столом...

І сповідував би тоді складені мною ж педагогічні заповіді, головним кредо яких є:

- 1) шануй в дитині особистість;
- 2) не забувай, що й сам колись був учнем;
- 3) пам'ятай: кожна дитина має якийсь дар, відшукай його;
- 4) не вимагай від дитини більше, ніж вона може засвоїти, щоб не відбити охоту до навчання;

5) не гримай, не насміхайся, не принижуй учня перед товаришами;

6) заходь до класу з привітним обличчям, усмішкою, залишивши власні проблеми за дверима.

Отже, уявімо, що мені вдалося здобути вищу освіту. І я переступив поріг класу-кабінету. Як я навчатиму дітей? Спокійно, тактовно, доброзичливо, вимогливо.

Деякі уроки я переніс би зі шкільних кабінетів на природу. Повів би учнів на карповецький став, показав би, як гордовито величні лебеді купають у воді сонце, грайливий вітерець розчісує коси плакучих верб, шовкові трави перешіптуються з ніжними маргаритками, а стрункі тополі на обрії підпирають небо... Ми пішли б з учнями в поле, де хоровод золоточубих соняшників у дружньому танку підставляє свої голови тепло-помаранчевим променям сонця; де гілки смарагдового хмелю навипередки хапаються за стрімкі дроти й пнуться вгору; де сиві терпкі придорожні полини щось розповідають цнотливо-чистим ромашкам... Ми б відвідали ліс, у якому дужі мовчазні дуби свято бережуть таємниці рідного краю; рум'янощока калина підморгує підстаркуватому сивуватому терну; жовто-багряно-червоне кленове листя тихо схлипує під ногами й торкається журбою нашого серця... І тоді б мої учні самі сказали, які відтінки чують у рідній мові. А я додав би, що у мові нашої і мелодійні переливи закоханих солов'їв, і тихий шепіт золотоконої ниви, й передзвін клепання батьківських кіс, і лагідне жебоніння весняних струмків, і терпкуватий м'ятно-любистковий запах рідного краю, і розмаїття мальвових заростей біля тину, й росяно-чиста свіжість літніх ранків..

Я розповів би учням, що тільки чарівна українська природа могла посприяти зростанню творчих талантів. Розпитавши учнів про відомих українських поетів, письменників, журналістів, художників, я б дещо доповнив їхні знання. Адже й на нашій Чуднівщині, наділеній якоюсь особливою, творчою аурою, розквітли відомі всій Україні таланти. Саме на Чуднівщині народилися: байкар Прокіп Канавський, поети Анатолій Сірик, Клим Поліщук, Ганна Сіра, Павло Рильченко, Тетяна Щавінська та юна Софійка Демчук. З нашого краю в широкий літературний світ полинули письменники: Давид Отенберг, Михайло Рубашов, Юрій

Гундич, Остап Демчук, Іван Савчук; письменник і журналіст Павло Шпита; заслужена журналістка України, лауреат Всеукраїнської премії „Золоте перо” Антоніна Момот; журналіст Степан Ніколаєнко. На Чуднівщині народилися, виросли й черпали натхнення відомі далеко за межами України художники Микола Муравський і Віктор Дем'янчук. Перший народився в Карпівцях, нині живе у Ялті; другий – у сусідніх Бурківцях, а живе в Росії. Їхня органічна близькість до рідної природи, широта творчого діапазону, філігранне володіння пензлем, витонченість і ліризм їхніх картин приваблює глядача. Я б ознайомив учнів з альбомом репродукцій картин Миколи Муравського, про якого так прихильно відгукнулася мистецька критика, зокрема, журнал „Президент”, а також альманах „Відомі художники України”. Приватні особи та музеї багатьох країн вважають за честь придбати їхні картини. Виставка робіт Миколи Муравського проходила в Києві, Сімферополі, а нещодавно – в Німеччині, в Баден-Бадені. Віктор Дем'янчук – автор близько тисячі картин, член-кореспондент Російської Академії мистецтв, заслужений художник Росії. Обидва володарі Божого дару влітку приїжджають на Чуднівщину, щоб почерпнути натхнення від рідного краю.

Вивчаючи тему „Вживання великої букви”, я б розповів учням про відомих в Україні людей, колишніх випускників нашої школи. Це віце-президент Академії педагогічних наук України, професор, академік В.М.Мадзігон; дійсний член Академії медичних наук, професор, завкафедрою медичного університету імені Богомольця Ю.В.Биць; генерал-полковник, командуючий Сухопутними військами Збройних Сил України М.М.Петрук; директор Миронівського науково-дослідного інституту пшениці, доктор сільськогосподарських наук В.І.Дубовий; головний рентгенолог Збройних Сил України В.А.Ступаренко.

Вивчаючи тему „Числівник”, я використав би матеріали про Велику Вітчизняну війну. Розповів би про страшну статистику тієї жорстокої бійні. Адже тоді загинуло понад 8 мільйонів українців, що становило 19 відсотків тодішнього населення; понад 135 тисяч уродженців Житомирської області і Чуднівського району й 218 моїх односельчан. Ми з учнями пішли б до братської могили, де я розповів би, що наше село в 1944 році визволяли воїни 276 і 316

мотострілкових дивізій. У боях лише за наше село загинули 94 визволителі: із них – 13 офіцерів, 73 сержанти, 8 – невідомих воїнів. Я б процитував учням відомий вислів: „Жорстока міра незрівнянності смертей: одна смерть – це трагедія, багато смертей – статистика”. Проте наші втрати – це і трагедія, і статистика. І тема „Числівник”. Чи вдалося б мені поєднати це все? На наступному уроці я б розповів про 2 мільйони молодих людей, силоміць вивезених до Німеччини; про Освенцім і Майданек; про каторжний труд жінок і підлітків на окупованій території; про те, як на полях жінки орали коровами, про боротьбу партизан в тилу ворога. А тоді запропонував би дітям написати твір на тему „Мої роздуми біля братської могили”.

При вивченні творчості Т.Г.Шевченка я б спонукав учнів задуматися над висловом: „Хто ми? Чиї сини? Яких батьків?” Крім матеріалу, запропонованого підручником, я б розповів, що наша Чуднівщина пов'язана з історією козаччини. Адже на чуднівській землі боронили наш край козаки під керівництвом Богдана Хмельницького, Максима Кривоноса, Івана Виговського, Юрія Хмельницького. Учні дізналися б, що на Чуднівщині, біля селища П'ятка, 2 лютого 1593 року відбулася вирішальна битва козацького війська під командуванням Кшиштофа Косинського проти польської шляхти. На жаль, козаки втратили 3 тисячі вбитих і артилерію, зазнали поразки. Я б розповів учням, що іноді й великі люди помиляються. Головне – вміти виправити свої помилки. Справа в тому, що в бою під П'яткою відомий месник Северин Наливайко воював на боці поляків. Згодом же він очолив величезне козацько-селянське повстання проти польської шляхти.

Я старався б навчати не тільки мови й літератури, а й знайомив би з історією виникнення нашого села, розвитком освіти в с. Карпівцях. Розповів би про більшовицький переворот 1917 року; про „волинку” тридцятих років, коли мої односельці, не бажаючи вступати до колгоспу, організували стихійний бунт і вбили уповноваженого з Бердичева; про політичні репресії...

Вивчаючи твори українських письменників про голодомор, я розповів би учням і про „чорну сповідь моєї Вітчизни і її затамований біль” – голодомор. Адже в 1932-1933рр. в Україні був зібраний найбагатший урожай зернових, який влада відправляла за кордон. А українці були піддані геноциду: пухли, вмирали від

голоду. Від голодного помутніння розумом навіть доходили до людодівства. В селах нашого району були створені примітивні інтернати, де підгодовували малих дітей, а старших – ні. І от у сусідньому селі Трощі 16-річна дівчина, втративши розум від голоду, лишила життя свого п'ятирічного братика, який прийшов з інтернату. Бо їсти хотіла... Я прочитав би учням Реквієм Дмитра Павличка:

Засяйте над планетою, невинні душі!

Зійдіть на води й суші,

Збудуйте пам'яті неугасний собор!

Це двадцять другий рік.

Це тридцять другий рік.

Це тридцять третій рік.

Це сорок шостий рік.

Голодомор. Голодомор. Голодомор.

І розповів би дітям про страшну постанову ЦБК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 року, яку народ назвав „законом п'яти колосків”. Маючи мільйони тонн зібраного українцями зерна, влада за кілька колосків, знайдених дитиною на стерні, розстрілювала або садила в тюрми. Хоч голодні, знесилені діти, з'ївши жменю сирого зерна, й самі помирали, падали прямо на дорозі. І дорослі теж. Геноцид... Після моїх розповідей учні зрозуміли б, чому під час голодомору „ні труни, ні хреста, ні тризни. Прямо в яму. Навіки віків” (Антоніна Листопад). Можливо, хоч це і важко було б, я дав би дітям для синтаксичного розбору речення: „Я з'їв би такий буханець хліба, як хмара”. Саме ці слова за кілька годин до своєї смерті сказав 1933 року п'ятирічний Роман Гайдамака. Ні, мабуть, це речення не для синтаксичного, а для морального розбору. Для пам'яті, для перестороги...

На уроках літератури розповідав би не тільки про тематику, ідейно-художній зміст і особливості мови творів українських письменників. На прикладі їхнього життя довів би, що письменники – світочі суспільства – відіграли величезну роль у його побудові. Вони боролися за відродження української мови, проти кріпосництва, національного гноблення, царського та панського поневолення, а потім – проти тоталітарної радянської системи. Я розповів би про „Розстріляне Відродження”, про шістдесятників. Адже вони йшли на Голгофу, до таборів ГУЛАГу,

не за власні матеріальні блага, а за ідею, за любов до України, за прагнення до її відродження.

Мені хотілося б розповісти багато чого... Та чи зможу я здобути вищу освіту? На жаль, нова влада ще не може дати всім освіту за державні кошти. А моя мама, на плечах якої прикута хворобою до ліжка бабуся, важкохворий дідусь і я, за власні кошти не зможе мене вивчити. Бо мінімальна заробітна плата шкільного діловода ніяк не допоможе нам.

Проте помріяти можна... Я б вчив учнів дивитися й вдивлятися, слухати й вслухатися, думати й вдумуватися... Моєму поколінню випало щастя жити на зламі двох століть, двох тисячоліть, на межі творення нового суспільства. Хоч наша країна стала незалежною, суверенною, ще в 1991 році, проте українці не були готові до активної участі в суспільних процесах. Відчувалося те, до чого привчили людей за тоталітарної радянської системи: бездіяльність, аполітичність, чекання, що хтось зверху вирішить насущні проблеми. Та народ, я так сказав би учням, пробудився під час Помаранчевої революції. Майдан творив своє майбуття, домагаючись від влади виконання політичних вимог. Саме на цьому прикладі я виховував би учнів. Адже від нас, молодих, і наступних поколінь залежить майбутнє України, народу. Головне – це мирний шлях розвитку, діалог між різними політичними силами. Адже, незалежно від політичних уподобань, усі ми українці, всі козацького роду, всі хочемо щасливого майбуття. Для себе, для нащадків, для України...

І яким шляхом піде далі Україна, залежить і від учителя. Розум учителя, оптимізм, його знання і вміння, наполегливість, енергійність, активна життєва позиція – все це допоможе учням визначитися в майбутньому. Отже, бути вчителем – то великий дар і велика відповідальність. Бо ж усе найкраще в житті – від батьків і вчителів. І, безперечно, тому, високо цінуючи працю вчителя, Володимир Сосюра сказав і від нашого імені:

*Завжди, завжди, як сонячний салют,
Для нас сіяє подвигом високим
Твій безкорисний, благородний труд.*

А як же мені бути з другою моєю мрією – журналістикою? І звідки вона в мене? А в генах закладена! Адже мій прадід Янушевський був журналістом, кореспондентом газети „Радянська

Житомирщина”. Мій батько – теж журналіст – багато років живе й працює десь у Росії. Чому я хочу стати журналістом? Тому, що журналіст, як і вчитель, як і письменник, – творча особистість. Журналіст – це і педагог, і психолог, і „інженер людських душ”. Він завжди на передовій, першим знає всі новини, щоденно зустрічається з новими людьми, відвідує нові місця. Журналіст – справжній літописець своєї епохи. (Я, безперечно, не відношу до цієї професії "бульварних" журналістів – збирачів пліток, шукачів брудного піару).

Працюючи журналістом, я розповідатиму про кращих людей; про історію рідного краю; досягнення трудові й творчі, наукові й технічні; боротимуся за права людей. І, можливо, тоді наші працюючі люди не їздитимуть наймитувати за кордон, а національна еліта не продаватиме свої знання іншим державам за вищу ціну. Я розповідатиму про успіхи влади й критикуватиму її помилки. Адже за помилки політиків і влади розплачується народ. Згадаймо нікому непотрібну й не зрозумілу війну в Афганістані. Лише з моєї Чуднівщини 114 юнаків воювали там, травмуючи свою психіку, приносячи негасимий біль матерям. У 20 років вони вже були ветеранами війни. Це в той час, коли на їхній батьківщині панував мир! За кого воювали вони?! За кого віддали життя 8 із цих юнаків? За помилки влади загинули на далекій афганській землі. Ось їх імена: Ігор Рудик, Микола Бричник, Василь Козак, Віктор Кравчук, Микола Карп'юк, Михайло Ништун, Олександр Хмельовський, Ігор Турбоніст, а також Олександр Зотько, який пізніше помер від ран у батьківській хаті...

Якби я став журналістом, то в річницю чорнобильської трагедії, 26 квітня, річницю біди, смутку й болю, я б написав статтю про це. Я написав би, що в житті слід прислухатися до порад, особливо до старих людей. А старі люди застерігали: не можна будувати „на кістках”, бо на смерті збудоване – смерть посіє... „Чорна биль” – так називали це місце люди, бо ж народна пам'ять зберегла: колись тут загинуло багато воїнів. Двадцять вісім курганів-поховань, найбільший серед яких Татарський, височіли на місці атомної станції. Зрівняли в 1971 році кургани... І всього за півтори сотні кілометрів від столиці, на найродючіших землях, в найгустіше заселених районах, збудували чудо ХХ століття –

ЧАЕС. І посіяла аварія на станції сотні тисяч смертей, онкохвороби, хвороби щитовидки, від яких страждають тисячі людей, серед яких і моя мама...

Працюючи журналістом, я боротимуся проти казнокрадів, хабарників, ледарів...

*Але коли повсякчас битись,
То серце може озлобитись.
Охляти може, зачерствіти,
Зав'януть, як без сонця квіти...*

Михайло Вороний

Чи не станеться зі мною те, про що застерігає поет? Упевнений, ні. Тому що працюватиму не лише для себе, а й для кращого майбуття свого краю, народу України.

*Тищук Володимир,
(Бистрицька ЗОШ I-III ст. Ружинський р-н)*

Найгідніша професія у світі

Вибір професій – це один із найважливіших кроків у житті. І цей крок я, випускник 2005 року, зробив, тобто вирішив, ким я хочу стати, яку професію обрати.

Хоч і кажуть, що майбутню спеціальність молода людина повинна обрати самостійно, цілеспрямовано, не поспішаючи, керуючись своїми уподобаннями, інтересами, та мені прийшлося вислухати безліч порад, пропозицій і в сім'ї, і в колі друзів, знайомих. Більше йшлося про так звані "престижні" професії, скажімо, юриста, фінансиста, податківця, менеджера, програміста, але, як кажуть, верх взяло в мені спадкове, що передалося від діда-прадіда. Це – професія вчителя.

Нашу родину можна назвати династією педагогів. Моя бабуся Ольга Степанівна, зараз пенсіонерка, працювала вчителем фізики, астрономії, креслення, а її сестра – вчителем математики, бабусин брат викладав українську мову та літературу. А мій прадід Степан Архипович Осипчук та прабабуся Людмила Пантелеймонівна теж були вчителями.

Найбільше розмов у нашій сім'ї ведеться про прадідуся, якого в 30-і – 50-і роки XX ст. в нашому районі знали як талановитого директора-педагога Вербівської, Мовчанівської, Бистрицької шкіл.

Якось у районній газеті „Ружинська земля” була стаття очевидця голодомору 1932-1933 р.р., і моя бабуся віднайшла в ній про те, як мій прадід у голодний рік, коли був директором Мовчанівської школи, діставав, де тільки міг, хліб, аби підгодувати дітей, що приходили до школи виснажені, голодні, сумні.

Цю статтю я теж прочитав і зрозумів, якою доброю, порядною людиною був прадід Степан Архипович. „Його всі любили, поважали, приходили за порадою”, – згадують його вихованці. Бабуся розповідає, що він завжди говорив: „Дитину потрібно любити, і вона розкриє свої здібності, таланти”.

І я, думаючи про свою бабуся, прадідуся, прабабуся, доходжу висновку, що вони були справжніми вчителями.

Бабуся говорить, що кожного Першого вересня (а в неї їх було 35) вона йшла до школи з трепетом у душі, як в перший рік трудової діяльності. І зараз, випроводжуючи мене і мою сестричку до школи, вона щоранку дасть настанови. А коли я не розумію чогось із математики, фізики чи інших предметів, вона завжди пояснить, допоможе. Безліч задач ми з нею розв'язали, бо їй здається, що я мало додатково працюю, її цікавлять новини фізики, астрономії, дивується з того, як прогресує наука, як багато нових винаходів, відкриттів зроблено в період, відколи вона на пенсії.

Люблять у нашій сім'ї книгу. У сімейній бібліотеці зберігаються старі видання, придбані бабусиними батьками. Вони для нас є реліквіями. Радіємо всі, коли придбаємо цінну книгу. Найкращий відпочинок для нас – це читання. Мабуть, оця тяга до книги мами, бабусі передалася і мені. Кажуть, що треба знати, що читати. Моїм же читанням, вибором книги керувала бабуся Ольга Степанівна. І саме великий авторитет її допоміг мені у виборі професії.

Так, я вирішив стати вчителем!

Учитель... Це і батько, і мати, і друг. З ким можна поділитися найсокровеннішим? Хто може дати найщирішу пораду? Хто поведе в Країну знань?

Це він – учитель.

Роль учителя у вихованні, становленні людини – неоціненна.

Вчитель не тільки вчить. Він наставляє, виховує, творить. Як будівельник будує дім, так учитель будує Людину. Щоправда, результату чекати вчителеві довше, ніж будівельнику.

Майже щороку бабусю запрошують на зустріч із випускниками. Її ці зустрічі зворушують, вона із хвилюванням розповідає потім, якими вони стали хорошими людьми, як багато досягли за 20 років після школи. Мені здається, що це і той дім, який вибудувала вона, вчителька, це і є той результат її праці, якого вона чекала 20-30 років. Буває й таке: журиться бабуся, бо у когось із її вихованців негаразди, не складається життя.

Я думаю, що кожна мати і кожний батько хочуть, щоб їхню дитину вчив такий учитель, який би був для їхньої дитини прикладом для наслідування. Адже хочуть, щоб їхні сини і дочки росли совісними, відповідальними, чесними, з відкритим поглядом

людьми.

Я пам'ятаю, як у нашій школі відзначали 85-літній ювілей з дня народження великого педагога нашого часу В.О.Сухомлинського. Готувалися учні і вчителі. Учні розповідали оповідання Василя Олександровича із його книги "Гаряча квітка". Всі ці оповідання мені сподобалися, бо в них розкривалася душа людська, прекрасна, всеохоплююча, і герої цих оповідань дійсно були з гарячими серцями.

Та найбільше вразила мене розповідь про Павлиську школу радості, в якій директором був В.О.Сухомлинський. В цій школі була атмосфера взаєморозуміння, взаємодопомоги, радості між учнями та вчителями. Це був колектив одностудієв, всім було зрозуміло у цій школі, що талант кожного помітять: допоможуть його розвинути. Разом з першими уроками навчання, одержаними в цій школі, діти одержували і перші уроки праці, які були не обов'язком, а радістю, відкриттям, щастям – виростити свої перші дерева, квіти. Виростаючи, учні освоювали різну техніку, робили винаходи у сільгосплабораторії. В.О.Сухомлинський виховував своїх учнів тільки добром і ласкою.

Найбільше мені сподобалося, як вперше В.О.Сухомлинський прийшов до школи вчителювати. Хтось із учнів на ювілей педагога зачитав уривок із повісті І. Цюпи "Добротворець":

...Його учні, які згодом стали вчителями, згадують двадцятирічного юнака, котрий зайшов до класу, не маючи в руках ні товстого журналу, ні зошита, ні книги. Зайшов і запитав учнів, на чому вони спинилися, коли в них читав попередній учитель. "На Коцюбинському, на повісті "Fata morgana", – відповіли. А самі переглянулися: „Мабуть, цей зелений учитель не готовий до уроку”.

А Василь Олександрович, якого просто хотілось звати Василем, пройшовся по класу й задумливо, неквапом почав читати з пам'яті монолог Маланки: "Яка ти розкішна, земле... "

Запала тиша. Молодий учитель уже читав про сумну осінь, про дощі, що сірою мрякою огортають землю, і тих заробітчанин, які журавлиними ключами бредуть світ за очі, й проте, як над селом хлипає сум...

Потім розповів про Меланку, Андрія Волика, Гафійку,

Марка, Прокопа. У клас, здається, зайшли натруджені, заклопотані правдолюбці і бунтарі, нескорені люди степів.

І вже тоді, як пролунав дзвінок, учитель сказав учням: "Хочете прочитаю свій вірш? "

І діти зрозуміли: до них прийшов справжній учитель, поет. І вони потяглися до нього всім серцем.

Потім Василь Сухомлинський напише працю „Серце віддаю дітям”, яка витримає 26 перевидань на 23 мовах світу і стане настільною книгою багатьох поколінь учителів-педагогів, учителів-психологів, учителів-методистів і широкого кола людей.

Уже тоді, на цьому шкільному святі, я зрозумів, що вчитель повинен знати не тільки свій предмет, а вміти все: і грати в шахи, і малювати, і розумітися на музиці, і добре знати комп'ютер, і бути, як кажуть "в курсі всього".

Готуючись до творчої роботи, я перегортав безліч книг про педагогів світового рівня із нашої шкільної бібліотеки, взяв у школі енциклопедичний словник "Все", дещо вичитав звідти і дійшов висновку, що всі великі педагоги були гуманістами. Це надзвичайно щедрі, добрі, безкорисливі люди.

Наприклад, швейцарський педагог XVIII ст. Й.Г.Песталоцці стверджував, що школа для дітей повинна бути сім'єю. Тільки батьківське ставлення вчителя до учнів може забезпечити успіх. Його вихованці так і звали його „батьком”.

Одна із учениць згадувала, як Песталоцці, будучи вже старим, приходив до класу із сумкою всіляких ласощів. Ті, що добре відповідали на уроці, одержували із його сумки гостинець. А одного разу відповідь однієї із учениць так йому сподобалась, що він висипав на парту все, що приніс у своїй сумці.

А ось радянський педагог 20-30-х років XX ст. Антон Семенович Макаренко звершив, можна сказати, громадянський подвиг. Очолити колонію для малолітніх правопорушників, куди попали безпритульні діти, які вирости на вулиці і набрались її „законів”: хуліганства, крадіжок, брутальності, безцеремонності, – він виховав із них справжніх громадян, а це, на мою думку, було зробити нелегко.

Чому Антон Семенович мав такий великий вплив на вихованців?

Мабуть, тому, що був він однією з найосвіченіших людей

свого часу. Знав і філософію, і психологію, і економіку, і живопис, і архітектуру, і анатомію... З цього і зростав талант великого педагога. До речі, є в нашій бібліотеці книжки А.С. Макаренка „Прапори на баштах”, „Педагогічна поема”. Звичайно, що їх я ще прочитаю.

Педагог – це людина, яка постійно працює, вдосконалює набуте. Його голова, мабуть, весь час шукає варіанти підходу до дитини конкретної, до істини пізнання взагалі.

Вразила мене доля польського педагога і лікаря Януша Корчака. Під час II світової війни він був вихователем сирітського будинку єврейських дітей у Варшаві. Гітлерівці наказали спалити 200 дітей у концентраційному таборі Треблінка. Коли Янушу Корчаку запропонували вибрати життя без дітей або смерть разом з дітьми, то він обрав смерть. Герой пішов разом з дітьми, заспокоюючи їх, турбуючись, щоб у їхні серця не проник страх приходу смерті.

Назви його творів „Як любити дітей”, „Право дитини на повагу” говорять самі за себе. Януш Корчак у своїй праці „Коли я знову стану маленьким” писав, що ніхто не знає, чи більше школяр одержить, коли дивиться на класну дошку, чи коли непереборна сила заставляє його поглянути у вікно. Тобто, він схилявся до розвитку природних нахилів дитини. Його мета: не руйнувати те, що закладено в генах, а розвивати.

Такої думки дотримувався і російський педагог українського походження Костянтин Ушинський. Він також відстоював думку, що дитина для максимально повного розвитку повинна навчатися рідною мовою, захищав права української мови у книзі „Рідне слово”.

Співзвучний своїми поглядами і переконаннями чеський педагог XVII століття Ян Амос Коменський, один із засновників сучасної педагогіки, автор „Великої дидактики”, в якій він писав: „Куди не тягнуть здібності, туди не штовхай. Боротися з натурою – марна справа”.

А в „Законах добре організованої школи” писав: „Учителі мають турбуватися про те щоб бути для учнів в їжі та одязі взірцем простоти, в діяльності – прикладом бадьорості і працелюбства, в поведінці – скромності і вихованості, в промовах

– мистецтва бесіди і мовчання, словом, бути взірцем розсудливості в приватному житті”.

Отож, начитавшись про великих педагогів, хочу поділитися думками, якого я, як учень, хочу бачити свого вчителя.

По-перше, він повинен розуміти учня, а не поспіхом видавати накази, наприклад: "Не слухайте такої музики!" або "Ця книга не для вас!", чи "Ти будеш робити, як я сказав! Зрозумів!" і т.д.

По-друге, я хочу, щоб мій учитель умів пожартувати чи посперечатися зі мною, сказати так про мої недоліки, щоб я не образився і хотів би позбутися їх.

По-третьє, вчитель повинен бути всезнайкою або, як ми, учні, кажемо, "ходячою енциклопедією".

По четверте, справжній учитель повинен бути психологом і вловлювати потік думок у сучасних учнів.

А ще я хочу, щоб учитель на селі був взірцем і, як згадує моя бабуся було раніше, найшановнішою людиною. А для цього суспільству потрібно поставитися до вчителя з належною увагою: і матеріальною, і духовною, і правовою.

Не думаю, що сучасний сільський вчитель може рости професійно, якщо зарплата йому не дозволяє відвідати музеї, галереї, театри чи зустрітися із колегами, наприклад, у Всеукраїнському Будинку вчителів (це я собі таке видумав, бо не знаю, чи такий є) і там би обговорили важливі вчительські проблеми, поділилися б досвідом. Адже їздили колись студенти педагогічних вузів чи вчителі з учнями на екскурсії до Москви, Ленінграда, Волгограда чи будь-яких інших міст. Є у нас види (у фотографіях) багатьох міст, є Третьяковська галерея, Ермітаж, Лівадійський палац, Одеський оперний театр. А це означає, що і прабабуся, і бабуся усе це бачили власними очима. Значить, праця вчителя раніше більш цінилася, ніж зараз.

У кожною державного діяча був учитель і, мабуть, кожен його пам'ятає, бо, як можна згадати дитинство, юність, не виділивши там окреме місце для свого улюбленого вчителя. Мені здається, що держава втрачає на тому, що професія вчителя "не престижна", як кажуть мої друзі. Але ж не буде ні юриста, ні програміста, ні фінансиста, якщо не буде вчителя. Виходить він, учитель, повинен стояти вище на "професійному щаблі"!

Ось читаю з преси про освіту, із нашої всесвітньої історії дізнаюся, що держави, які вкладали значні гроші в освіту, вигравали. І тепер вони на перших місцях у світі за рівнем життя. А ще хочу, щоб почули мене чи інших випускників, що обрали професію вчителя, депутати Верховної Ради, міністр освіти, ректори педагогічних вузів, що відбирати, "приймати" абітурієнтів потрібно за спеціальними психолого-педагогічними тестами, для того щоб не пройшли ті, котрі не мають покликання вчителя. Адже дехто каже: "У педагогічні вузи йдуть ті, в кого батьки не в змозі заплатити за "престижний" вуз". А тому і маємо, що вчаться в педагогічному, а після закінчення його роботу шукають деінде, тільки не в школі, бо в них не лежить душа ні до дитини, ні до професії, якої вчився 5 років.

Моя думка така: щоб бути вчителем, як і лікарем, треба мати "іскру Божу"! Адже чую, як говорять: "Це вчитель від Бога!".

Дай, Боже, і мені твоєї іскри, якщо я обрав професію вчителя!!!

Ви – вчителі.

Ви – обрані богами

Мостом духовним бути між віками.

Ваш фах, як Благовіщення, веде,

Про вас у Вічність покоління йде!

І був би не завершений мій твір, якби я не розповів про свою школу, своїх учителів, яким я завдячую всім: знаннями, вміннями, турботою про мене, розумінням, допомогою в будь-яких ситуаціях.

"Школа моя! Радість моя!" – так починає свою повість "Малиновий дзвін" Ю.Збанацький.

Те ж саме хочу сказати і я. Тут, у твоїх стінах, школо, відчув я себе особистістю, людиною. Де б не був я, куди б не занесла мене доля, серце моє буде линути до моєї, найкращої в світі школи, яка віддала нам, учням, своє серце і повела у світ казки, у пізнання людської дійсності. І ми, як перші паростки тягнуться до сонця, потяглися до неї, повірили їй, розкрили себе.

А ще пізніше ми вже мандрували зі своїми вчителями Землею-планетою, зазираючи цікавими очима скрізь: в озера, ріки, моря, океани.

Ми відкривали нові закони на уроках фізики,

заслуховувалися чарівною мелодією української пісні на уроках музики. Ми відкривали свою душу і черпали Добро, Красу, Людяність із уроків літератури.

Не могли змиритися із промахами, що зробили наші предки в історії нашої країни.

А як було цікаво, коли всім класом йшли до лісу, річки чи в туристичний триденний похід і там здобували призові місця. Мабуть, кожен учень нашої школи має виріб із дерева, що зробив своїми руками на уроках праці, де вчитель доручав нам різні інструменти.

Усім запам'ятається шкільний парламент, де по-дорослому у комітетах „вершилися” будь-які учнівські проблеми.

Так, школа – це той острів, якого ніколи не змиють бурхливі води життя, в яке ми йдемо із немалим багажем, що подарували нам наші вчителі, мої вчителі.

Вчитель – найгідніша професія. І доки житимуть такі Вчителі, як моя бабуся, мої улюблені вчителі нашої школи, людство буде застраховане від жорстокості, грубості, насилля.

Адже кажуть: "Світ тримається на любові".

Навчитись можна всьому:

Твердості, терпінню, мужності,

Любові не навчишся, друже.

Любов повинен дати хтось –

Мати, батько, вчитель,

Бабуся, може, хтось живий живому!

Якийсь заряд – як естафету

По ланцюжку століть – одне від одного.

Яка важезна ноша – Любити, співпереживати,

Співчувати, за когось постраждати!

Але яка людська – найлюдськіша!

Мені дали бабуся й мати оцю ношу.

Іван Драч „Дума про вчителя”

*Дрозд Інна,
(Ягнятинська ЗОШ І-ІІІ ст. Ружинський р-н, с.Ягнятин)*

Вчитель української школи

*Знов щебече юнь і цвіте трава,
Пізнаю тебе в постаті несхилій.
Вчителько моя, зоре світова,
Раднице моя
На Вкраїні милій!
А. Малишко*

Незабутньою сторінкою в житті кожного з нас залишається школа. І не просто незабутньою, а найдорожчою.

Широкий, таємничий, жорстокий світ розкриває свої обійми нам, завтрашнім випускникам, які повинні визначитись: ким бути. І ні в кого не виникає здивування, якщо у відповідь звучить: "Буду юристом, економістом, лікарем..." На жаль, дуже рідко можна почути: "Я буду вчителем!" Дійсно, дуже рідко, але все-таки вони є, оті небайдужі, віддані школі, оті закохані в своїх учителів учні, які справою свого життя обирають учительську професію, щоб наслідувати своїх наставників. Саме вчителі посіяли в душах вихованців ці благодатні зерна продовження себе в дітях. Твори, твори індивідуальність, твори людину скрізь і над усе.

Я свій вибір зробила уже давно, оскільки з дитинства мріяла про професію вчителя, хотіла володіти душами маленьких хлопчиків та дівчаток, бажала допомагати їм у житті знайти себе. Проживаю в мальовничому селі Ягнятин, історія якого сягає в сиву давнину. Ще в 1071 році в літописі "Повість временных лет" згадується про Неятин. Наприкінці ХІХ на початку ХХ століття неподалік від школи проводились археологічні розкопки, в результаті досліджень було відкрито залишки поселення трипільської та скіфської доби (І тисячоліття до нашої ери) та поселення племен черняхівської культури. Пізніше було виявлено ранньослов'янські поселення, що відносяться до VI – VII століть, та давньоруські городища періоду IX – XII століть, а також залишки оборонних споруд, так званих Змієвих валів.

Ця інформація відома всім нашим школярам, тому що дбайливими руками учнів, учителів, батьків зроблені експозиції шкільного історико-краєзнавчого музею. Однією з яскравих

сторінок є історія школи, яка почалася ще в 1861 році з церковнопарафіальної. Заняття проводились у спеціально збудованому приміщені сільським священиком. Серед учнів переважали хлопчики, а пояснюється це тим, що взимку для дівчаток було багато роботи вдома. Оскільки мова навчання була російською, українці, а також представники національних меншин (євреї, поляки) були позбавлені можливості отримати знання рідною мовою. Навчальний рік розпочинався пізно восени після закінчення сільськогосподарських робіт і закінчувався перед початком весняних.

Зі встановленням Радянської влади школу було реорганізовано у чотирьохрічну. В цей час вона мала чотирнадцять гектарів землі, де працювали всі.

З 1918 року обов'язковими предметами навчальної програми були українська мова, історія, географія України, в наступному році школа реорганізована в трудову.

Через декілька років, в 1923, при Ягнятинській школі відкривається пункт з ліквідації неписьменності, першим завідувачем якого був сільський вчитель Табачук Федір Іванович. Скільки сили, енергії віддавали ці люди, щоб навчити сільських дітей, дорослих елементарній грамотності!

Я уважно читаю прізвища директорів школи, вчителів...

Мій внутрішній голос запитує: "Що ти відчуваєш, вдивляючись в імена людей, які тобі невідомі?" Спливають в пам'яті слова Хаббарда: "Учителя, який може наділити своїх вихованців здатністю знаходити радість у праці, слід увінчати лаврами". Дійсно, вчитель – це той, що не тільки володіє знаннями, а й дає іншим запалити від нього свої світильники.

І знову мій внутрішній голос не дає спокою:

– Хіба ти зможеш володіти класом, хіба вони будуть тебе любити?

– Зможу, адже вчитель живе в кожній людині, жодна професія не обходиться без нього. Час і прогрес відводять деякі професії в архів. Та серед небагатьох незмінних величин є одна, найверховніша, – Учитель. І через століття він так само заходитиме в клас і вже школярам майбутніх поколінь відкриватиме незмінні величини: Батько, Мати, Вітчизна, Народ. Буде нести все добре, мудре, світле, чисте. Переконливо? Так!

Коли я спілкувалась подумки з собою, то здалося, що в моєму житті відбулась важлива подія. Я відчула: це ще один крок вперед!

А пам'ять повернула мене до дитячих років, коли шестирічною дівчинкою прийшла в школу і зустрілася з доброю, душевною вчителькою Лідією Володимирівною. Які в неї розумні очі, сповнені любові й турботи про нас, малюків. Джерелом її радості стали діти. Вона закохана в свою роботу, поринула в неї ніби в казку, щоб надихати розум своїх вихованців красою слова, дарувати їм сяйво своїх думок. Щоденно - уроки, уроки, уроки... Продумані, творчі, щоб не зник у її маленьких вихованців інтерес до пошуку, до знань.

Має моя перша вчителька неабияку витримку, терпіння, тактовність, щоб проникати в душу дитячу і вести за собою у світ пізнання.

*Не старійте, вчителько, ніколи,
Молодість Вам завжди до лиця.
А веде щоранку Вас до школи
Яворина стежка без кінця.*

Це про Лідію Володимирівну говорять, що вона вміє так провести урок, як гарну пісню проспівати, – на одному подиху, цілісно. Вірять їй усі діти, горнуться до неї, а це – найбільша дяка і запорука того, що її знання, доброта перейдуть у маленькі серця.

Щасливий той, кому Бог подарував Учителя! Я переконана, що кожен із нас за шкільний час зустрів немало Вчителів з великої літери, хоча одні запам'ятовуються на все життя, інші якось проходять стороною...

Мені приємно сказати, що навчаюсь у школі, де працює творчий колектив однодумців. Педагоги давно відійшли від авторитарного керівництва навчальною діяльністю учнів, вважають, що найголовніше – це співпраця в розвитку духовних та творчих здібностей, нахилів. Учнівський та педагогічний колективи переконані, що гармонійний розвиток особистості можливий тільки при особистісно зорієнтованому навчанні і педагогів, і учнів, а це, звичайно, потребує кардинальних змін у підходах до навчання та його орієнтації. І хоча

*Нема жасливішої роботи, ніж учительська,
Нема виснажливішої роботи від учительської,*

*Де нерви паляться, мов хмиз сухий,
Де серце рветься в клекоті і чаді.
Але нема щасливішої долі,
Коли Людина з Твоїх рук, Учителю,
Іде у світ – на краплю світ людніє.*

Чи, дійсно, із моїх рук колись вийде людина? Мрії... Людина повинна мріяти і попри все зберігати в собі цю здатність протягом цілого життя. Мрія і віра додають нам сили й снаги, підтримують у скруті, кличуть у невідоме, до нових звершень, адже в кожного на цій землі є своє покликання. Коли б людина не мріяла, чи зуміла б піднятися в космос і спуститися на дно найглибшого океану, відкрити Америку і підкорити Еверест, чи могла б писати вірші і створювати музику, виховувати дітей громадянами нашої держави?!

Моя майбутня професія вчителя – справжня романтична мрія, яка пов'язана з вірою в остаточне торжество добра і справедливості. Мрійників не завжди розуміють навколишні: вони здаються диваками, відірваними від дійсності з її насущними проблемами. З мрійниками не просто спілкуватися – вони інші. Не бунтівники і не воїни, мрійники не поступаються своїми ідеалами, зберігають дитячу безпосередність душі й без страху вдивляються в майбутнє. Кожен має за життя зробити щось гарне, залишити після себе добрий слід.

*Земле, дай мені сили Антея,
Що з глибин твоїх вічно б'є.
Для народу мого - Прометей -
Буде битися серце моє.
Земле, дай мені мужність Данко,
Щоб не згаснути ані на мить.
Для людей променистим світанком
Хочу сонячний день запалить.*

Слово – Божий дар, його людина одержує з життя. Магічна сила слова – у його здатності пробуджувати думку, уяву, викликати образи. Саме любов до слова, усвідомлення його краси і сили – головна причина того, що я хочу стати філологом. Кожен учитель неповторний, кожен по-своєму любить дітей, свою професію, але справжньому вчителю-словеснику обов'язково притаманні любов до слова, до рідного краю, захоплення своєю професією, чесність, людяність, скромність, щирість,

працьовитість, наполегливість, фантазія, артистизм.

Не пам'ятаю, коли вперше зайшов до нашого класу новий вчитель української мови та літератури. Ми не чекали його, тому здивувались. Та ось він тихим, лагідним голосом звернувся до нас. І скільки ввічливості, поваги було до шестикласників, що ми враз замовкли і заворожено слухали його бездоганну мову. А вона лилась, лилась прекрасною поезією, розкривала перед нами славетну історію наших дідів-прадідів, нашої України.

І так кожен урок, як відкриття чогось нового і незвіданого. Ми намагались на його уроках відповідати найкраще, щоб стати для Григорія Порфировича найрозумнішим. А на перервах усі хотіли бути завжди поруч, всім потрібна була допомога, увага, усмішка.

Час пройшов, але ще тоді я зрозуміла, чим відрізняється справжній Учитель від того, що просто працює вчителем. Одного разу, коли я запізнювалась на урок, побачила, що з ним спілкувались батьки. Вони, мабуть, не бажали закінчувати з ним розмову. Григорій Порфирович ввічливо сказав: "Пробачте, але я запізнююсь до дітей". Він підкреслив, що "до дітей", а не "на урок". Саме в цьому секрет неперевершеності вчителя, людини.

У минулому Григорій Порфирович був директором школи, тепер пенсіонер, але душею молодий, завзятий.

- Які стосунки у Вас зі своїми вихованцями, батьками?
- Мої учні – це родовід. Я навчав учнів, які стали вже дідусями та бабусями. Навчав їхніх дітей, зараз навчаю онуків.
- Чим причаровуєте своїх вихованців?
- Особливого секрету в мене немає. До кожного уроку старанно готуюсь, прагну провести його так, ніби він найважливіший в житті учня, щоб кожен урок ніс новизну, відкриття незвіданого для юного розуму, бажання бути співучасником складного процесу пізнання, щоб слово зігрівало душу, викликало прагнення бути Людиною.

А скільки проведено заходів, прочитано для учнів, батьків доповідей? Всі з вдячністю згадують учителя української мови та літератури, бо його слово давало наснагу, викликало сльози щастя, залишалось у пам'яті іноді на все життя.

- В чому щастя, Григорію Порфировичу?

- Найбільше щастя для мене – це вдячність людей, зустрічі з випускниками, батьками... Найбільша насолода для мене, коли мої випускники обирають фах учителя, несуть мудре слово своїм вихованцям, стають творчими ерудованими освітянами, готовими продемонструвати неординарний підхід до вивчення свого предмету, цікаву методику, знання, любов до свого предмету. А коли учні пишуть про твій предмет як про улюблений, то це найвища нагорода за чесну працю.

Учитель весь свій вік живе для інших:

Спіраль душі ще рухає прогрес.

Так славимо його і у піснях, і в віршах,

А інші все хай Бог пошле з небес.

Моя мрія про професію вчителя не може бути нездійсненною, адже мене підтримують мої батьки. Проблеми школи обговорюються в нашій родині: мій батько – педагог, я з гордістю про це пишу. Він учитель трудового навчання, його руки можуть зробити все. Довгими вечорами спілкуюсь з батьком, який вважає, щоб навчити учнів творчо працювати, вчитель сам перш за все повинен бути творчою особистістю. А тактики в розвитку творчих здібностей і вчителя, і учня можна навчитись у таких видатних педагогів: Костянтина Дмитровича Ушинського, Антона Семеновича Макаренка, Василя Олександровича Сухомлинського. Батько любить підкреслити, що глибоко переконаний в тому, що праця думки кожного вчителя неможлива, якщо немає творчості. З приводу розвитку педагога як творчої особистості доречними є слова В.О.Сухомлинського: "Кожен учитель повинен бути умілим вихователем розуму учнів; це закон, без дотримання якого школа перестає бути школою".

Директор нашого навчального закладу Колісник Світлана Іванівна любить повторювати, що розвиток творчої особистості учня – це рух від незнання до знання, набуття певного життєвого досвіду, зародження нових якостей. В основі цього лежить Інтелект школяра, за який відповідають чотирнадцять мільярдів клітин головного мозку. Але за своє життя нормальна людина використовує тільки два мільярди клітин, тому завданням сучасної школи є пробудження творчого потенціалу учня. Сучасний школяр не повинен бути пасивним, він повинен проявляти свою індивідуальність, тільки йому притаманні якості, реалізувати свої

здібності, інтереси, прагнення.

Є у Фрідріха Ніцше чудова новела про те, як сонячним днем йде по місту чоловік із запаленим ліхтарем у руках.

- Ти кого шукаєш? – запитали.

- Я шукаю людину...

- Кого, – засміялись навкруги, – мене, його?

А він знову:

- Я шукаю людину...

Принцип: "Учителі – люди, учні – люди, а, значить, ми повинні вчитись і вчити, залишаючись людьми", – розуміється мною як постійна необхідність не просто самій нести в своїй душі світло, але й бачити вогні надії попереду.

Моє життєве кредо – це чудові слова письменника, нашого земляка Володимира Галактіоновича Короленка: "А все-таки попереду вогні..." Вогні духовності і патріотизму, романтизму і творчості, вогні інтелігентності і співпереживання, бо "учень – це не посудина, яку треба наповнити, а факел, який треба запалити".

У майбутнє візьму від своїх попередників силу духу, волі і незламну віру, щоб витримати всі випробовування, які випали і ще випадуть на нашу долю. Адже лише тепер ми повністю усвідомили, що українська мова – найдорожчий скарб, який народ проніс через віки.

Бо то не просто мова, звуки,

Не словникові холодики –

В них чути труд, і піт, і муки,

Чуття єдиної родини.

І охоплює мене почуття гордості, що ровесники розмовляють і розмовлятимуть рідною мовою, що ми вистояли у страшному випробовуванні й довели, що гідні називатися нацією.

Вогнем і мечем, і полум'яним словом, і жертівністю своїх синів прокладала Україна шлях до вічності; і хто, як не вона, так заслужила це щастя – жити в мирі та в злагоді.

Героїчна історія української землі не має права на забуття, тому літописцями кращого майбутнього повинні стати ми. Не маємо права зупинитися на досягнутому, милуючись тим, що відкрилося крізь завісу часу, ми повинні стати творцями прийдешнього, творцями Високої духовності, якщо хочемо не побачити цих запроданців, що за гроші здатні продати і землю

свою, і душу, і святість почуттів, і красу природи, адже вони незрячі, не розуміють істини: не стане України – не буде і їх. Це люди без душі, любов покинула їхній внутрішній світ.

Я твердо переконана, що майбутнє нашого народу не буде таким жахливим, яким його уявляє переважна більшість громадян. Докорінні зміни будуть, для цього потрібно, щоб кожен зробив свій внесок у розбудову України. І коли кожен з нас, представників великого українського народу, докладе хоч невеличку частинку своїх зусиль для зміни держави на краще, то наступні покоління українців зможуть дивитися без будь-якого страху у своє майбутнє, будуть згадувати грудневі дні помаранчевої революції як ще одну героїчну сторінку історії українського народу і його державності.

*Кувалась на Майдані доля наша,
Майбутнє обирали ми собі,
Бо випита до дна терпіння чаша,
Знайшли себе у чесній боротьбі.*

Отже, я вірю в те, що на вільній українській землі запанує добро і злагода між усіма людьми, що населяють Україну. Усвідомлюючи заповіді наших предків і їхні величні діяння на благо нашого народу, ми повинні пам'ятати: святий обов'язок перед історією, сучасністю і майбутніми поколіннями – це берегти і примножувати духовне багатство суспільства. Ми повинні захистити наш духовний спадок і невтомно доглядати сад української культури, берегти його давні молоді парості.

Я впевнена, що майбутнє України – це шлях, яким іде сьогодні об'єднана Європа. Ми маємо усвідомити, що українці разом із народами Заходу належать до однієї цивілізації, тому наша історія, економічні перспективи, інтереси людей дають чітку відповідь на одне з важливих питань: де нам шукати свою долю.

Як важливо повірити у власні сили, повірити своїй країні, довіритись власній Землі, виховати ЛЮДИНУ!

*Свою Україну любіть,
Любіть її... во время люте.
В останню тяжкую минуту
За неї господа моліть.*

Ми вже всім довели, що вміємо сміливо мріяти, наполегливо працювати, що готові до самопожертви і здатні добиватися успіху.

Сьогодні розпочата нова сторінка української історії, вона буде прекрасна, розповідатиме про нашу єдність, про нашу мужність, про нашу готовність підтримувати один одного. У новій історії України особливе місце належить київському Майдану

тому, що він відкрив історію третього тисячоліття, і ми вже не узбіччя Європи, а її центр.

Майдан – це символ вільної нації, яка вірить у свої сили і творить своє майбутнє.

Новий 2005 рік несе українцям нові сподівання, надію в краще майбутнє. Вибух людської непокори, який вилився у дружню мирну помаранчеву революцію, породив нові прагнення створити таку незалежну вільну державу, якою б пишалися у всьому світі.

Земле – поем неозвучених,

Земле – надій розвіяних,

Земле – співців замучених,

Земле – творців розстріляних...

Десять мільйонів громадян України так чи інакше пов'язані з освітою. Якби я була міністром освіти і науки України, то поставила б на перше місце питання якості і доступності освіти у рамках європейської інтеграції – приєднання до Болонського процесу. Прийшов час навести порядок в інформаційному освітньо-науковому просторі, всі комп'ютерні комплекси об'єднати в єдину мережу, провести відповідне оснащення бібліотек.

У нашій школі є шість комп'ютерів "Pentium-2", але з програмовим забезпеченням велика проблема. Хотілося б, щоб комп'ютер використовували не як ігровий автомат чи друкарську машинку, а як потужний засіб для навчання і під'єднання до світового освітнього простору.

А ще слід сказати про ремонти шкіл, це справа директорів, батьків, спонсорів. А де ж турбота державна? Ми знаємо, що одним з напрямів роботи Міністерства освіти і науки є забезпечення навчальних закладів технічними засобами навчання, сучасними приладами для кабінетів хімії, фізики. А коли прийде черга до сільських шкіл?

Професія вчителя – моє покликання! Суперечки про те, чим є робота вчителя – мистецтвом чи ремеслом, – не припинялася в усі віки, бо завжди були педагоги-митці, на жаль, педагоги-ремісники. Я обов'язково стану вчителем з чистою душею. Життя продовжується, народжуються діти, ростуть, крокують в життя, а поряд з ними йде вчитель. Так було і так буде завжди!

Воробей Ірина

(Житомирська міська гімназія № 3)

Велич учительської професії

Все добре, мудре, світле від Учителя.

Б. Олійник

Тиша... Якась гробова, зловісна тиша!.. Чекання чогось страшного, бо війна вдиралася в Старо-Павлівську десятирічку. Порушив тишу зловісний рев машин. Фашисти!.. Йдуть... А в школі діти, вчителі, директор школи Василь Маркович Рясний, батько якого, й дід, і діти були теж учителями. Два сини воюють, а Уляна щойно закінчила педагогічний інститут у Ніжині. Молода вчителька історії стояла за кафедрою перед гітлерівським комісаром та озброєними фашистами.

Я подумки побачила перед собою цю дівчину. Вона була середнього зросту, білява, з довгою косою, від чого здавалась вищою, стрункою, як тополя. Брови тоненькі, чорні, губи міцно стулені, а очі – як два сині-сині озерця – широко відкриті... А в очах?... Ні, не страх!.. Все, крім страху, а саме: впевненість у собі, рішучість, вірність тим, хто не зводить з неї погляду, тобто своїм вихованцям. А мене обійняв жах.

Не знаю, чи витримала б я на собі погляди ворогів, яких презирала, чи не втратила б свідомості й рівноваги.

Уляна Василівна намагалася зберегти спокій. Вона розповідала про князя Київської Русі Святослава, який ніколи не вирушав на своїх ворогів, не попередивши їх. Він був благородним і сміливим слов'янином. І коли одного разу його дружину оточили орди печенігів і виходу вже не було, то князь закликав воїнів краще полягти кістями, ніж скласти зброю...

Учні зрозуміли свою наставницю і продовжили її думку, у якій був прямий виклик озвірілим фашистам. Вони сказали, що готові полягти за рідний край.

Страшним був кінець цього уроку. Фашисти на очах у доньки розстріляли батька – директора школи. Він лежав посеред класу з простреленими грудьми, оточений розпростертими тілами безстрашних вихованців.

І я схилию голову перед Учителем, якого так любили в селі за добropорядність, справедливість, увагу до людей, бажання допомогти в біді, простоту.

Назавжди в моїй пам'яті залишився образ цієї молоді вчительки Уляни Василівни Рясної, яка ще раз переконала мене, що моє покликання – вчитель.

Її забрали в гестапо; якось Уляна зникла, добралася до фронту й стала "легендарною сестрою..."

Я читала "Повість полум'яних літ" і хотіла зустріти її живою. І зустріла!.. Вона повернулася в село, вчила дітей!

Я зрозуміла, як тяжко було всьому народові, в тому числі й учителям, у воєнні роки. Сприйняла розповідь письменника не як художній витвір, а як Правду життя.

Я єсть народ, якого

Правди сила Ніким звойована ще не була.

П.Г. Тичина

Вчитель! Скільки в цьому слові криється тепла, любові до нас, учнів, доброти, порядності, а головне – бажання направити кожного з нас вірним шляхом, правильно обрати свою Життєву стежку.

Вчителі!.. Це люди надзвичайної уваги, витримки, скромності, інтелігентності.

Сьогодні життя дуже складне. Знаю, що низькою є заробітна плата вчителів, що належать вчителі до бідних верств суспільства, та це мене, як і моїх наставників, не лякає.

Хочу з цього приводу навести афоризм Г.С.Сковороди: "Один у багатстві бідний, а інший у бідності багатий".

Адже вчителем може працювати тільки людина за покликанням.

Відчуваю в собі любов до цієї професії ще з дитячих років. Уявляла себе вчителькою, а всі свої іграшки – учнями. І зайчики, і ведмедики, і качечки, і бегемотики мали свої імена. У куточку кімнати, на журнальному столику сиділи "учні", а я, вчителька, дуже "горда й розумна", вчила! Як вчила?! Задавала якісь запитання, сама відповідала різними голосами, малювала на папері оцінки і була щаслива. Це були мої найкращі розваги... Я намагалася вдивлятися своїм звіряткам в очі, з розумінням ставилася до кожного. Ще гладила обов'язково по голівках.

Любов до професії вчителя передала мені моя бабуся, яка вже піввіку працює в школі. Від неї я навчилася багато чому. Завжди дивувалася й дивуюсь, що вона охоче перевіряє кожную роботу в зошиті, ніколи не втомлюється читати щось нове. Для неї щастя – спілкуватися з колишніми випускниками, їй пишуть листи, запрошують на зустрічі, відвідують дома. Я заздрю їй пишаюся тим, що свою вчительку пам'ятають. При зустрічах колишні вихованці дарують своїй вчительці тепло й щирість, розповідають, як і колись, про свої радощі й печалі, прислуховуються до її порад.

А мені приємно, і це найперше переконує, що велике щастя – бути вчителем за покликанням.

Люблю читати листи до бабусі від учнів, листівки, в яких стільки тепла!

Дорога Вчителько!

Дозвольте мені від щирого серця поздоровити Вас із професійним святом та побажати щасливого довголіття.

Нехай кожен учень буде вдячний Вам як Учителю, Людині й Жінці.

Ось текст однієї вітальної листівки.

Я вірю, що Ваша привітна посмішка та тепле слово завжди супроводять кожную "Вашу" дитину. І за це низький Вам уклін.

З повагою й любов'ю до Вас Ірина та моя сім'я

То хіба не варто працювати вчителем?

Сіяти в людські душі "добре, розумне, вічне", формувати характери, бачити наслідки своєї праці – це щастя.

Вивчаючи творчість Г.С. Сковороди, я дізналася, що він був поетом, філософом-просвітителем, ученим, співцем-музикою, байкарем, мандрівником. Та не просто мандрівником, а мандрівним учителем.

Якою ж розумною була ця людина! Він знав латинську, грецьку, німецьку, польську мови. Працював і домашнім учителем, і викладачем поетики в Переяславському колегіумі, і викладачем синтаксису, грецької мови та етики у Харківському колегіумі, писав байки, цікавився математикою, географією, економікою. Написав підручник з етики, основною думкою якого була теза, що ледарство – найбільша людська вада. Гідність людини визначають не гроші, а чесне життя.

Був наділений Сковорода й неабияким талантом, а саме: мав гарний голос, грав на скрипці, флейті, бандурі, сопілці, на цимбалах.

Для чого пишу про це?

Щоб підкреслити, що вчитель має бути всебічно освіченою людиною, прагнути постійно до розширення свого кругозору в різних сферах життя. А це дано не кожному.

Саме філософ залишив нам свій трактат "Розмова, звана Алфавіт, чи Буквар Світу", в якому стверджував так звану ідею спорідненої праці. Щастя, за Сковородою, і в любові до природи, і в тому, щоб не бути бездіяльним, ніколи не переставати вчитися, цікавитись науками, любити їх.

Цього саме вимагає від нас сьогодення.

Не може бути повного щастя без любові до рідного краю. Щоб стати щасливим, викорчуй із себе скупість, марнолюбство, розкіш, честолюбство, страх перед смертю, духовні злидні. Слід постійно працювати, але не в будь-якій праці, а за покликанням.

Темі сродної праці присвячена байка Г.С.Сковороди "Бджола і Шершень".

Отже, життя – це постійний пошук істини, а людина – "коваль свого життя", від неї залежить, яким буде майбутнє наступних поколінь.

Якою ж буде школа далі? Чи зумію я втілити в життя свої мрії? Доречно з цього приводу процитувати слова І.Драча:

Болять майбутнім, школо, твої груди.

Нехай святиться твій простий поріг.

Це вчителі - найкращі наші люди,

Чекають нас з усіх доріг.

А вчителями за професією були і А.С.Малишко, і М.Т.Рильський, і А.В.Головко, і О.Т.Гончар.

Як же зворушливо звучать рядки з пісні Малишка "Вчителька":

Сонечко встає, і в росі трава,

Біля школи в нас зацвітають віти.

Вчителько моя, зоре світова,

Де тебе питають? Де тебе зустріти?

І я впевнена, що професія вчителя найголовніша. Адже жодна людина не може обійтись без знань. Без учителя не може

бути ні лікаря, ні агронома, ні продавця, ні інженера, ні звичайного робітника в сучасному житті.

І я схиляюся перед цією професією, вона – моє покликання. Вчителі вчать не тільки на уроках, їх присутність ми відчуваємо скрізь і завжди. Це вони навчають нас культури поведінки, вміння вести себе в громадських місцях, на святах, вечорах та ін. Не можна всього перерахувати, бо вчитель – це той, хто присвятив себе вихованню чужих дітей, хто їх любить.

Видатний радянський педагог, заслужений учитель Української РСР Василь Олександрович Сухомлинський тридцять три роки безвиїзної праці в сільській школі присвятив дітям. Він описав працю вчителя протягом десяти років перебування учня в школі і прийшов до висновку, що головною в його житті була любов до дітей. Свою книгу назвав "Серце віддаю дітям".

Закінчую гімназію. Стою на порозі виходу в життя. Шкода залишати рідні стіни, своїх учителів. Мені завжди щастило, бо вчили мене люди великого знання й немалого досвіду. Не знаю навіть, кого назвати першим, бо відчуваю в кожному вчителеві свого наставника, старшого товариша, який знаходить час вислухати, допомогти, порадити. Ось відкриваються двері – і заходить Учитель. Навіть заплющивши очі, я "бачу" на його обличчі доброзичливість і відразу відчуваю спокій і радість. Здається, що зайшла найдорожча людина, яку приємно слухати, у якій приємно вчитися.

Немає ціни моєму класному керівникові! Зовні спокійна, здається навіть дуже серйозна, а коли заговорить, то відчуваєш таку глибину знань, таку душевну красу!

Скільки витримки, яка висока культура відчувається в кожному слові, сказаному нею. Це вона передала мені свою любов до української мови й літератури. Це на неї хочу бути схожою в майбутньому. Хочу так же вільно володіти обраним предметом, з такими ж вимогами та такою ж добросердечністю ставитися до своїх вихованців.

Так і просяться на папір слова з пісні "Спасибі, учителі!"
Наші Учителі!

*Вам від душі спасибі! Буде вічно земля
Вашим трудом красива! Наші Учителі,
Сердечне Вам спасибі!*

Всі мої вчителі вплинули на мій життєвий вибір, кожен, звичайно, по-своєму.

Якщо моя мрія здійсниться, то буду віддаватися своїй професії в майбутньому так, як ТІ, хто сьогодні вчить нас розуму й

добру, допомагає сформувати світогляд, бути готовим до життя, в якому, за словами Олександра Олеся, „з журбою радість обнялась”. У житті – як на довгій ниві!..

Гримлять оркестри. Зі всіх кінців міста на Свято Перемоги спішають люди. 60-річчя закінчення Великої Вітчизняної війни. На обличчях і сльози радості, й сльози печалі. Над головами літають різнокольорові надувні кульки, „зеленим коридором” ідуть колони курсантів, офіцерів, солдатів різних родів військ.

Всі направляються до Монумента Слави, який височить на пагорбі над Тетеревом і дивиться суворим поглядом на місто. Горить Вічний Вогонь Пам'яті. Звучить музика...

Ідуть Ветерани, їм уже за вісімдесят, щороку їх стає менше. А я пильно вдивляюсь в кожне обличчя, хочу побачити ТУ вчительку, яка дала мені справжній урок Мужності.

І я впізнала Уляну Василівну Рясну. Вона йшла в першому ряду. Тепер переді мною стояла жінка, груди якої прикрашали ордени й медалі.

Волосся сиве, аж з голубизною. А очі?.. Ті сині озерця з такою теплотою подивилися на мене, що я заплакала і подарувала їй букет жовтих троянд. Мені хотілося стати перед нею на коліна й подякувати всім ветеранам за їх мужні серця. І я промовила: "Благословіть мене, Вчителько! Благословіть!". І одержала благословення. Моя вчителька передала мені естафету і благословила на вчительський труд.

Не сумніваюся, що вчитель – моє покликання. Обіцяю, що:

*Всі мої сили, наснагу високу,
Й життя я віддам до останнього кроку,
Аби ти щаслива була, Україно,
Судьба моя дивна,
Єдина!*

П. Воронько

Впевнена, що найвищою радістю вчителів є наші небайдужі погляди, палаючі очі, усміхнені обличчя.

Надіюся, що моя дорога в життя буде вірною!..

*Сонечко встає, і трава в росі.
Бачу стежку, де проходиш ти,
Рідна ти! Вчителько моя,
Зоре світова! Звідки виглядати,
Де тебе знайти?! Вчителько моя!..*

*Дідовець Вікторія,
(ЗОШ № 20, м. Житомир)*

Вчитель – взірць для наслідування

*Учителю рідний, наставнику любий!
Теплом свого серця ти нас зігрівав.
І де б не були ми, тебе не забудемо,
Як першу любов серед росяних трав.
А. Малишко*

Як швидко лине час. Ще зовсім недавно я була маленькою дівчинкою, яку мама привела до школи. Тоді так хотілося швидше підрости, стати такою ж дорослою, як старша сестричка, але дні і тижні тягнулися нескінченно довго, а сестра завжди залишалася старшою на цілих п'ять років. Зараз пригадується сонячний червневий ранок і її гарячі сльози. Безтурботна шестикласниця, я не могла зрозуміти, чому вона плаче, адже це таке щастя відчувати себе випускницею. Ось яке гарне плаття придбали для неї батьки... і зачіска... і цілий оберемок троянд у вазі нетерпляче очікують свого часу...

Лише зараз, на порозі зовсім нового етапу в моєму житті, я повністю розумію почуття моєї сестри.

Покидаючи рідну школу, кожен з нас прощається не лише зі своїми учителями, друзями-однокласниками, зі звичним способом і ритмом життя, прощаючись зі школою, ми наглухо зачиняємо за собою двері, що ведуть із найсвітлішого храму, ім'я якому – Дитинство. Раптово усе змінюється. Ми сам-на-сам опиняємося перед найголовнішим – перед вибором професії. Життя ставить нам свої умови, дає один-єдиний шанс. Звичайно, у кожного є свої поради, але перше слово залишається за нами. Кожна молода людина робить свій вибір. Ким бути, залежить від того, хто обирає, – від його уподобань, здібностей, від його внутрішнього світу, від мети, яку ставить перед собою, нарешті, — від покликання. І це – найголовніше.

Щасливий той, хто може обрати професію за покликанням, у кого бажання співпадають з можливостями.

Для мене вибір професії не стане шокним моментом: я давно і твердо визначилася. Здається, ще з раннього дитинства.

Найпочеснішою, найважливішою, найцікавішою і найпрекраснішою, на мою думку, була і залишається професія педагога. Якби мене хтось запитав, чому, то я б спробувала відповісти зі своєї власної точки зору. У моїй відповіді поєднуються думки учня і майбутнього педагога. Можливо, хтось у чомусь зі мною не погодиться, але це моє власне бачення і я його захищатиму.

Коли я вперше прийшла до школи, наша учителька так захоплено про все розповідала, ніби вона й сама вперше з усім стикнулася. Усе в ній здавалося якимось надзвичайним: і урочисто-таємничий тон розповіді, і посмішка, і щирість у кожному слові, навіть у русі. Якось легко і непомітно вона змогла завоювати наші маленькі серця. Тепер уже й мамине слово не мало жодної ваги, якщо "моя вчителька" сказала про це якось по-іншому, її похвала – найвища оцінка твоїх маленьких досягнень, зауваження – справжня трагедія.

Жодну людину в цілому світі не люблять і не поважають так, як учителя молодших класів. Це без перебільшень. Малюки не вміють лицемірити, вони не здатні на зраду і підлість, у них усе по-справжньому, від чистого серця. Вчитель, мов добрий чарівник, веде малечу по країні Знань, розвиває найкращі задатки, відкриває все нові і нові здібності малюків, оберігає їх душі від бруду дорослого світу, який чекатиме на них за воротами школи.

Я ніколи її не забуду – свою першу вчительку – як не забувають перше кохання, перше побачення, першу прочитану книжечку. Усе перше – найдорожче. Ось тоді мені найбільше у світі хотілося бути вчителем початкових класів.

Коли стала дорослішою, розчарування не пройшло, лише дещо по-іншому стала дивитися на працю вчителя. З усіх предметів, що викладаються у школі, найбільше мені подобалися і подобаються уроки рідної мови і літератури. Можливо, це ще й прагнення боротися за рідну мову на рідній землі. Звучить парадоксально, але я не хочу, щоб через століття наше слово збереглося лише у писемних працях, як наприклад, латинське. Дякуючи нашій учительці, саме на уроках української мови та літератури я вчилася не лише говорити, читати прозу і поезію, аналізувати їх, я вчилася по-справжньому любити свій народ, гордитися його славним минулим, вболівати за прорахунки,

поважати традиції. На цих уроках я зрозуміла, що німе споглядання нічого не варте. Хочеш чогось досягнути – доклади зусиль. Щоб народ залишався нацією, кожен з нас повинен докласти певних зусиль для зміцнення добробуту свого народу, розквіту його мови.

Я полюбила нашу народну пісню. Скільки прекрасних українських пісень було переспівано нами разом з учителькою під час уроків і на позакласних заходах. І в кожній з них та чарівна сила, що викликає в душі найтонші і найглибші почуття і думки. Як легко і охоче співалося, бо ті пісні були такі ж прозорі і чисті, як саме дитинство. Мабуть, тому і запам'ятаються на усе життя. Гордістю проймаєшся за нашу Руслану Лижичко. Дякуючи їй, українську пісню чує весь світ, а через пісню – наше рідне слово.

У Дмитра Білоуса є прекрасний сонет "Слово і пісня", у якому він говорить:

*У слові – мудрість і душа народу,
Ще ж як у пісні забринить воно:
Чи золоте відерце коло броду,
Чи золоте козацьке стремено.*

Пісня підносить людину до вершин людської гідності, пробуджує до творчості, дарує незабутні хвилини натхнення. Уже заради цього потрібно глибоко і детально вивчати рідну філологію.

Нині, готуючись до випускних екзаменів, я інколи запитую сама себе: чи не втратила інтерес до професії педагога, чи хочу все своє життя віддати служінню рідному слову, чи зможу захистити гідність своєї мови, коли хто-небудь закине, що вона не модна, не така витончена, як французька, не така популярна, як англійська; чи не пожалію через кілька років, що обрала саме цей шлях? Ні, не пожалію! Зможу! Буду! Адже наша мова заслуговує на те, щоб її вивчали і любили, щоб нею гордилися. Саме в ній, як говорив Василь Сухомлинський, "всі тони і відтінки, всі переходи звуків від твердих до найніжніших, ... в ній що не звук, то подарунок, все крупно, зернисто, як самі перла..."

Як можна не любити мову, на якій звучали перші колискові, якою розмовляєш ти і твої батьки, дідусь і бабуса, якою говорив великий Шевченко!

Я ще не знаю, як складеться моє життя після закінчення

школи. Найстрашніше, що може статися, – це нездійсненність мрії. Не уявляю, ким я тоді зможу бути. Виплекане і вимріяне бажання стати вчителем стало провідною зірочкою, яка веде мене по життєвій заплутаній дорозі. Подумки я завжди бачила себе тільки вчителем. Хіба можна порівняти цю працю з діяльністю юриста, митника, кухаря чи навіть міністра. Не хочу сказати, що ці професії менш значимі чи нецікаві, але це все – не те.

Мою обраницю можна, мабуть, прирівняти до професії садівника чи лісника, а ще до художника, різьбяр-скульптора, до драматурга. Вчителем не стане заздрісна, огрубіла душею людина, ним не буде людина випадкова, корислива, без почуття гумору. Педагог, як на мене, повинен мати багату уяву, здатність передбачати, володіти акторськими здібностями. Адже він і співак, і декламатор, і танцюрист – всього й не перерахувати. А ще він – чесний і справедливий у ставленні до своїх учнів. Він крокує поруч з дітьми цілу епоху – одинадцять років шкільного життя. Недарма кажуть, що клас завжди схожий на класного керівника, який, мов дбайливий садівник, доглядає кожне деревце, мов лісник, охороняє від браконьєрів, як художник, веде дітей у світ прекрасного, як скульптор ліпить з кожного повноцінну особистість. А для того, щоб мати хороші результати своєї праці, він, мов талановитий драматург, кожного вечора пише все нові і нові дії нескінченної п'єси, що має назву "Урок". Його робочий день не нормований, а витрати енергії величезні. А покликання не лише в тому, щоб надати певну суму знань дітям. Його призначення – допомогти маленькій людині пізнати оточуючий світ, полегшити важку розумову працю, навчити співчувати і співпереживати іншим, виховати в кожному учневі почуття людської гідності і порядності, віру у всеперемагаючу силу добра і безмежну любов до землі, на якій він народився.

Проводжаючи випускників, учитель ніколи не прощається з ними назавжди. Його пильні очі стежать за кожним їх кроком. Кожна перемога учня – безмежна радість і гордість учителя, кожен прорахунок чи падіння – біль у його серці.

Залишаючись постійно з дітьми, вчитель не старіє душею. Інколи, вдивляючись в обличчя наших педагогів, думаю: за їхньою вдаваною суворістю і незалежністю ховається майже дитяча незахищеність і вразливість. Яким болісним стає погляд, коли

хтось відповідає грубістю на його зауваження, як раптом опускаються плечі, починає тремтіти голос. Чому ми так рідко отямлюємося, що своїми вчинками збавляємо віку таким дорогим людям? Вони ж не мають права нести у клас особисті негаразди, не мають права на злість і ненависть, образу і помсту.

Постійно співаючи хвалу учителю, держава до цього часу так і не спромоглася на пристойну платню за його нелегку працю. А деякі вчителі потребують найнеобхіднішого. Дуже хочеться, щоб вони мали і гарний одяг, і власні автомобілі, і гроші на відпочинок на березі моря чи в горах, а ще, щоб могли багато подорожувати, після цього розповідаючи про все учням.

Кожна дитина хоче, щоб її учитель був найкращим у всьому, щоб ним можна було гордитися, похвалитися перед іншими. То можна лише уявити, яких зусиль коштує кожному втримати високо голову. Адже, крім одягу і взуття, є багато-багато інших проблем. А де ж взяти кошти на відвідування виставок, концертів, книгарень...? Як зробити, щоб лице вчителя не затьмарювали думки про безгрошів'я, щоб він у вихідні або під час відпустки не йшов "підробляти" на будівельний майданчик або ярмарок?

Учителя ніхто і ніщо не може замінити. Дехто, захоплюючись новітніми досягненнями інформаційної техніки, намагається применшити роль учителя в майбутньому. Мабуть, тоді й сама людина перетвориться на біоробота. Хіба зможе мертвий ящик з літерами і цифрами замінити насолоду від живого спілкування з людиною, яка для тебе є найвищим авторитетом у світі? Що може бути потрібнішим, ніж добре слово у важку хвилину, похвала чи застереження, щира усмішка, теплий рідний погляд, навіть порух брови, який завжди підкаже, чи на правильному ти шляху. Він щоденно віддає по краплинці кожному з нас часточку свого серця, своїх знань і життєвого досвіду. Жоден учитель не бажає зла своїм учням, які б вони не були у ставленні до нього особисто. І, вирушаючи у доросле життя, усі: космонавти і хлібороби, художники і філософи, учні і військові – усі схиляють свої голови у шанобі перед величчю вчителя, перед його титанічною працею. Усі ми родом з дитинства, а воно без учителя – це небо без сонця, це ріки без води, це дерева без плоду.

Зараз багато безпритульних дітей. Можна тільки уявити, наскільки вони обділені уже лише тому, що позбавлені радості

навчатися в школі. Людина, яка в дитинстві не відчувала школу, ніколи не вважатиме себе повноцінним членом суспільства. Це сліпа і глуха істота, це півжиття, що поглинула темрява.

Учитель в усі віки залишався і залишається нині взірцем для наслідування, і не лише у зовнішньому вигляді. Він постійно повинен дбати, щоб діти могли брати з нього тільки хороший приклад. Десять біблійних заповідей мають стати законом для кожної людини і, в першу чергу, для вчителя. Якщо кожен, хто працює зі школярами, вимагатиме від них бути добрими, справедливими, чесними, а сам не матиме таких якостей, він ніколи не матиме й авторитету в очах своїх вихованців. Діти – це лакмусовий папірець, який реагує на будь-яку підробку і не прощає її.

Педагог має бути вимогливим, але не злим. Злість – поганий поради́ник у будь-якій справі. Вчитель повинен завжди дотримуватися даного слова. Не потрібно манити дітей обіцянками, згодом вони перестають довіряти такому учителю. Щоб бути цікавим, бажаним для школярів, він мусить постійно поповнювати свої знання, цікавитися новинами в музиці, літературі, техніці – одним словом, йти в ногу з часом.

І ще одне, мабуть, найголовніше. Вчитель має по-справжньому любити дітей. Вони впускають його у свої душі, відчуваючи цю любов, і тоді це буде старший друг, поради́ник, а не кат-наглядач. Добрим ангелом-охоронцем, що вміє по-дитячому чистими очима дивитися на світ, радіти і сумувати разом з дітьми, стає такий педагог.

Учні не повинні боятися свого вчителя. Страх паралізує розум і тіло. Відповідати на уроках і боятися помилитися – це справжні тортури. Разом з тим, на хорошому уроці повинні панувати дисципліна і порядок, певний психологічний настрій. У деяких наших учителів і знань вистачає, і категорії у них високі, а от чомусь важко з ними, якась тяжка втома опановує все твоє ество настільки, що працювати на наступному уроці вже неможливо. Пожартує однокласник на такому уроці (не нагрубить, ні, просто пожартує), а через декілька хвилин його вже викликають до директора. За що? За нездатність дорослих зрозуміти і жартувати.

Прийшов хлопець без домашнього завдання, чого тільки не

наслухався, а сам падає з ніг. Не виправдовується, вперто відводить затуманений погляд, а вчителька все підливає й підливає. Дійшло до того, що вискочив без дозволу з класу і побіг, без книжок і одягу, а виявляється, у нього цілу ніч матір рятували. Справжній педагог – це той, хто вислухає, зрозуміє, порадить.

Ми надто вразливі, а інколи навіть вередливі у стосунках з викладачами. Вони мусять кожне слово обмірковувати у розмові з класом.

Особливо на уроках літератури. Є твори, герої яких дуже схожі на когось із дітей: сімейним становищем, поведінкою, батьками. Тому, аналізуючи такий твір, учитель має добре знати, що можна сказати, а що – ні, щоб ненароком не причинити болю, не викликати насмішку з когось серед однолітків.

У щоденній буденній праці учителя мови паралельно з буднями йде свято. Це свято душі при читанні поезій. Я зараз відчуваю, як терпне тіло при згадці про читання.

Поезія – це звучання душі, адже душа не буває німою. Поезія пробуджує смуток і радість, заспокоює або викликає біль. Вплив поезії на людину неможливо передати звичайними словами. Вона – віддзеркалення розмаїтого духовного світу. Хіба можна спокійно читати твори Ліни Костенко, Василя Симоненка чи Василя Стуса!

У Стародавній Греції народилася легенда про гору Парнас, на якій щовесни збиралися юні богині Музи, про чудодійне джерело, вода якого давала наснаги поетам.

Добре, якщо смак води цього джерела відомий учителю літератури, якщо він не лише гарно читає чийсь вірші, а й сам може творити. І не обов'язково друкуватися, поети пишуть не заради слави, а для душі.

Безмежна любов до книги вирізняє словесника серед інших педагогів. Тому, готуючи себе до цієї професії, я також багато і свідомо читаю. Твори художньої літератури – це своєрідні духовні ліки. З дитинства батьки привчали нас берегти кожну книжечку, тому зараз у нас чималенька власна бібліотека. Я вважаю, що вона повинна бути у кожній нормальній сім'ї. Людина, яка змалечку любить читати, не здатна заподіяти зло кому б то не було. Книга – це своєрідний Бог, до якого можна звертатися з молитвою, такою, як у О.Чекмишева:

*Відкрий мені свічадо Своїх дум,
Відкрий свічадо мудрості Своєї.
Я виросту - і мій глагол на глум
Підняти вже не зможуть фарисеї.*

*На ниві Слова, на Твоїй ріллі
Не для гордині нім проллю - то тлінне, -
А щоб себе на Божій знать землі
І Божим гідно зватися творіння.*

Хлібороб сіє житні зерна у погідну чорну ріллю, вчитель-філолог повинен розсівати духовне зерно у душі своїх вихованців і чекати роками, доки воно підросте і заколоситься добірним колосом.

"Не можна ходити по рідній землі, не чаруючись виплеканою народом у віках рідною мовою. В народі немає скарбу більшого, як його мова... Слова – це крила ластівки, вона їх не відчуває, але без них не може злетіти. Тож маємо зробити все для того, щоб не згорнулися крила, щоб не обірвалася золота нитка, яка веде з давнини в наші дні", – говорить Ю. Мушкевич, звертаючись до своїх співвітчизників, і кому, як не словесникам, втілювати це в життя...

На початку осені дівтора поспішає до рідної школи, туди, де на неї чекають прекрасні люди, де знову і знову обзивається малиново шкільний дзвінок. І кличе він у цей день якимось по-особливому, ніжно і водночас урочисто, так, як, здається, не дзвонив ніколи. І немає у світі дорожчого звуку для вчительського серця. У ньому все: життя, радість творчої праці, особисте життя.

Першого вересня шкільні двері відкриваються як для сивочолих ветеранів, так і для зовсім юних педагогів. Вони самі, здається, лише вчора отримували атестат з рук директора. А тепер, закінчивши університет, набирають на себе з усіх сил солідності і поспішають зробити свій перший крок назустріч долі, щоб усе своє життя віддати дітям.

Я по-доброму заздрю їм. Пройде п'ять років – і, якщо поталанить, я також повернусь в рідні стіни. Повернусь, щоб так само, як і мої вчителі, зустрічати, навчати, а пройде час, проводити учнів у доросле життя.

І скільки існуватиме людство, стільки найпотрібнішою і найвідповідальнішою залишатиметься професія педагога. Саме від нього, наставника-вихователя, залежить майбутнє нашого народу, нашої держави, всього світу.

*Самолук Галина,
(Любарська ЗОШ №1)*

**Виховання майбутніх громадян нашої країни – моє
покликання**

*На світі безліч таких, як я,
Та я, їй-богу, один.
В. Симоненко*

Вчителі були завжди. Мабуть, з тих пір, коли існує людство. То ж професія вчителя – одна з найдавніших. Вчитель дає знання всім, хто хоче їх мати, а тому впливає і на розвиток суспільства. Тому не дивно, що багато письменників у своїх творах звертались до образу вчителя. Це і Павло Грабовський, і Володимир Сосюра, і Андрій Малишко та інші, що присвятили свої твори "привітним, ясночолим", які давали "коли треба поради", "голоси згадає повнозвучні, сусідам гордо скаже: – Пишуть учні".

Так, учитель має великий вплив на формування в учнів суспільної свідомості. Для багатьох із нас він став другим батьком.

Я можу впевнено сказати, що мені пощастило на хороших учителів, бо, чого таїтися, є вчителі, які потрапили у школу випадково, професія вчителя для них – підробіток.

Вважаю, що моя перша вчителька Крушельницька Алла Володимирівна дала мені перші, ґрунтовні знання, виробила звички наполегливості, уваги. Хочу словом вдячності згадати вчительку української мови та літератури Поліщук Раїсу Василівну, вчительку фізики Соболяк Ольгу Богданівну, історії Михальчук Олену Олексіївну, а особливо класного керівника, учительку хімії Микитюк Юлію Анатоліївну.

Пам'ятаю цей перший осінній день. Його ніколи не забути, не забуду і те бентежне хвилювання у маленькій дитячій душі, коли йшла у великих білих бантах зі здоровенним, для маленьких дитячих рук, букетом квітів у п'ятий клас. Думка була одна, хто ж цей класний керівник. Адже це нове слово для колишніх малюків. Звикли до однієї вчительки, горнулися до неї і не могли зрозуміти, як ми будемо без неї.

Стояли біля мам гурточком і чекали. Підійшла до нас весела молода жінка. Не пам'ятаю нічого, окрім очей. Блакитних, усміхнених, уважних і добрих. Як у мами. Напруження пропало, бо очі сказали нам все! Це й була Юлія Анатоліївна, наш класний

керівник, якого ми чекали.

З Юлією Анатоліївною ми вже майже сім років. Найголовніше те, що дитяча душа не помилилась у цій людині, потягнулась до неї, довірилась. І за сім років жодної хвилини розчарування.

Я написала, що не помилилась у людині. Вважаю, що вчитель – перш за все людина, а потім фахівець.

Вона вчителька хімії. Ми всі любимо Юлію Анатоліївну, полюбили її уроки, які вона проводить зі справжньою майстерністю. Хоч, звичайно, не всі станемо хіміками. У кожного своє покликання. Саме Юлія Анатоліївна „заставила” мене задуматись, ким я хочу стати. Думка про майбутнє як учителя не покидала мене уже роками. Спочатку це було дитяче захоплення, а з роками переросло у впевненість, що вчитель – моє покликання.

Часто уявляю, як я заходжу у клас вже вчительською, і якийсь хвилюючий неспокій бентежить душу. Проте враз відчуваю впевненість, бо згадую моїх чудових учителів, як вони заходили до класу, як розмовляли з нами, які були самі в цей час.

Навчати і виховувати майбутніх громадян нашої держави – нелегке завдання. А хто шукає легких шляхів? Та й чи є вони для вчителя, який закоханий у свою справу?

Я часто задумуюсь над тим, що потрібно в учительській роботі: навчання чи виховання. Приходжу до висновку, що ці дві складові в учительській справі абсолютно рівноправні. Не може бути навчання без виховання і навпаки.

Вчителю варто замислитись, що його учні, маючи великий багаж знань за плечима, не завжди бувають хорошими людьми і законослухняними громадянами. На мою думку краще мати менше фахових знань (це прийде з набуттям практики), а людиною добропорядною повинен бути кожен.

Якось я читала про "Золоте слово Мономаха" зі збірника диктантів. І в ньому я побачила ніби наказ для вчителів. "...Куди б ви не вертали шлях своєю землею, не давайте отрокам своїм чинити зло і шкоду..., щоб люди не проклинали вас".

Скільки зла і шкоди чинять сучасні отроки і собі, і батькам, і суспільству. Хто їх зупинить, хто навчить, виховуючи? Вчитель. За покликанням. Народна мудрість говорить, що грамотній людині і в лісі світло, а невченій і посеред степу ніч.

Усе минає, а слово залишається. Зникають навіть держави, валяться будівлі, вмирають дерева, пересихають ріки, а слово залишається у пам'яті. І добре, і зле. Хай же у пам'яті людській

залишається тепле слово, сказане вчителем, хай воно переходить із покоління в покоління і навчає добру. Як любити і гордитись своїм народом, його звичаями. Навчити любові до рідного краю, до рідної культури, до рідної мови – завдання вчителя. Любов до рідного починається зі своєї родини, батьківського порогу, до школи, щоб ця любов завжди залишалась у серці і переросла у любов до рідного краю, до країни, до народу. Це – величне завдання вчителя.

У наш час є дуже гарне, змістовно глибоке слово берегиня. Коли добре вдуматись, то можна сказати, що вчитель – це також берегиня. Він застерігає, береже і дарує добро людям. Тому і вбачаю в професії вчителя берегиню, яка віддає всю себе для виховання грамотного, не байдужого патріота. Не може людина жити безцільно, відцвісти пустоцвітом, пройти дорогою життя порожньо, не залишивши після себе нічого, окрім найгіршого: байдужості. Це страшно, бо життя, ні, не життя, а буття пройшло сіро, вбого життєвими манівцями. Ми повинні взяти все те "добре, розумне і вічне", що сяяли вчителі у наші серця і віддати його наступним поколінням.

Мені запам'яталось святкування 30-річчя нашої школи. Це було велике свято і вчителів і учнів як колишніх, так і теперішніх. Скільки добрих слів було сказано в адресу вчителів колишніми випускниками! А як гордились вчителі своїми колишніми учнями, для яких школа залишалась в серцях як другий батьківський дім. Гарні слова сказала Віра Федорівна Лабенська, беззмінний позакласний організатор, а нині пенсіонерка:

*І я горджуся тим, що у цій школі працювала
В оточенні прекрасних вчителів,
Що ми добро в дитячі душі засівали,
І цей врожай сторицею розцвів
Талантами і працею, і чистою мораллю
В сучасному житті її випускників.*

Ось тому я хочу стати вчителем. Хочу наслідувати наших прекрасних учителів. Хочу нести у дитячі душі прекрасне, божественне, безсмертне. Хочу бути вчителем не як всі, а на себе схожою.

Хай слова О. Гончара, сказані про Василя Симоненка, мають причетність і до вчителя, вчителя за покликанням.

"...для співу свого, для думи своєї в щасливу мить народила його Україна".

*Сотник Євгенія,
(ЗОШ №14, м. Житомир)*

Найгуманніша професія у світі

*Пізнай себе і ти пізнаєш світ.
Пізнаючи працю, пізнаючи справу,
пізнавай і самого себе, а пізнавши себе,
знайдеш ти і свою професію, своє покликання!
В.О. Сухомлинський*

Багато існує чудових професій, але разом з тим тисячі професій народжуються і вмирають. І кожна з них по-справжньому гарна, благородна. Ось виріс новий будинок. Відразу заповнився він дитячим сміхом, радісними голосами новоселів. У кожному вікні його засвітився яскравий вогник щастя. Тут поселилися люди. І довго дякуватимуть вони тим, тепло чиїх умілих рук зберігає кожна цеглина, – будівельникам. А хіба не прекрасна професія тих, хто вирощує високі врожаї, добуває вугілля, плекає квітучі сади. Народилася нова людина, піросла, пішла до школи. І на все життя запам'ятає вона того, хто навчив її, писати перші літери, дав їй знання, вивів у велике захоплююче життя, – вчителя. Можна з певністю сказати, що кожна, навіть найскромніша професія – творчість, якщо вкладати в неї запал свого серця.

...Мабуть, у кожній професії є виконавці й творці. Перші просто відробляють на своєму місці, інші живуть улюбленою справою. І тільки творці можуть принести справжню користь людям, винаходити й удосконалювати, рухати прогрес вперед, робити добро. І це стосується кожної професії. Серед цих вічних професій (хлібороба, будівельника, лікаря) вчительська професія посідає особливе місце. Вона – початок усіх професій.

Звичайно, змінюються умови й засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя навчити людину бути Людиною.

Професія вчителя завжди шанувалася народом, бо саме завдяки вчителю суспільство мало і поетів, і вчителів, і космонавтів...

Роль учителя у розвитку суспільства, у поступу цивілізації

завжди була надзвичайно важливою: адже вчителі були носіями знань, які передавали наступним поколінням. Завдання вчителя в суспільстві не змінилося і зараз. Він так само, як і тисячоліття тому, повинен донести своїм учням певне коло знань і умінь, виховати їх свідомими, відданими членами суспільства.

Усі ми з дитинства мріємо кимсь стати: чи то космонавтом, чи то естрадною зіркою, чи то більш просто – агрономом або бухгалтером. Після закінчення школи перед нами відкривається безліч доріг. Це і технікуми, і інститути, і університети. Та не проста річ – вибрати якусь професію з більш ніж двох тисяч існуючих. Дехто наслідує приклад батьків, інші не можуть вирішити цю проблему і після закінчення школи. Мені здається, дуже важливо не зрадити своїй мрії, і тоді будь-яка робота буде і легкою, і радісною.

Я свій вибір зробила уже давно. З дитинства мрію про професію вчителя. Мені здається, що це найгуманніша в світі професія. В наш скрутний час професія вчителя, мабуть, одна з найважчих. Та й у суспільстві вона чомусь недооцінюється. На жаль, сьогодні освітяни переживають нелегкі часи, пов'язані з економічною кризою в державі. Та попри всі негаразди, вони – вірні своєму обов'язку, – продовжують учити і виховувати дітей. Учитель несе людям не тільки знання, він несе ще доброту і правду. Вчитель, мені здається, бачить людей наскрізь. Це тому, що він працює із людьми все своє життя і може з одного слова здогадатися, хто стоїть перед ним.

Вчителі – дуже принципові люди. Вони повинні жити так, як навчають: відкрито і чесно, адже на них всі дивляться. Ми отримуємо „путівку в життя” від них. І неможливо відокремити спеціальність учителя від спеціальності вихователя. Мені здається, неможливо говорити неправду, коли на тебе дивляться дитячі очі. Від учителя залежить, ким у майбутньому стануть його учні. Я хочу своїм прикладом, своїми принципами, своїм життям показати дітям, як правильно жити.

Але вчитель – це не тільки відповідальна, але й дуже нервова робота. Скільки терпіння і такту треба мати, щоб примусити юних непосид слухати себе, щоб у їхніх головах відкладалось уявлення про предмет.

Мене не лякає відповідальність професії, хоча не можна

припускатися помилок, бо в руках учителя – душі його учнів.

В наш час небагато молодих людей прагнуть обрати професію вчителя. Але чому? Це питання дуже актуальне і можна почути багато пояснень. Наприклад, по-перше, це ж означає „світу білого не бачити”, адже школа вимагає від людини всього її життя. Це дуже важко. Не кожен може впоратися. По-друге, це дуже одноманітна робота. Програма одна й та ж сама, з року в рік тлумач одне й те саме, так десятки років, до пенсії – нудно. Але я з цим не згодна, я хочу навчити дітей вибрати правильний шлях у своєму житті, дати знання, які маю я, прищепити любов до природи, до батьків, рідної мови, землі, Батьківщини і любов до оточуючих. Передусім, життя не може бути тільки в школі. Щоб давати знання треба їх отримувати. Я намагаюся всебічно розвиватися, займатися самопідготовкою, адже дома мене чекають книги, журнали, газети. І в кожному виданні є щось нове, цікаве, пізнавальне і навіть по-своєму незрозуміле.

А чи важка вчительська праця? Так, звичайно? Мене завжди лякали зошити, адже перевірка зошитів це не найвеселіше заняття в світі. І часто я мрію про те, щоб винайшли автомат для перевірки зошитів. Та хіба є хоч одна творча професія, геть чисто позбавлена чорнового елемента? Хіба позбавлена його письменницька діяльність? Хіба мало припадає механічної „чорнової” роботи на долю інженерів-конструкторів, лікарів, учених, акторів? А невдачі? А переробки? І не один раз, а багато-багато? Я не вірю, що роботи колись замінять учителів. Допомогти вони зможуть: дати точну інформацію, перевірити знання, розуміння учнями предмета. Але як бути з тим, що не піддається облікові?

З тим, що не завжди перекладається мовами? Я хочу чути сміх дітей, їх перешіптування, їх мовчання, таке рідке, їх безтурботність, збудження, їх захоплення, адже нагорода для вчителя – це відчувати, що діти цікавляться предметом. Я впевнена, що я впораюся із цим нелегким завданням, адже в потрібні моменти я можу бути то суворою, то м'якою, то співчутливою і терпеливою (адже розуміння завжди доречно) то непохитною... Вчительське життя вимагає швидких реакцій, високої напруги, великої витривалості, яким все це було б втомливим, якби не було таким різноманітним! І це різноманіття мене приваблює. Я хочу бачити в дітях таланти і допомагати

розвивати їх, як це в свою чергу робили мої перші вчителі і батьки. Я хочу давати дітям перші, найважливіші життєві уроки: уроки добра, порядності, мужності, благородства, любові до навколишнього світу. Звичайно, моє найпотаємніше бажання, щоб діти одержали від мене бажання вчитися далі, бо саме знання будуть опорою в їхньому житті, основою їхнього професійного успіху, особистого щастя. Я хочу бути для дітей не лише вчителем, але й добрим другом, порадиником, щоб вони зверталися до мене в будь-які моменти життя, в будь-якій ситуації. Я впевнена, що це мрія кожного учителя, біти наставником, прикладом для інших, адже від майбутнього покоління, від того, як воно виховане, залежить майбутнє нашої незалежної і не до кінця досконалої України. Саме молоде покоління буде творити майбутнє, в тому числі зміниться ставлення оточуючих до професії вчителя. Адже вчитель насамперед – це людина, людина вихована та людина освічена. Ставлення до вчителів завжди є таким самим критерієм людяності, порядності, як і ставлення до батьків, Батьківщини. Вони є невід'ємною часткою нашого буття, вони наче поєднують між собою покоління, або передають свій досвід і знання молодим. Тому треба любити вчителів, пам'ятати їх, допомагати їм, полегшувати їхню працю, щоб якнайбільше одержувати від них „розумного, доброго, вічного”.

Мене не лякає професія вчителя. І тому після закінчення школи я буду вступати до університету на філологічний факультет. Я впевнена, що моя мрія здійсниться, і поряд з прекрасними педагогами нашої землі буде і моє ім'я.

Праця вчителя не вмирає ніколи. Вона оживає у творіннях учнів. Приємно, коли вчителю є що сказати про своїх вихованців. Перед учителем я схиляюсь. Я вважаю, учитель – професія жертвна. Він віддає все своє життя заради дітей, заради майбутнього. І слова Сухомлинського „серце віддаю дітям” не просто метафора. У них – вічна правда учительської професії.

*Скок Інна,
(ЗОШ № 7, м. Житомир)*

Благородна справа творення людини

*Усі ми – тільки учні й вчителі,
Усі ми у добрі своїм і злі
Несемо чийсь холод чи любов гарячу.
І. Драч*

Швидко спливають шкільні роки, і ось я на порозі самостійного життя. Настав час визначити свої уподобання й обрати одну з доріг, на якій би можна було б якнайповніше себе реалізувати. Тисячі доріг ведуть молодих людей у світ Праці і Творчості, без яких немислиме людське життя. На мою думку, хто швидше визначиться у своєму життєвому виборі, змолоду знайде собі справу до душі, той більше встигне зробити в житті, той неодмінно буде щасливий. Нелегко обрати фах. Сьогодні налічується близько чотирьох тисяч різноманітних професій. А потрібно обрати ту, яка приносила б людині задоволення від праці і користь людям.

І ось я вирішила присвятити своє життя опануванню професії вчителя. З самого дитинства мене приваблювала ця професія. Здавалося, що це так просто. Але коли пішла до школи, то побачила, який нелегкий вчительський хліб. Я думаю, що я обрала правильний шлях до вибору своєї головної справи життя, і я можу розкрити себе як особистість, реалізувати свої нахили, обдарування, що принесуть мені справжнє моральне задоволення.

А. Дістервег підкреслював, що справжніми вчителями й вихователями народжуються. І це дійсно так, тому що справжній вчитель – це той, хто любить своїх учнів, прислухається до їх думок, завжди намагається зрозуміти їх, може знайти спільну мову з ними. Я прагну присвятити своє життя благородній справі творення людини, залишити по собі слід. Тільки той педагог залишає частку себе в дітях, хто, не шкодуючи сил, творчої наснаги, таланту, вкладає в душі вихованців найбільші скарби – душевність, людяність, порядність. На мою думку, кожен вчитель повинен привчати дітей любити працю і знаходити в ній радість.

„Учителя, який може наділити своїх вихованців здатністю знаходити радість у праці, варто було б увінчати лаврами.”

Залишили в історії педагогіки свій негасимий вогник любові до дитини відомі педагоги: Г. Ващенко, Л. Толстой, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Іван Драч присвятив Сухомлинському свою драматичну поему „Дума про Вчителя”. Власним життям В. Сухомлинський довів, що вчителювання – нелегка, тонка праця, прокладання шляху до серця кожної людини, розкриття її найкращих рис.

В усі часи існування людства образ учителя асоціюється з людиною, що несе вогник знань, радість відкриття нового, повсякденну готовність до самопожертвування в ім'я високої ідеї. На мою думку, для вчителя віра в силу виховання – те ж саме, що для лікаря віра в могутню силу життя.

Хома Романович, герой роману О. Гончара „Собор”, власним прикладом показав, що не можна нащадкам перекреслювати здобуте попередніми поколіннями, вкрай необхідно берегти „собори душ”.

Я вважаю, що лише вчитель з добрим серцем може відкрити перед молоддю шлях до щасливого майбутнього. Це призначення – обов'язок справжнього педагога. Кожен повинен в пошані схиляти голову перед мудрістю і самовідданістю вчителів, промовляти рядки з поезії І. Драча:

*Це вчителі, найкращі наші люди,
Плекають нас для всіх крутих доріг.
Болять майбутнім, школо, твої груди,
Нехай святиться твій простий поріг.*

*Полякова Анна-Луїза,
(Ліцей № 25, м. Житомир)*

Вчитель – як взірець і духовний наставник

Промайнули, мов метелики в лузі, шкільні роки. Незабаром пролунає останній дзвінок. І настане та мить, коли ми, наче пташенята, випробуємо свої крила, щоб злетіти ввись. Попереду нас очікує невідомість, загадкове майбуття. Позаду залишиться тихий берег дитинства, до якого не раз захочеться повернутися.

Дитинство – це маленька безтурботна країна. Кожному з нас доводиться бувати в ній лише раз. І скільки б не шукали цю країну на карті – не знайдемо. Лише приємні і щасливі спогади, мрії мають здатність повертати нас у дитинство. Я пам'ятаю, коли ми, маленькі діти, одинадцять років тому вперше переступили поріг школи. Ми такі різні, але є те спільне, що об'єднує сьогодні всіх нас. Це слово "школа". Отже, немає такої людини, в якій б не тьохнуло серце при слові "школа". І в кожного по-своєму, адже в кожного і перші успіхи, і невдачі, злеті і падіння, свої спогади.

Школа – це місце, за порогом якого залишаються життєві будні. Тут живе дух юності, романтики, оптимізму, надії.

Всі ці роки поряд з нами ті, хто розкриває своїм учням таємниці наук, радіє нашим успіхам, засмучується невдачами, спостерігає, як ми стаємо дорослими, красивими юнаками та юнками, вчить нас бути добрими, милосердними, намагається виховати особистостей, віддаючи частинку свого серця. Це – вчителі. Як і вони, я хочу в майбутньому тепло і доброту своєї душі, знання віддавати дітям, мрію стати вчителем рідної мови і літератури.

Я вважаю, що вчителем може бути людина, яка не тільки багато знає й може передавати знання іншим, а й уміє спілкуватися з дітьми, виховувати їх чесними, працьовитими, добрими. Недарма вчителя називають сіячем розумного, доброго, вічного. Від нього все найкраще в людині!

У моєму житті теж є дві людини-зірки, які світять мені крізь захмарені обрії, зігріваючи серце, коли воно здригається від болю чи крижаніс з туги. Це моя бабуся, яка все своє життя пропрацювала вчителем у школі і була віддана своїй улюбленій справі. І моя вчителька української мови та літератури.

Це вони навчили мене людяності й доброти, зростили в моїм серці золотий колос любові і вдячності до людей.

Пригадую першу зустріч із вчителькою.

М'який приємний голос вітає: "Добрий день, дітки! Я – ваша вчителька української мови та літератури".

Так розпочалося наше знайомство зі світом української культури. І відкрила його нам наша вчителька. А ми, четверокласники, які щойно зайшли на поріг початкової школи, затамувавши подих і розкривши від подиву оченята, слухали живу, щиру і мелодійну мову.

Вчителька навчила нас витончено сприймати життя, спостерігати, уміти цінувати кожну мить поезії Лесі Українки, М. Рильського, В. Сосюри, В. Симоненко. Як можна забути слова:

Ти знаєш, що ти – людина?

Ти знаєш про це, чи ні?

Усмішка твоя – єдина,

Очі твої – одні.

Уміння насолоджуватися глибиною поезії, відчувати її розмаїття і багатогранність – теж наука вчительки.

Кожного з нас, своїх учнів, наша вчителька намагалася вислухати і зрозуміти, не засуджуючи й не картаючи. Навіть зауваження робила делікатно, не принижуючи учня як особистість. Бо вона нас любила і віддавала нам часточку свого серця. Адже любов – це першооснова, від якої з'являється на світ людина, і яка їй допомагає втриматися на теренах життя. Завдяки їй, як джерелу духовності, розвивалася цивілізація, і від збереження любові залежить її подальше існування. Зберегти тепло любові й передати його дітям – ось найважливіша місія вчителя. Спочатку любити, а потім учити – таким повинен бути девіз вчителя. Без цього він не зможе відкрити перед учнями таїну, проникнути у найсокровенніші глибини дитячої душі, продовжити себе у своїх вихованцях.

Я знаю, що кожен із нас за шкільний вік зустрічає чимало вчителів. Мене ж доля нагородила Вчителями з великої літери, які увійшли в моє життя і серце назавжди. І перша вчителька, і педагоги наступних років, переконана, допомагатимуть, підтримуватимуть, радітимуть і сумуватимуть разом зі мною, надихатимуть на найкращі у житті вчинки.

За все це мені хочеться вклонитися їм низько-низько, зігріти їх найніжнішим і найтеплішим словом любові і шани. Адже саме моїм наставникам я завдячую щирою любов'ю і повагою до людей, вболіванням за долю моєї Батьківщини і рідної української мови, шаною за віковічну славу українців. А ще я не уявляю свого життя без шкільного порогу і затишних класів, без допитливих дитячих оченят. Ось чому облюбувала найважливішу і найпочеснішу професію у світі – ту, що допомагає людям жити, творити, бути щасливими – професію вчителя.

*Соболева Олена,
(Житомирський міський колегіум)*

Унікальність професії вчителя

*Учителю!
Невже ти не втомився
У юні душі класти щось нове?!
Для цього ти на світі народився,
У ньому є покликання твоє.
Наталія Шульська*

Вчитель... Немає ріднішого слова для дітей. Слово "вчитель" асоціюється в кожного з нас з дитинством, юністю. Зі згадкою про улюблених учителів та вихователів в душі відчувається щось тепле, радісне, піднесене. Вчитель – це не професія, це покликання, доля. Справедливі такі слова М. Мацько:

*Учитель – це наша совість,
Взірець у житті єдиний.
Без нього життєва повість
Не пишеться у людини.
Не має свого він часу.
Життя його – тільки школа.
Учитель – це дружні класи,
Учитель – це така доля.*

Працю вчителя ні з чим не можна порівняти. Ткач уже через годину бачить плоди своїх турбот. Орач, сівач, хлібороб через кілька місяців милується колосками і жменею зерна, вирощеного в полі. А вчителеві треба працювати роки, щоб побачити предмет свого творіння. Адже найбільше щастя для вчителя – бачити у своїх учнях продовження себе.

Із радіщами, і болем від перших повчальних кроків до випуску й атестатів з нами наші рідні вчителі. Одинадцять довгих, але водночас швидкоплинних років для нас Марії Леонідівни, Василі Петровичі – як мами й тата.

Своєю душевністю, справедливістю, розумінням завоювали вони наші серця. Згадаймо свій перший день у школі, такий важливий для нас, як перше слово, як перший крок у житті. Згадаймо свій перший клас, першу парту, за яку сіли, першу вчительку, яка розпочала перший урок. Згадаймо усмішку першої

вчительки. Це ж вона викликала інтерес до навчання всією своєю особистістю.

При кожній згадці про вчителів відразу в моїй уяві постає образ моєї першої вчительки Марії Леонідівни. Пам'ятаю, як вона зайшла до нашої групи, де я бавилася зі своїми подругами, взяла мене за руку і повела до світлої, теплої і таємничої кімнати знань. Марія Леонідівна посадила мене за першу парту, вручила мені "Букварик". Почався урок мови. Була цікава гра: треба було пояснити значення слів. З усмішкою вже тепер згадую, як, розгубившись, я відповіла, що "сир" і "дим" це одне й те саме. Ще багато цікавих спогадів є в моїй пам'яті дотепер. Я була улюбленою і старанною ученицею Марії Леонідівни. Вона замінила мені маму, була моєю наставницею в житті. Марія Леонідівна любила мене, як свою дитину, притому, що дітей своїх вона не мала, бо своє життя вирішила присвятити школі. Більшість дня я проводила з нею, бо батьки були весь час зайняті роботою і записали мене в групу подовженого дня в гімназії.

Назавжди в моїй пам'яті закарбувався момент розлуки зі своєю першою вчителькою, тому що я переїжджала в інше місто. Вона міцно обняла мене і промовила лагідним голосом: "Оленко, стань хорошою і чесною людиною в цьому нелегкому житті". Я помітила сльози на її очах.

Це людина назавжди стала для мене взірцем. Я захоплююсь такими людьми, які так самовіддано намагаються передати майбутнім поколінням не тільки фундаментальні знання, жагу до пізнання чогось нового, а й свою душевність. Тому для себе я вирішила продовжити долю Марії Леонідівни і стати вчителем з великої літери. Він має доступ до найдорожчого – душі, розуму, думок, наших почуттів. Перед ним, з одного боку, моральні цінності, а з іншого – багатство суспільства, його майбутнє, надія. Учитель творить людину, суспільство, націю.

Адже за народною мудрістю людина без виховання – як тіло без душі. А ключі від серця, розуму й душі – в руках учителів. Дуже важливо знайти підхід до кожної дитини окремо, помітити родзинку і таланти, розвинути його. Професія педагога вимагає відмінних знань не тільки з свого предмету, а й знань з дитячої психології.

Немає більшого щастя для вчителя, як бачити вдячність

учнів. А з якою приємною усмішкою і гордістю розповідають педагоги нам про своїх колишніх учнів, які досягнули висоти в житті. Професія від покликання й відрізняється тим, що справжні учителі – у думках і вчинках людей, яких вони навчали. Професія повинна бути покликанням.

Дуже гірко, коли зустрічаєш людей, які працюють в школі, не маючи хисту навчати, навичок спілкування з дітьми. Такі люди не готують нас до життя, його труднощів. Таких „учителів” ми швидко забуваємо. Але справжнього вчителя пам'ятає кожний і пам'ятає все своє життя. Незалежно від того, ким стала людина, вона завдячує своїм учителям.

Яке це щастя мати доброго, щирого вчителя, який навчає бути людиною! Велике щастя мати мудрого, талановитого вчителя, який уміло передає нам свої знання та вміння. Такою була моя бабуся, такою є моя тітка. Обидві вони з гордістю говорили, що вони – Вчителі. „Це професія – унікальна. Подібної немає в світі. Кожен педагог своїм серцем і розумом формує завтрашню людину, суспільство, зрештою – усю цивілізацію”, – любила повторювати моя бабуся.

Пашковська Анна,
(ЗОШ № 6 м. Житомир)

Серце віддане дітям

*"Навчати маленьких дітей –
це немов напиться джерельної води".*

Я довго думала з чого розпочати свій твір, адже хотілось, щоб він був особливим і кожне його слово йшло від душі. Цей вислів мені та моїм однокласникам вже не раз згадувала мій класний керівник Тетяна Петрівна. Особисто мені ці слова запали в душу. Чому? Не знаю. Мабуть, учитель, який вже багато років викладає в школі знає всі шляхи, які ведуть до найпотаємніших куточків наших сердець.

Цього року мені доведеться назавжди покинути свою рідну школу, місце, в якому довелося відчувати перше розчарування, п'яний хміль успіху, знайти найкращих, вірних друзів, навіть перше кохання, залишити всі свої почуття в минулому і вступити на широку та незвідану дорогу майбутнього. Всі десять років за моїм життям стежили ці білі стіни, коридори, якими ще з дитинства пробігала, поспішаючи на урок; класи, які доводилось фарбувати, ще, мабуть, з десяти років; парти, на яких досить часто доводилось відмивати власні автографи. Якось з часом починаєш розуміти, наскільки любов до цієї будівлі з усіма її недоліками запала тобі в душу і ти не в силі вирвати її з свого серця.

Навчатися в молодших класах я не дуже полюбляла, але ось навчати інших – це вже інша справа. Маленька дівчинка в бабусиних окулярах та палицею у руці, я показувала своїй молодшій сестрі, як правильно писати літери, незграбно виводячи їх крейдою прямо на маминому піаніно або бабусиній шафі. Напевно, вже тоді я знала, чого прагну і де буде проходити мій шлях.

Багато моїх однокласників були досить здивовані, дізнавшись, що я збираюсь присвятити своє життя викладанню: „Це не твоє! І взагалі бути вчителем – все одно, що закопати себе живою”. Мене вважають досить амбіційною людиною, з великими потребами та нездійсненими мріями, а ще неймовірно впертою, тому всім колективом було дружньо дозволено все ж таки

„закопати себе живою”. Але моя особиста думка зовсім інакша, я зробила правильний вибір і мої найближчі люди також упевнені в цьому на всі сто відсотків.

Пройде двадцять років, я зайду до класу і ... там на мене чекають діти – мої учні, чекають з великим нетерпінням, мої уроки будуть особливими. Якщо вже вирішена моя доля, то все своє життя я згодна покласти улюбленій справі, адже якщо відноситись до дітей з душею, то вони, ці дивовижні створіння, які ще так мало бачили в світі і твоя місія полягає в тому, щоб розкрити їм всі таємниці життя, віддячать тобі любов'ю, повагою, щирістю та доброю пам'яттю про твої намагання розкрити перед ними увесь світ з його кольоровими та яскравими спектрами життя.

Я ще жодного разу не описала в своєму творі, чому вибрала саме цю спеціалізацію. Але все дуже просто. Діти, які навчаються поряд зі мною, навіть наші маленькі братики та сестрички, стали значно жорстокішими та несправедливими. Змінились наші цінності, які формувалися сторіччями, кудись поділись співчуття та доброта, про які не раз в своїх творах згадували українські письменники. Мені здається, ні, я майже впевнена, що все це від того, що дітям приділяють занадто мало уваги, а любові – ще менше. Батьки, які постійно знаходяться в бурхливому коловороті великих міст, не можуть віддавати хоча б невелику частину вільного часу своїм дітям, а школа, в якій дітвора проводить більшу частину життя, замінивши рідну домівку, не дає їй соту частину тієї турботи, яка так потрібна людині, і немає різниці, чи ця дитина навчається в першому чи, можливо, в останньому класі.

Я хочу стати вчителем, аби подарувати нашому підростаючому поколінню хоч трошки любові, душевного тепла, а інколи й просто лагідний погляд.

Навіть, якщо я здобуду останнє місце в цьому конкурсі, я все одно не зупинюсь, не полишу свою мрію, адже хіба можливо інакше: вчитель – це ж моє покликання.

*Вклоніться, люди, вчителю своєму,
Володареві слова і добра,
Крізь біль і радість, роздуми і втому
Любов його безсмертна проросла.
Любов учителя не знає кінця і краю,
Не рветься ні на мить гаряча нить,*

Любов учителя ніколи не вмирає –

Вона у серці учня пломенить.

Навчати дітей, формувати їх світогляд, розповідати про те, що добро завжди перемагає зло, якщо у воїна добре і чисте серце, а згодом розуміти, що твої старання не пройшли марно – ось справжнє щастя.

На даний момент я навчаюсь на факультеті довузівської підготовки в Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Там склалася досить дивна ситуація, в аудиторії знаходиться сорок п'ять чоловік, всі прийшли сюди отримати вищу освіту, знайти свій шлях в житті і лише п'ять людей дійсно хочуть навчати дітей „маленьких бузувірчиків”. Я вважаю, що це просто неправильно: викладати потрібно з любов'ю. Кожна розповідь, кожне слово повинне йти від самого серця, спрямоване на те, щоб назавжди залишитися в дитячій підсвідомості і згодом стати справжнім скарбом у майбутньому житті.

Мені зовсім не хочеться, щоб моїх дітей навчали люди, які відносяться до викладання свого предмета, як до простої роботи. Відчитав свій урок і все, мене більше нічого не цікавить: знаєш – молодець, ні – це вже не моя справа, бувай здоровий.

Ні! Так бути не повинно!

Діти – це не лише наше майбутнє, вони – це сьогодні, завтра, післязавтра і кожної миті, – усе наше життя. Кожен подих повинен бути зроблений заради їхнього благополуччя, кращого, щасливішого наступного дня.

Так за мріями та сподіваннями може пройти усе наше життя, не залишивши, ані сліду в людській пам'яті, ані доброго спогаду в чиємусь серці. І ти не зможеш, ще отямитись, а дороги назад вже не буде, вона залишиться десь у далекому-далекому минулому.

Саме тому я взялась за написання цього твору, мені хочеться змінити життя наших дітей на краще, не хочу, зовсім не хочу, щоб моя мрія, мої сподівання та бажання стали лише давно забутою історією. Можливо, тим, що я написала, мені вдасться проінформувати Ваші серця, дорогі мої читачі і Ви розділите мій погляд на проблему виховання сучасної молоді, почнете відноситись до своїх учнів, друзів, однокласників і просто, оточуючих Вас людей з любов'ю та терпінням. Спробуйте зробити всіх навкруги щасливішими, і, я впевнена, Вам це обов'язково вдасться, потрібно

лише дуже-дуже цього забажати.

Діти, їх радісні, усміхнені обличчя, щирі слова подяки за душевну доброту, хіба існує ще більше відшкодування Ваших сил, за роки праці над людськими душами.

Хочеться ще так багато написати та сказати, але особисто мені не хочеться писати великий за обсягом твір і не тому, що я ледащо, просто не хочу робити зі своїх відчуттів та думок поему, яка буде збирати пил десь на полиці, прикрашати свої почуття пафосом красивих, але насправді зовсім порожніх і всім відомих слів, адже це ні до чого, справжню себе показати я зможу лише у справі, вірніше за результатами своїх дій.

Мені дуже хочеться виграти цей конкурс, щоб мати можливість змінити на краще життя наших учнів і не лише шкільне, я хочу, щоб „квіти нашого життя” забуяли своїм цвітом на всю Україну і поза її межами.

Я впевнена, що зможу і яких би зусиль мені не довелося б докласти, в якій сфері життя не змусило б мене працювати, я все одно не залишу своєї мрії і зроблю наше підростаюче покоління щасливішим!

*Гаврилюк Катерина,
(ЗОШ № 14, м. Житомир)*

Вчитель – наставник молоді

Сидячи на уроках і спостерігаючи за роботою викладачів, я навіть трохи їм заздрю, оскільки вони вже мають змогу спілкуватися і навчати нас, молоде покоління. Будучи ще малою дитиною, я уявляла собі роботу викладача, як копітку працю, сповнену цікавих випадків, пов'язаних з учнями. Підростаючи і стаючи дорослішою, я починала розуміти, наскільки це важка праця. Намагання зробити урок цікавим, розповісти дітям про все оточуюче так, щоб вони зрозуміли, здатна не кожна людина. Тільки учитель за покликанням витримає запитання, які повторюються з року в рік. Тільки вчитель вислухавши проблему, може надати пораду і тільки він має сміливість взяти на себе відповідальність за неї. Тому така на перший погляд легка і звичайна професія є основою всього майбутнього, адже саме викладачі формують світогляд дітей, і саме з цим світоглядом вже дорослі молоді люди беруться за керівництво нашою державою – стають її елітою.

Від нас залежатиме майбутнє – а ми залежимо від учителів.

Ми залежимо від того, наскільки вчасно викладач зреагує на зміну навколишнього становища, і зуміє донести це до нас таким чином, щоб ми не наробили помилок. Адже дуже часто ми зустрічаємося з тим, що викладачі обирають позицію нейтралітету, даючи таким чином учням повну свободу. І в решті-решт ця неконтрольованість може призвести, а дуже часто і призводить, до небажаних наслідків. Учитель повинен вміти крокувати „в ногу з модою”, адже змінюються покоління, проходять роки і якщо викладач аргументує свої думки чи відповіді на засадах десяти, а то й більш річної давності, він перестає по справжньому навчати дітей, його уроки стають нецікавими, навіть непотрібними.

Саме зараз я особисто бачу повний занепад духовного спілкування між наставником та учнем. Дуже часто буває, що дитина приходить до школи з душевною травмою, замкнута і невпевнена в собі. Тоді викладач має не тільки надати знання цій дитині, а й зуміти загоїти її рани, допомогти розкритися, відчути щасливе життя навколо себе. Тому вчитель повинен мати задатки

гарного психолога.

Саме викладач повинен вміти помітити прагнення та цікавість дитини до того чи іншого виду діяльності і надати поштовх у потрібному напрямку: хто знає, можливо, перед ним стоїть людина, яка змінить майбутнє. Саме так учитель має ставитися до будь-якої дитини. Наставник має стати другом дитині, а це, погодьтесь, нелегка і тривала справа. Тому вчителю майже не залишається часу на себе, і єдина мета його життя – це навчати і допомагати молодим людям.

Молодому вчителю доводиться проходити важку дорогу, прикладаючи надзвичайно багато зусиль та праці, набуваючи досвіду, щоб стати справжнім педагогом. На мою думку, тут дуже важлива підтримка та порада більш досвідчених викладачів, тому у колективі шкіл мають бути вчителі кількох поколінь.

Дуже часто ми нарікаємо на занадто важку та велику кількість матеріалу, інколи навіть задаємо питання: „А навіщо воно нам?” виявляючи таким чином неповагу до вчителів. Але через деякий час починаємо розуміти свою помилку, тому що, роблячи правильний вибір, чи вчинок, уникаємо помилок, саме завдяки знанням, які здавалися нам непотрібними. Тобто наставник повинен допомогти зрозуміти учневі на живому прикладі, що вам це знадобиться. Власний досвід відіграє у виховній роботі дуже важливу роль: викладач, наводячи приклади з власного життя, ніби застерігає учнів від подібних помилок чи неправильних учинків.

Учитель має прагнути до того, щоб віддати учневі всі свої знання, і навіть більше. Сам викладач має постійно поповнювати їх, не зупиняючись на вже досягнутому. Його робота пов'язана з надзвичайно великою кількістю інформації, якої стає все більше і більше, тому він повинен уміти серед всього розмаїття фактів обрати саме ті, необхідні. Це вимагає надзвичайно великої зосередженості. Найдобріші і найкращі якості повинні виховувати в учневі людина цієї професії. Але педагог не повинен опікати настільки, щоб дитина не мала змоги самостійно обирати свій шлях, адже все ж таки основним завданням учителя є навчити дитину самостійно керувати власним життям, не пасуючи перед перешкодами.

Саме таким я бачу справжнього викладача, людину, яка вміє

потоваришувати з учнем, стати його другом та наставником водночас.

Але всі ці складності не лякають мене – „майбутнього вчителя”. Я впевнена, що ці випробовування, зусилля, важка праця – ніщо порівняно зі змогою побачити й відчувати радість та посмішку на обличчі учня, їхня подяка та навіть любов найкраща винагорода. Я впевнена – немає жодного справжнього вчителя, який би не пишався будь-якими успіхами власного учня, навіть найменшими.

*Дзюбенко Інна,
(ЗОШ № 22, м. Житомир)*

Немає вищої професії, ніж учительська

Швидко пролетіло літо-літечко. Золоточубий вересень причепив до свого капелюха пучок запашних чорнобривців та пахучого деревію, кетяг червоної калини і легкою ногою пішов по садах, полях, лісах та дібровах. Завітав він і до нашої школи. З-під хмарки глянуло сонце на землю, весело всміхнулось до дітей, що поспішали до школи. А діти були радісні, збуджені. Навкруги чулися дзвінки голоси, переливчастий сміх. Особливо радісними були першокласники, які несміливо шикувались у колони. Очі їх блищали від щастя. Адже вони вперше переступають шкільний поріг. Дивися на них, і здається, що не так давно і я так само несміливо прийшла на шкільне подвір'я, широкими від захоплення очима дивилась на школу. Але пролетіло вже 10 років від того дня, і лишилися одні лише спогади. Дивно, як швидко летять роки. А осінь приходить і відходить, як завжди.

Осінь! Найулюбленіша для мене пора року. Адже в перший день осені ми повертаємось до школи після трьохмісячної розлуки з нею. Прибігаєш на шкільне подвір'я, таке рідне, знайоме. Від щастя крутишся у вальсі за листям, підбігаєш до кожного дерева, до кожного кустика. Знову я разом із тобою, школо!

...Пливуть, пливуть ріками спогади. Лебединий ключ прошумів у небі. Дивися йому услід, і пісня сама виривається із грудей: "Візьміть мене, лелеченьки, на свої крилята."

І ніби щось обірвалось у мене всередині. Легкий смуток прокрався до серця. Ніби разом з лелеками полетіло моє щасливе дитинство.

Дитинство! Воно бігає зі мною поруч, усміхається широкою дитячою усмішкою. Воно таке чисте, як кришталь. Воно неповторне, прекрасне! І хочеться хоч на хвилику затриматись біля нього, попрохати: "Не поспішай!"

І ось зараз, коли я майже стою на перехресті життєвих доріг, коли зовсім скоро мені видадуть путівку в життя, виникає питання: "Ким бути?"

– Ким бути? Ким бути? – шепочуть верховіття дерев.

– Що це? Невже вони підслухали мої думки?

Я лагідно подивилась на цих кремезних дідуганів-дубів, обняла поглядом стрункі тополі і промовила: "Ну, що ж, підкажіть, ким мені бути ?"

Дерева зашуміли, видно, засперечались, розв'язуючи це складне питання. Та я не чекаю відповіді, а думками полинула в минуле...

...Перший урок. І перша вчителька. Перші літери і перше слово, виведене хиткою дитячою рукою: „Ма – ма”. А далі я вже впевненіше писала: „Мила сердцю Україна!”

Вчителька! Моя рідна вчителька! Скільки світла в її душі, скільки ніжності в серці! Це ж вона навчила відрізняти добро від зла, любити свою Вітчизну, любити правду, якою б гіркою вона не була. А тому вчителька завжди поруч зі мною, живе у моєму серці. А яка вона чуйна! Бувало, коли сльози набіжать на оченята, вона своїм словом, ніжною посмішкою заспокоїть враз. Кожне її слово, слухна порада, будуть завжди зі мною, бо в них мудрість людська і велика любов до нас, своїх учнів, їй ніколи не бракувало тактовності, терпіння, щирості, цьому вона вчила і нас.

Я люблю свою вчительку, люблю, як матусю. І так хочеться поцілувати її лагідні робочі руки, які завжди пахнуть то весняними травами, то соняшниками, то чорнобривцями, то осінніми грибами, то свіжим хлібом, і сказати: „Я низько схиляюсь перед вами, бо маю батьківське і вчительське благословення, бо ваше життя, Матусю і Вчителю, є для мене найкращим прикладом, як будувати в собі справжню людину”.

І ось зараз я зрозуміла, що жити без школи, без тих мудрих очей вчительки я не зможу. Хочу стати кращим другом своїх учнів, їх наставником – добрим, строгим і вимогливим. Немає вищої професії за цю! Вона найлюдяніша, найнеспокійніша, найвідповідальніша, найважча, і в цьому її краса!

Я вірю, що стану вчителем – словесником, і ця віра допомагає мені сьогодні опановувати знання, необхідні для здійснення мети.

Хочу жити захоплено. Бути гідною свого часу, внести часточку свого серця у справу побудови майбутнього – у цьому сенс мого життя.

*Дейнека Вікторія,
(ЗОШ № 9, м. Новоград-Волинський)*

Сходинок до майбутньої мрії

*Учителю, уклін тобі і шана,
Для душі дитячих
Світлий ти взірець.
Як сонячне тепло у тихий ранок
Знаходиш ти дорогу до сердець.
Броніслав Жалінський*

Швидкокрилою ластівкою промайнуло безтурботне дитинство, веселе шкільне життя. Ще зовсім недавно перша вчителька забрала нас від схвильованих мам і широким коридором повела у світлий Храм Науки. А сьогодні ми одинадзятікласники і стоїмо на порозі самостійного життя. Перед кожним стоїть питання: ким бути? Як зробити правильний вибір, щоб не помилитись, щоб улюблена праця стала життєвою потребою, необхідністю.

Щодо мене, то свій вибір я зробила ще до навчання в школі. Змалечку мене приваблювала професія вчителя. Пригадую, як навчала ляльок читати, писати, розповідала їм цікаві історії, робила зауваження неслухняним, ставила оцінки в журнал. Досвід учительської роботи я переймала від своєї мами. Вона працює вчителем української мови і літератури. Інколи мамі доводилось брати мене до себе на роботу. Я безмежно раділа цьому, бо дуже подобалось бути в школі.

З часом я пішла до першого класу, потім в старші класи, де уроки рідної мови і літератури читала мама, вона в мене і є класним керівником. Нам обом дуже добре. Я намагаюсь їй допомагати. Інколи бувають випадки, коли нема кому з учителів замінити урок – я із задоволенням беруся за цю справу, навіть можу перевірити зошити. Як цікаво стояти перед учнями і розповідати, писати на дошці, а ще цікавіше, коли тебе уважно слухають, про щось запитують, діляться думками, враженнями.

Люблю листати журнали, які приходять на нашу адресу, це – „Дивослово”, „Українська мова та література в школі”.

Вчитель повинен знати про все на світі. Ці знання я дістаю, читаючи книги, які беру як із бібліотеки школи, міста, так і з

власної домашньої. Люблю читати про долі людські, школу, учнів. Не так давно в нас був відкритий урок з літератури рідного краю. Ми розглядали творчість нашої землячки, вчительки за професією Юлії Йосипівни Левкович. Я просто в захваті від її творів: „Перший урок літератури”, „Урок мовчання”, „Педагогічна любов”. Кульмінацією уроку була „Молитва вчительки”, яку всі слухали з трепетом у серці і кожен бачив себе зі сторони.

А як гарно про рідну вчительку, зорю світову пише Андрій Малишко, а ми із задоволенням співаємо цю пісню. Про життя сільських учителів, їхню виснажливу працю розповідає Степан Васильченко.

На прикладах літературних героїв ми навчилися любити людей, життя, рідну Україну, поважати старших, берегти традиції свого народу.

Писати твори – це моє улюблене заняття, тому постійно беру участь у конкурсах на кращий твір.

Українська мова – це моя рідна мова. І навчитися грамотно писати – це обов'язок кожного. А ще коли тобі подобається вивчати цю мовну скарбницю – то це просто задоволення. Уроки української мови у нас проходять цікаво, весело і жваво. Стільки всього встигаємо вивчити, повторити, узагальнити. Мені особисто подобається всі мовознавчі розділи, але найбільш за все люблю „Морфологію”, коли кожную частину мови розглядаєш з усіх сторін і робиш із слів просто чудеса. А ще – „Синтаксис і пунктуація”. Особливо синтаксичний розбір складного речення, коли можна будувати великі схеми і, дотримуючись послідовності, характеризувати всі частини речення. Кожен рік я беру участь в олімпіаді з української мови. Цікаво перевірити свої знання і позмагатись з кимсь.

Ще в мене є заповітна мрія – досконало вивчити англійську мову. Один видатний учений сказав, що скільки ти знаєш мов, стільки раз ти людина. Звичайно, бути людиною – це найголовніше, а бути до того ще й розумною, вміти спілкуватися з людьми іншої країни – це велике щастя. Крім шкільних уроків англійської мови я вже три роки індивідуально займаюсь з репетитором. Мені подобається працювати над текстами різної складності, перекладати на слух з касети, складати діалоги, усно висловлюватись. Нещодавно в школі проходив конкурс серед

учнів одинадцятих класів на кращого знавця англійської мови.

Трійка дівчат, з якими я працювала, вибороли перше місце. Ми раділи, як малі діти.

Щоб впевнено орієнтуватись у нашому бурхливому житті, просто необхідно володіти комп'ютерною грамотою. По суботах я відвідую комп'ютерні курси. Ці знання допомагають мені в усьому: в підготовці до уроків (оформлення рефератів, повідомлень), в індивідуальному розвитку, а в майбутньому – у професійній діяльності.

Школа – це мій другий дім. Життя школи – це моє життя. А воно кожен день кипить і вирує. Крім уроків я люблю бувати на сцені, особливо в ролі ведучої. Мені подобається декламувати вірші, співати, щось гарне і приємне говорити про своїх шкільних друзів, учителів.

Описавши коротко про своє шкільне життя, захоплення, я хочу признатись, що в недалекому майбутньому мрію стати вчителем української мови і літератури та англійської мови і літератури. Маю намір поступити в Житомирський університет.

Я вдячна вчителям своєї школи, своїм батькам, які допомогли мені визначитись у майбутній професії, виявить бажання вчитись далі, бо саме знання, за їхніми словами, будуть моєю опорою в житті, основою мого професійного успіху, особистого щастя. Я впевнена, що правильно зробила свій вибір. Я знаю, що це нелегкий хліб, що багато вчителів переходить працювати в бізнес, чи ще в якийсь більш оплачувані структури. І сподіваюсь, що нова влада по-іншому подивиться на вчителя, на його роль у суспільстві і поставить його на небачену висоту. А я в це вірю і з гідністю буду носити звання Вчителя.

*Шевчук Віра,
(ЗОШ № 5, м. Житомир)*

Вчитель – це людинотворець

*Так багато життя нам дає вчителів –
І терплячих, й вимогливих, й щирих , -
Зачарованих словом і мудрістю книг,
Тих, де вірять в добро і надію.
Не згасає вогонь у розумних очах
І з роками ясніш пламеніє...
Ти тримаєш дитячі серця у руках.
Ти тримаєш планети надію.*

...Вона була зовсім молоденькою, мабуть, нещодавно лише закінчила педагогічний інститут. Низенька на зріст, тоненька, як берізка, вона якось несміливо увійшла до нашого класу, зупинилася біля вчительського столу і довірливо подивилася на нас своїми безмежно-сірими, мов лісові озерця, очима. І здається, цим одним поглядом вона заглянула в душу кожному, намагаючись з'ясувати, що чекає на неї. Ми сіли і припинили. Перед уроком на перерві хлопці нашого класу придумували різні випробування, які вони влаштують новенькій учительці, сміялися з того, якою могла б бути її реакція на їхні витівки, і, з нетерпінням чекаючи початку уроку, потирали руки. Але цей погляд нашої нової вчительки, похлиплий, проте такий довірливий, змусив їх притихнути. І тут вона усміхнулася. Це була легка, ледь помітна усмішка, яка спочатку торкнулася її безмежно-сірих очей, потім вигнула півмісяцем губи. І вже у жодного з нас не виникало більше бажання "випробувати" її педагогічне терпіння.

А потім були уроки словесності – поринання у світ прекрасного, світ неповторного художнього слова, з яких ми, безперечно, виходили духовно багатшими, людянішими. Це були справжні Уроки Духовності, на яких ми навчилися сповідувати філософію, що визнає абсолютні вартості: Добро, Красу, Істину, Свободу. І це все завдяки їй, нашій учительці української мови та літератури Ірині Василівні, яка в кожне слово вкладала свою щедру душу, і ці слова, я впевнена, проросли в душах переважної

частини учнів нашого класу зернами любові, людяності, адже не дарма говорив великий Нізамі: "Слово, що йде від серця, завжди проникає в серце".

Я завжди хотіла бути юристом, але відтоді, як до нас прийшла Ірина Василівна, твердо для себе вирішила: буду вчителькою. Друзі, знайомі і навіть батьки із здивуванням та деяким хвилюванням поставилися до мого вибору. Подруга Іра сказала: "Що ти матимеш з цієї професії? Зараз бути вчителем не престижно, тому що мала зарплатня. Хіба з такими грошима виживеш?" Брат був категоричнішим: "І це ти вибрала для себе таку сіреньку, одноманітну роботу? Щороку одне й те саме тлумачиш цим дітям, а вони й слухати не хочуть, бо їм це не потрібно. Та це ж щоденне псування своїх нервів!" Мама була не менш категоричною: "Доню, ти зіпсуєш собі все життя. Подумай: гори зошитів, головний біль, напруга нервів... З такою роботою і до пенсії не доживеш!"

Я розумію: у словах моїх близьких є доля правди. Професія вчителя нині не є престижною, адже школа вимагає від людини всього її життя. Але уявімо собі лише на мить, що всі люди вибрали престижні професії юристів, економістів, фінансистів...

Хто ж тоді буде навчати їх самих, їхніх дітей, онуків? Може, скажете, що в недалекому майбутньому все замінять машини? Проте хіба зможе навіть найрозумніша машина передати людські почуття, закладені у поезіях? А чи можна буде поговорити з машиною на всі людські теми, обговорити життєві проблеми, які хвилюють підлітків? Машина ніколи не замінить людину, і я переконана, що якби перед нами постав вибір: у кого вчитися – у людини чи у машини, – кожен вибрав би людину. Бо яке спілкування може бути з бездушною машиною? І якими б ми вирости людьми, якби нас навчали тільки машини?

Я не погоджуюся зі своєю подругою в тому, що вчительська професія не престижна, тому що мало оплачувана. Хіба все у світі вимірюється грошима? Я не заперечую, що вони відіграють у житті значну роль, але є речі, цінність яких не вимірюється грошима, які не можна купити ні за які матеріальні скарби, – дружба, любов, талант... Можливо, це звучить пафосно, але я вірю в це, і ніхто не переконає мене в іншому.

Я не погоджуюся з братом, що вчительська праця нудна,

сіра, одноманітна. Можна десятиліттями розповідати одні й ті самі правила, аналізувати ті самі твори. Але ж уроки не повторюються – вони кожного разу інші, тому що діти інші, з іншим рівнем, іншими можливостями, та й учитель сам кожного уроку інший, бо життя не стоїть на місці, щомиті змінюється, і по-іншому, по-новому звучать багато разів читані в класі рядки. Та й учні щодня урізноманітнюють життя своїх учителів: сьогодні вони вдумливі, зібрані, серйозні; завтра – пустотливі, невгамовні. Своєю поведінкою вони диктують педагогу його лінію поведінки: то вчитель має бути суворим, непохитним, то співчутливим, терпеливим... Працюючи з дітьми, вчитель немов сам повертається у хвилюючий, цікавий світ дитинства. Хіба можна таке життя назвати нудним, одноманітним?

Слова мами також не переконали мене у "хибності" мого вибору. Головний біль, напруга нервів... Хіба це не присутнє у кожній професії? Адже і у юристів, і в економістів, і у політиків, і в артистів, і в лікарів професійне життя не безтурботне. Яку професію не візьмеш, в кожному треба вкладати всю свою душу, віддавати все життя.

Я думаю, що професія вчителя – все ж таки найпрекрасніша, найцікавіша, найпотрібніша, але і найважча на Землі. Адже в учительських руках знаходиться найцінніший скарб – ніжні дитячі душі, і саме вчителі є отими скульпторами, які "ліплять" з них майбутніх Рафаелів, Гомерів, Ейнштейнів. Іншими словами, вчитель – це людинотворець, бо саме він прищеплює дитині доброту, співчуття, чесність, справедливість, гідність, душевність – тобто всі ті кращі риси, що роблять людину Людиною. Недарма ж в усі часи було таке поважне, навіть побожне ставлення до вчителів. А особливо в сільській місцевості, де люди досить часто зі своїми бідами, тривогами, неприємностями в першу чергу йшли до священиків або до вчителів. Згадаймо нашу класику: якими мудрими, терплячими, здатними на самопожертву змальовано в ній образи вчителів ("Школяр" А.Тесленка, "Трудівниця" П.Грабовського, "Вчителько моя" А.Малишка). А хіба ми, сучасні учні, не так само чинимо? Часто буває, що у нас виникають проблеми, якими не можемо поділитися з батьками або друзями, і тоді йдемо до них, наших мудрих наставників, які обов'язково

виведуть нас із найскладніших непорозумінь і вкажуть правильний шлях.

Іноді мені навіть страшно, а чи зможу я бути такою – мудрою, терплячою, час від часу суворою, але в більшості випадків люблячою. Адже без любові до дітей не може бути вчителя. Часто, коли я спостерігаю за поведінкою моїх однокласників, думаю, що на місці моїх учителів я б уже не витримала і зірвалася б на крик. І дивуюся, де вони шукають оті спокійні, переконливі слова, які вгамовують найнеслухняніших, змушують їх навчатися. Певно, бути вчителем – це таланти, подарований Богом найкращим людям, і саме в цьому і криється таємниця вчительської професії.

Багато на Землі професій, і всі вони корисні для суспільства та необхідні для його розвитку, бо одні творять добробут людини, інші – матеріальні цінності, ще інші поповнюють духовну скарбницю людства. Але чи було б усе це без них, наших мудрих наставників, порадників, провідників у захоплюючий світ незнаного і незвіданого? Адже якщо ми й досягаємо якихось вагомих результатів у житті, то тільки завдяки тому, що спиралися на їх досвід і знання. Тож уклонімо голови перед нашими вчителями, люди, і поцінуймо їх звитяжну працю, бо все на світі – від них, мудрих, щедрих, душевних!

*Левицька Інна,
(Новоград-Волинський колегіум)*

Моя улюблена вчителька

Згасло веселе барвисте літо, і осінь стала повноправною господинею у природі. Вранці вже незвично холодно, а вдень сонечко пригріває, наче згадка про літо. Відпочивають після тривалої і виснажливої праці поля. Віддали господарям свій багатий урожай садки. У всьому відчувається прохолодний подих осені.

Високе сіре небо частіше вкривають важкі хмари, вони ніби наближаються до землі – сіється дрібний надокучливий дощик.

Ліс стоїть сумний і мовчазний. Деревам ось-ось треба скинути своє пишне вбрання і підставити гілля хуртовинам. Ось повільно кружляє у повітрі кленовий лист. Старий дуб сумовито рипить на галявині, ніби замислився перед тривалим зимовим сном. А біля вкритого мохом пня вишикувались у рядок рівненькі та стрункі опеньки, їх сила-силенна! І всі так і просяться у кошик.

Пожовкла трава припала до землі. І тільки крихітні блідо-червоні зірочки вересу милують око.

Високо у небі роблять прощальне коло запізнілі ключі журавлів. Вони летять у вирій і сумно курличуть, нагадуючи, що прийшла осінь.

Саме цим лісом, серед осінньої краси, йдуть дві постаті. Одна з них – Олена Миколаївна Музичук. 64-річна вчителька української мови та літератури – справжній взірєць людини, відданої справі народної освіти. У неї висока струнка постать. Ясні сіро-блакитні очі посміхаються з-під незвичайно гарних брів. Високе чоло обрамляє густе хвилясте волосся, старанно підібране шпильками.

Поряд з Оленою Миколаївною дівчина – Тетяна, з темним волоссям. Вона – кореспондент шкільної газети "Ехо". У Тетяни великі зелені очі, над ними тонкі, як крила чайки, зігнуті брови. Журналістка-початківець напередодні Дня працівників освіти бере інтерв'ю у найкращої вчительки, котра усе трудове життя віддала викладанню української мови. Адже сама Тетяна хоче стати вчителем. Під осінні мелодії лісу і триває цей діалог.

– Олено Миколаївно, коли вперше Вам спало на думку

обрати професію вчителя?

– Напевно, ще у першому класі. Школа знаходилася за десять кілометрів від рідного села Верхівки. Однак, усі п'ятеро дітей з нашої родини ходили до школи. Мої батьки були бідними селянами. Коли я йшла на навчання, старший брат залишився вдома, бо мені ще не купили взуття. Я взула його черевики.

Школа дуже вразила мене. І досі пам'ятаю, як стою на порозі величезного будинку (хата наша була дуже маленькою). Коли зайшла в середину, у мене перехопило дух від великих і світлих кімнат. Я не знала, що робити! До мене підійшла жінка, вчитель математики (це я вже потім дізналася) і запитала: "Ти з якого класу?" "Не знаю," – відповіла я". Усе ясно, ти – першокласниця". Я не вірила своїм вухам: "Я першокласниця !!!"

Вчителька завела мене, перелякане дівчисько, до класної кімнати. Там у три ряди стояли парти.

До мене підійшла молода дівчина, одягнена просто, скромно та акуратно. У неї сині очі, волосся жовте, як пшеничний колос. Чіткий, дзвінкий та впевнений голос одразу припадали до душі.

Не знаю, але я чомусь одразу полюбила її.

– Як її звали? – запитала Тетяна.

– Почекай... Зараз згадаю... Ну, звичайно, ж. Оксана

Петрівна.

Так ось. Перша вчителька взяла мене за руку і посадила за першу парту перед своїм столом і сказала: "Ось це твоє місце. Запам'ятай його. У нас тут сидять діти, які навчаються у першому класі". Потім Оксана Петрівна запитала моє ім'я і поцікавилася: "Чому так рано прийшла?"

Незабаром відчинилися двері, і до класу хлинула юрба радісних дітей. Усі вони мали невеличкі клунки і були одягнуті бідно.

– "Так, діти, тихіше", – почула голос нашої вчительки.

До мене підсіла темноволоса дівчинка. Знаєте, вона чимось схожа на вас, Тетяно, її звали Ганною.

Згодом Оксана Петрівна дістала великого зошита. Записала прізвища та ім'я кожного учня.

Нарешті вчителька почала урок. Вона розповідала фантастично цікаво. Але, на превеликий жаль, Оксана Петрівна обірвала свою розповідь і сказала, що продовжить завтра.

Коли я повернулася додому, мама почала розпитувати, як пройшов мій перший день. Я відповіла, що у школі дуже цікаво, моя вчителька розповідала так захоплююче. „Я завтра знову піду до школи, – радо повідомила, – коли виросту, то стану обов'язково вчителькою!”

Чи в добрий час ці слова були сказані, чи за велінням Бога, та я справді стала вчителькою.

– Олено Миколаївно, у дитинстві Ви вдавали з себе вчительку?

– Так. Я збирала маленьких дітей з нашої вулиці, щось їм розказувала. Малювала на землі клітинки, писала ім'я дитини і ставила оцінки.

– Це був ніби своєрідний журнал?

– Так. Але часто було не до ігор. Тоді дуже важко жилося, адже це був період післявоєнної розрухи. Дуже часто не мали чого їсти. Але незважаючи на це, я ходила до школи. Наполегливо вчилася. Хоч наука давалася легко. Мені, крім школи, доводилося багато працювати по господарству: ходила до лісу по дрова, пасла гусей, доглядала молодших братів та сестер. Мама працювала допізна. Батька репресували. Ви самі розумієте, що мамі потрібна була підтримка. Та, незважаючи на усі перешкоди, тихесенько вночі, при світлі каганця, я вчила уроки.

Закінчила школу на відмінно. І почала готуватися до вступу в інститут. Книг не було зовсім. Та мені допомогла перша вчителька. Вона дала мені свої конспекти, за якими вчилася в інституті. Зачитані, старі зошити я вивчила напам'ять.

При вступі комісія подивилася на мене оцінюючим поглядом, з якого я зрозуміла: не проб'юся. Але вирішила не здаватися і йти до кінця. Коли підійшла моя черга, я зайшла до світлої аудиторії. Мені задали питання. І Ви не уявляєте мого здивування. Адже питання було з конспектів Оксани Петрівни.

Звісно ж, я здала екзамени на відмінно. Мене зарахували на перший курс. Навчатися в інституті було дуже важко. Тетяно, Ви самі розумієте, що значить вчитися за конспектами, які дуже часто не розумієш. Та ціль моя була настільки близькою, що почала вчитися з подвійною наполегливістю.

І ось я випускниця педагогічного інституту. Здавалося, що світ біля моїх ніг. Але роботи в місті не знайшлося.

Тоді вирішила повернутися у своє рідне село Верхівки. Спочатку було дуже важко. Я думала, що діти слухатимуться мене і поважатимуть. В основному так і вийшло. Але окремі прагнули зірвати на уроці дисципліну.

Знову ж таки на допомогу прийшла моя люба перша вчителька. Вона порадила знайти ключик до серця кожного з цих дітей. Тоді, на її думку, усе налагодиться.

Я прислухалася до поради Оксани Петрівни. І дійсно, діти полюбили мене.

– Але не завжди професія вчителя приваблива?

– Так, Тетяно. Вчительський хліб нелегкий. Допізна потрібно перевіряти зошити. Дуже часто ти не подобаєшся учням за те, що вимагаєш вчити. Нерідко учні думають, що ти хочеш "завалити" і занизити оцінку. Але головне бере гору – прагнення дати міцні знання, виховати у дітях найкращі людські риси.

– Скажіть чесно, чи мали Ви прізвисько у школі?

– Ні, на щастя, прізвиська не приставали до мене. І це, мабуть, найвища оцінка праці вчителя, коли діти поважають його, а не бояться.

– Чи стверджуєте Ви, що вчитель – це ваше покликання?

– Безумовно. Я себе просто не уявляю в іншій галузі. Робота в школі – це моє життя. До цієї професії я йшла з дитинства.

Зичу і тобі успіху! Хай здійсниться твоя мрія стати педагогом, сіяти розумне, добре, вічне!

Після цієї розмови Тетяна твердо вирішила пов'язати свою долю з професією вчителя. Вона уявила собі той перший таємничий урок, коли кілька десятків оченят будуть розглядати її. А потім... Потім цілими днями серед цих пустотливих дитлахів, їх радощі і печалі стануть її. А коли настане вечір, вона сидітиме за столом і перевірятиме зошити. І серед десятків нерівних почерків буде вгадувати таємниці дитячих душ.

*Ковешникова Наталія,
(Житомирська школа-ліцей № 2)*

Вчительська професія – велика і самовіддана праця

*Учителю, уклін тобі і шана,
Для душі дитячих світлий ти взірець.
Як сонячне тепло у тихий ранок,
Знаходиш ти дорогу до сердець.
П. Жалінський*

Сьогодні я стою на порозі дорослого життя. Позаду залишилося дитинство, сповнене радості й безтурботності. А що чекає мене попереду? Як складеться далі моє життя? Чи зможу я самореалізуватися і досягти своєї заповітної мрії? Багато питань хвилюють мене, але впевнена в одному: я обов'язково стану вчителем, адже саме школа, педагоги допомогли мені стати тим, ким я є, виховали в мені почуття власної гідності, віру в свої сили, в себе. І це все обов'язково допоможе мені знайти відповіді на всі життєві питання.

Школа – це дивний світ, сповнений безмежної любові й добра. Саме в її стінах ми не тільки отримуємо знання, а й вчимося чуйності, відвертості, людяності. Тут ми робимо свої перші самостійні кроки, можливо, ще не зовсім впевнені, але свої, власні. І завжди відчуваємо підтримку людей, що допомагають нам, скеровують наші дії, вболівають за наші успіхи. Саме вони, наші вчителі, поряд з батьками піклуються про нас, про те, ким ми станемо у цьому житті. Школа – це справді дивний світ. І я хочу назавжди лишитись його маленькою частинкою. Тому й обираю цю складну й відповідальну професію.

Педагог, учитель, вихователь. Усі ці складові однаково важливі, бо дорога до благополуччя пролягає тільки через високий інтелектуальний потенціал нації, а знання без виховання, за словами Д. Менделєєва, – це меч в руках у божевільного. Покликання вчителя прищеплювати дітям споконвічні чесноти нашого народу: працелюбство, колективізм, доброзичливість. Саме від того, які цінності візьме молодь, залежатиме майбутнє нашого народу.

Не випадково із багатьох професій, що існують на землі,

назву лише одної дозволяється писати з великої літери – Вчитель. Бо вчити інших – це не ремесло. Це поклик душі.

У світі є чимало пам'ятників великим, меншим і зовсім маленьким людям: Президентам, Героям, письменникам, композиторам, космонавтам, пожежним. Пам'ятника ж Учителю, на жаль, немає. Своєю святістю вчитель вищий за всіх, оскільки без нього не можна обійтися ніколи й нікому. Проходять роки, змінюється мода на професії. З'являються нові, деякі відходять у архів. Та серед багатьох незмінних величин є одна – Вчитель. І через тисячоліття він так само заходитиме в клас, відкриватиме такі прості й водночас такі важливі істини: Батько, Мати, Вітчизна, Народ.

Учитель! У змісті цього слова велика й самовіддана праця, безсонні ночі, тривожні ранки, сповнені теплоти, щирості, доброти. Праця вчителя схожа на працю хлібороба і будівельника. Із зерен добра і справедливості ліпить він душі дітей. Із цеглин знань складає їх розум. Учитель розвиває увагу дітей, пам'ять, уявлення, допомагає їм знайти свій шлях у житті. А головне – своїми руками, ділами і своїм словом доносить до них найважчу на світі науку – бути людьми.

*Не знаю я, що буде після нас,
В які природа убереться шати.
Єдиний, хто не втомлюється, – час,
А ми живі, нам треба поспішати.
Зробити щось, лишити по собі...*

Дійсно, кожна людина повинна щось зробити у житті, лишити по собі пам'ять. Все добре й гуманне, що світиться в душах людей, все мудре й чисте йде саме від вчителя і лишає по собі гарний слід.

Недарма народна мудрість вчить, що письменник живе у своїх книжках, скульптор – у створених ним скульптурах, а вчитель – у думках і справах своїх учнів. Не одне молоде покоління людей з величезною вдячністю згадує і згадуватиме все своє життя рідну школу, своїх духовних батьків-учителів, таких мудрих, самовідданих, терплячих, лагідних, суворих...

Професія вчителя завжди була найпочеснішою серед усіх. Але, на жаль, сьогодні вона не користується таким великим попитом на ринку праці. Що ж сталося? Чому така зневага до

людей, які всю свою душу вкладають у виховання молодого покоління? Невже нашій державі не потрібні високоосвічені спеціалісти?

Багато питань, ще більше проблем, а відповіді й рішення знайти дуже-дуже складно. Незважаючи ні на що, я обов'язково стану вчителем, бо ця професія захоплююча, творча, вона є джерелом постійного зростання і вдосконалення.

Я хочу віддавати тепло і доброту своєї душі дітям, виховувати їх чесними, працьовитими, щирими, добрими, з великим серцем та відкритою душею, готовими завжди прийти на допомогу і підтримати один одного у будь-якій ситуації. Відчуваю, що обов'язково впораюся з усіма цими обов'язками. Сподіваюсь, що в недалекому майбутньому зможу здійснити свою заповітну мрію: стану гарним вчителем, буду з повагою і розумінням ставитись до своїх учнів, прислухатимусь до їхніх думок.

А поки що я хочу вклонитися всім своїм вчителям, що так терпляче вчили мене писати, читати, сіяли зерно правди, навчили розпізнавати справжніх друзів, віддавати тепло іншим, шанувати батьків, дідів своїх, свою рідну землю – Україну.

*Безродна Світлана,
(Іванковецька ЗОШ)*

Учителько!.. Ви перша і єдина!

Життя... Скільки світлих, непередбачуваних та сповнених надій і переживань співзвучностей відчувається у цьому слові. Кожен з нас має свою життєву стежину. Та не завжди вона встелена пелюстками ніжних троянд, трапляються і шипи цих чарівних квітів. Після закінчення школи майбутній маршрут нашої стежини життя повністю залежить від нашого рішення. І перед нами постають питання: „З чого почати? До якого навчального закладу вступити? Ким я хочу бути? Чому присвятити все своє життя?”

Вибір професії відіграє дуже важливу роль у нашому житті. Адже саме у цю мить і саме від нашого вибору залежить наше майбутнє.

Усі ми з дитинства мріємо кимсь стати: чи то космонавтом, чи то естрадною зіркою, чи то більш просто – агрономом або бухгалтером. Після закінчення школи перед нами відкривається безліч доріг. Це і технікуми, і інститути, і університети. Та не проста річ – обрати якусь професію з більш ніж двох тисяч існуючих. Дехто наслідує приклад батьків, інші ж не можуть вирішити і після закінчення школи. Мені здається, дуже важливо не зрадити своїй мрії, і тоді будь-яка робота буде і легкою, і радісною.

Я свій вибір зробила вже давно. Я з дитинства мрію про професію вчителя. Мені здається, що це найгуманніша в світі професія. Вчитель несе людям не тільки знання, він несе ще доброту і правду. Вчитель, мені здається, бачить людей наскрізь. Люди цієї професії оцінюють відразу, хто чого вартий. Це тому, що вони працюють із людьми усе своє життя і можуть по одному слову здогадатися, хто стоїть перед ними.

Ще з перших років навчання у школі мене приваблювала професія вчителя. Я бачила і розуміла, наскільки це нелегка праця. Але це не стало на заваді моїм мріям про мою майбутню вчительську професію.

Учителі – дуже принципові люди. Вони повинні жити так, як навчають: відкрито і чесно, адже на них дивляться всі. Ми всі

отримуємо "путівку у життя" від них. І неможливо виокремити спеціальність учителя від спеціальності вихователя.

Мені здається, неможливо говорити неправду, коли на тебе дивляться дитячі очі. Від учителя залежить дуже багато в майбутньому їх учнів. Вони своїм прикладом, своїми принципами, своїм життям показують, як жити.

Але вчитель – це не тільки відповідальна, але й дуже нервова робота. Скільки терпіння і такту треба мати, щоб примусити юних неслухів слухати себе, щоб у їх головах відклалось уявлення про предмет!

Взірцем відданості своїй роботі, дітям та школі для мене стала моя перша вчителька. Для мене вона людина незвичайна, її серце сповнене добротою, щирістю, любов'ю до своїх вихованців, а розум – справедливістю та розсудливістю. Усі свої сили, знання і час віддавала Ольга Василівна нам, дбала про те, щоб ми стали освіченими, добрими людьми. Вона часто говорила нам, що найкращим подарунком для неї є вдячність за дітей, які вийшли у світ з чистою душею, добрим серцем та світлим розумом. Найбільше Ольга Василівна раділа нашим посмішкам, досягненням і усьому, що могло нас розвеселити.

Усі наші негаразди та сльози вона ділила з нами і завжди кожного з нас могла підтримати у важкі хвилини. Завжди намагалася відтворити та показати нам світ у найкращих його барвах та відтінках.

Для мене професія вчителя є найпрекраснішою на землі. Адже саме вчитель ще з ранніх літ вселяє у тебе почуття доброти, любові, поваги та віри у щасливе майбутнє.

На мою думку, справжній учитель – це людина, яка має не тільки глибокі знання, а ще вміє спілкуватися з дітьми, відчувати їхні радощі та невдачі душею, виховувати їх чесними, працьовитими, добрими. Вчитель – наш наставник і друг. Багато років свого життя він віддає, щоб з малюка, який не вміє ні читати, ні писати, кожен з нас став освіченою людиною з благородним серцем, золотими руками.

Через кілька годин після початку роботи ткач бачить результат своєї праці – стрічку полотна, шовку, сукна. Через два-три тижні тваринник наочно переконається, якого надою молока йому вдалося добитися. Щомісяця будівельник оглядає зведені

поверхи, пишається й милується своєю працею. Кожна осінь приносить садівникові золоті плоди землі.

Через три-чотири роки мічурінець-селекціонер може побачити виведений ним сорт. Учителеві потрібно роки й роки, щоб зерна, дбайливо покладені в родючу землю, дали перші паростки. Тому кожному з нас слід пам'ятати, що наша радість – це радість учителя; кожна наша невдача або поганий вчинок болем відзивається в серці вчителя, додає сивини в його волосся. І усе хороше, що почує про нас учитель, – це його радість, усе погане – його горе.

Я сподіваюся, що теж зможу знайти спільну мову зі своїми майбутніми вихованцями, якщо буду їх поважати, прислухатися до їхніх думок, завжди намагатимуся зрозуміти їхні переживання.

Саме у цей час, коли усе моє майбутнє лише у моїх руках, я відчуваю, що моїм покликанням є вчительська доля. Мене не лякає відповідальність професії. І тому після закінчення школи я буду вступати до інституту на філологічний факультет. Я впевнена, що моя мрія здійсниться. Адже ще з дитинства бажання бути вчителькою пломеніло у моїй душі іскрою, яка ось тепер спалахнула багаттям прагнення добитись здійснення своїх найзаповітніших мрій.

*...Мрія як сон, так реально,
але так далеко,
І знову серце чує тон,
Який клекотали лелеки.
Я пам'ятаю той день,
коли вперше Вас зустріла.
Ви були для мене взірцем.
Учителько!.. Ви перша і єдина!*

*Заріцька Олена,
(Коростишівська ЗОШ № 9)*

Вчитель – це світоч знань

*Школа... Учні... Виховання...
Це – обов'язок буття
Та прекрасне це пізнання,
Якщо то є сенс життя
Романюк Є.Й.*

Сивої давнини 16 століття сягає розвиток культури та освіти в нашій країні. Почали створюватись школи, діти мали можливість вчитися грамоті. Перші книги були видані Іваном Федоровим ("Апостол", а через рік "Часослов"). Саме на них перші вчителі вчили діток читати і писати.

Йшли роки... Змінювалось життя, вдосконалювались форми і методи навчання, зростала роль освіти. З'явились учені, які досягли висот у технічному прогресі, на нивах культури...

Проте, як сотні років тому, кожна дитина (в майбутньому, може, геній) починає свою освіту з першої літери "А"... І першоджерелом цього навчання була, є і буде початкова школа (її перша вчителька чи перший вчитель).

Скільки себе пам'ятаю, я завжди хотіла бути вчителькою. Мама розповідала, що я, ще не вміючи говорити, тягнулася до ручки щось писати, потім вчила своїх лялечок та ведмедиків, як сидіти на уроці, як писати, вчити віршики. "У школи" гралася ще до дитсадка, пізніше всі друзі ставали учнями, а я – вимогливою вчителькою.

Йшли роки... Коли сама пішла до школи, мріяла стати більш освіченою і на запитання: "Ким хочеш бути?" однозначно відповідала: "Вчителькою, як мій дідусь та сусідка Людмила Антонівна". Іншої професії собі навіть не уявляла.

Моєю першою вчителькою була Ірина Вікторівна. Це була лагідна, добра, але й вимоглива та справедлива людина. Це був взірць для мене, і я дуже хотіла бути схожою на неї, а тому, як губка, вбирала всі її рухи, слова, манеру поводження з учнями, повагу до кожної маленької особистості. І все, що рекомендувала вчителька, було законом, не підлягало змінам та сумнівам.

Вона стала найавторитетнішою людиною в моєму житті.

Тому я вважаю, що вчитель – це перший, а потім і головний світоч в інтелектуальному житті школяра, він пробуджує в дитини жадобу знань, повагу до науки, культури, а особливо освіти.

Так і Ірина Вікторівна прищепила мені бажання вчитися. Тому я з дитинства з великим бажанням малювала, ліпила, майструвала і виразно читала вірші та казки в дійових особах.

Я дуже любила допомагати вчительці працювати з учнями, що слабше засвоювали матеріал.

Мені було дуже важко, коли мене мама залишала вдома. Тоді я з великим нетерпінням чекала одужання, щоб знову піти до школи.

У п'ятому класі я перейшла до іншої школи, і мені було тяжко звикнути до нового класу, а особливо до вчителів, бо поруч не було моєї улюбленої вчительки Ірини Вікторівни. Але доброзичливі, добрі та вимогливі викладачі нової школи допомогли і стали мені ніби другою родиною. А особливо Ірина Іванівна. Вона навчала нас з усією душею і привчала нас до всього так ставитись: з усім серцем, з усією віддачею. Ірина Іванівна знову пробудила в мені бажання бути вчителькою, яке триває і сьогодні. Я вважаю, що вчителі повинні подавати учням своєю власною поведінкою і вчинками приклади доброчесності, добропорядності, приязності, чемності і сумлінності, уникаючи у словах і на ділі всього того, що може стати приводом до марновірства.

Ось веде урок Ірина Іванівна у нашому класі, де навчаються 29 учнів. Усі вони 45 хвилин працюють злагоджено, дружно, розсудливо і з великим бажанням. Відповідає 1, 2...5, 10-й. За урок вчителька встигає кожного підняти і не лишити без уваги. І як результат – задоволення від уроку нам і щасливий вчительці та результативна робота. Звичайно, що за цими усмішками – недоспані ночі, витрачені нерви, енергія та здоров'я вчителя. Але, я вважаю, воно варте того.

І я також буду намагатись якомога більше творчо, по-доброму, як до своїх рідних дітей, ставитись до учнів. Намагатимусь читати багато нового, дивитись інтелектуальні телепередачі, вчитися у колег молодших і старших, бо вчитель – це світоч знань. Зараз я зрозуміла і те, що справжній вчитель, як особистість, мусить в чомусь бути фаном (музика, кіно, мистецтво,

література, поезія...).

І саме вчитель, незважаючи на те, з якого предмету, виховує в учнів чудові риси і якості: дружби, товариськості, толерантності, сили волі і невимовне почуття величі і краси рідної Батьківщини, її чудової природи, частинкою якої є людина.

Адже саме так можна виховувати справжніх громадян України, які будуть розуміти і любити навколишній світ, намагатимуться його покращити і не допустити зла.

Я зараз закінчую 11 клас. Вибір професії – це важливий крок у моєму майбутньому, тому що професія у житті людини має велике значення. Нам приємно, наприклад, зустріти справжнього лікаря в людині, що обрала собі лікарську професію, нас тішать своєрідні особливості моряка, юриста чи поета.

Тому я впевнена, що хочу бути вчителькою. Хоча у роботі вчителя багато труднощів, і відповідальність вчителя велика. Звичайно, викладання певної дисципліни – це основна робота, але крім того, учні наслідують вчителя. Ось чому світогляд учителя, його поведінка, його життя, його підхід до кожного явища так чи інакше впливають на всіх учнів. Хоча часто це непомітно. Професія вчителя розвиває особливий світогляд і особливе ставлення до людей, робить з нього своєрідну особливість. І я дуже радітиму, коли люди знаходитимуть у мені риси справжнього вчителя.

А ще, я вважаю, робота з дітьми, з своїм класом допомагає жити з ними одним спільним життям, одним подихом. Разом гратись, ходити в бібліотеки, обговорювати безліч дитячих проблем. Для цього слід самій бути трохи дитиною. Адже є така народна мудрість, що кожна людина до глибокої старості має хоч кілька хвилин на день побути дитиною.

Отак, краплинка за краплинкою, день за днем наповнює мене, майбутню вчительку, впевненістю у правильності вибору найкращої з усіх професій. Адже матеріалом роботи є молоде покоління, з якої в майбутньому буде складатись суспільство. І саме від учителя, особливо вчителя молодших класів, залежить, наскільки ці люди виростуть активними, незалежними, грамотними, розумними і справжніми.

Ну як же можна сумніватись у правильності вибору? Яке ж це щастя – працювати за покликом серця на високий громадський

результат.

Хочеться звернутись до майбутніх колег-студентів із закликом:

- ✓ горіти в роботі, мов Данко;
- ✓ любити безмежно дітей і розуміти їх запити і можливості;
- ✓ в усьому бути взірцем для вихованців.

І лише тоді, коли будеш стовідсотково впевнений у собі, йди працювати до школи, щоб стати дійсно вчителем нового часу, вчителем XXI-го століття.

Саме такою мрією стати я, щоб мої учні мені також писали такі слова вдячності:

*Дорогі наші любі, прекрасні,
Де слова ще нам теплі знайти,
Щоб до ніг ваших вдячно покласти
За відкриті дороги в світи.*

*За знання, за терпіння, за щирість,
Материнську турботу й тепло,
За те все, що ми знаєм і вмієм,
За те добре, що буде й було.*

*Ми шануємо вас, поважаєм,
Неслухняні бували? Простіть.
Гірко першу сивинку стрічаєм,
А від посмішки – радісно жить.*

*Хто порадить, мій добрий учитель?
Хто ж научить нас новому знов?
Через даль і роки, мов те світло
Пронесеш до Вас щирі любов.*

Романюк Є.Й.

Саме в цьому я вбачаю сенс життя – у вірному виборі професії, невід'ємної складової буття.

"Учитель – це звучить гордо". І у цьому я хочу переконати всіх людей, щоб мати насагу працювати творчо до самозабуття.

*Паламарчук Юлія,
(Райгородоцька ЗОШ)*

Мудре вчительське серце

Не раз мені доводилось чути від дорослих, як важливо знайти своє місце в житті. Тоді я над цим не замислювалась, бо знала, що моє місце в моїй родині, в школі, серед друзів. І тільки зараз зрозуміла, наскільки це важливо – обрати свій вірний шлях, який пов'язаний ще і з професією! Ким бути? Це питання постає перед кожним, хто сьогодні закінчує школу.

Я б хотіла стати вчителем. Свідомий цей крок чи ні? Так свідомий. Бо вчитель для мене – це професія, якою Бог наділяє не кожного.

Пригадуються слова Бориса Олійника: „На світі є чимало пам'ятників великим, малим і зовсім маленьким людям. Та пам'ятника учителю немає, як і самому життю. Оскільки життя – проста життя, а вчитель – просто вчитель”. Ми ставимо знак рівності між цими двома неосяжними величинами з новим усвідомленням того, що вчитель живе в кожній людині. Таке його покликання і така його доля.

Бути вчителем – це вже подвиг у наш час. Люди, що присвятили своє життя дітям, школі заслуговують не лише на вдячність та повагу, а й на щире та ніжне любов, що вічно житиме у серцях учнів. Життя вчителя вимагає швидких реакцій, високої напруги, великої витривалості. Це не просто професія – це талант, яким Бог нагороджує людину з добрим серцем та чуйною душею. Та водночас, це й велика відповідальність, складна й наполеглива праця. Саме такою Вчителькою з великої букви, вдячність до якої я пронесу через все життя, є для мене Сирота Марія Леонідівна.

І хоч вивчення математики – це нелегка справа і більшість школярів просто почали уникати цього предмета, Марія Леонідівна зуміла переконати нас в тому, що навіть мінімальний рівень математичних знань піднімає людину на більш високий ступінь спілкування. І тому в майбутньому я уявляю себе вчителем математики.

Вже біля тридцяти років наш наставник віддає дітям розум, серце, душу, здоров'я, радіє успіхам своїх вихованців, засмучується їхніми невдачами, допомагає учням зробити перший

вирішальний і впевнений крок у життя. У неї не почуєш неприємного: „Я не маю часу. Не знаю. Дай мені спокій. Не мороч мені голови.” Як мама, проводжаючи в дорогу дітей віддає з рушником частинку свого серця, щоб зігрівало воно на життєвих перехрестях, так і моя вчителька передає з частиною серця знання. Мабуть, велике воно, вчительське серце, раз на стільки вистачає його. Тай частіше, німе в інших, щемить воно ночами, бо вміщаються в ньому біль і радість усіх її учнів.

Коли йдеш на заняття до Марії Леонідівни, ніколи не знаєш, що цікавого почуєш. Завжди бувають несподіванки, і чекаєш зустрічі з учителем з нетерпінням. Про уроки мого наставника можна сказати, що вони проходять на одному диханні, на них панує м'яка, по-домашньому довірлива атмосфера, бо мудрий педагог вміє налагодити щирі та дружні стосунки зі своїми вихованцями.

Особливо мене приваблюють нетрадиційні уроки, які часто проводить наш математик. Вони збуджують у мене прагнення більше знати, розуміти, виховувати в собі наполегливість, увагу, витримку, які так необхідні в наш нестабільний час.

Невпинно біжать роки – і сьогодні ми вже випускники, завтра станемо дорослими. І тому хочеться подякувати своїй улюбленій вчительці, яка назавжди залишиться моїм найкращим наставником і порадником такими словами:

Останній дзвінок.

Назріває його час –

Та розлучатись ми не бажаємо.

Марія Леонідівна,

крізь сльози ви дивитесь знову на нас, –

Найкраща вчителька в світі –

Ми знаємо.

„Не знайдеш такої, як Ви, ніде!” –

Це скажуть всі вдячні діти...

Своєю дорогою кожен піде –

Та ласка Ваша буде завжди нас гріти.

Ми вдячні за щирі сльози і сміх,

Лишитись з Вами поряд хотіли б.

Немов пташенят доглянули всіх, –

Та час вже настав самим нам летіти.

Яценко Ольга,
(Ружинська ЗОШ)

Краса вчительської праці

*Яке це щастя – зрозуміть людину,
Ввійти в невідомої душі чертоги,
Пізнати тайни розуму чужого,
Відкрити несподівані глибини.
Олесь Ковальчук*

Я думаю про це лише вночі...

За вікном нічого не видно. Тьма. Але і вона теж осяюється раптовим світлом зірки. Навколишнє життя наповнене змістом і значенням. Я люблю життя. Люблю зустрічати сонце, що входить в день над чистим горизонтом. Люблю щось нове, незвідане. Люблю дороги...

Дороги, дороги! Де ваш початок, де ваш кінець? Хто зміряв вашу далину? Хто збагнув ваше химерне, як юна фантазія, плетиво? Хто? Біжіть, біжіть ви, не знаючи куди, не відаючи за чим. Біжіть наосліп. І так – віками. А ще люблю весну, прекрасну, животворну, чарівну.

Моя сімнадцята весна...

Я відчула внутрішній розлад. Коли ж настане внутрішня рівновага? Я відчуваю небезпеку. Не знаю, чого шукаю, чого жду. Все є, але ...Згадую слова В. Стуса: „У житті найнебезпечніша середина.” Скоро залишу школу. Де мені шукати вимріяну на шкільній парті синю птицю щастя?

Вітер жене важкі череди обвислих сірих хмар. Густо-синє, аж чорне, небо так і заглядає у шибку. Здається, простягни руку – і схопиш блискучу золоту зорю, що раз у раз з'являється з-за хмар. Ось і місяць, срібний та круглий, виринув і став серед неба, розкинувши парчевий килим.

Я потрапляю у світ, відчужений від наших сьогоднішніх хвилювань.

А місяць світить ясно-ясно, плине і плине безмежно-високим небом, усіяним зорями, мов перлинами, сяючими, незгасними, вічними.

„Все владається, не сумуй. Жди сонця, воно таке незвичне, досконале, бездоганне”, – озивається до мене внутрішній голос.

Справді, ці хмари, місяць, зорі, сонце – шедеври, які існують в природі. Ми оточені шедеврами. Від них з віку у вік випромінюється безперервний потік світла і народжує у нас високе поривання у світ людського буття.

Ці роздуми викликали у мене і здивування, і радість.

Найвеличніша таємниця буття – таємниця щастя. А зустріч із людиною, яка для тебе відкриває щось нове, завжди є щастям.

Випадковість і неминучість. Ці слова є взаємовиключними за своїм змістом, проте саме неминуча випадковість з'єднала моє серце з учительським. Ця зустріч, ніби райдуга на небі, що порадувала око і звеселила душу, немов вічний міст радості і розуміння, що з'єднав минуле і майбутнє.

*Хмарини райдугу відкрили:
тремтить вона в небесній мглі,
не вистачає в неї сили
кінці спустити до землі,
щоб обійнять її простори,
щоб розказати про любов.
В.Ткаченко*

А Вона зуміла запалити в наших юних серцях вогонь пізнання і любові, віддаючи нам частину свого серця.

Проста розповідь із сімейного життя Емми Боварі. Трагічний розлад мрії та дійсності. А в моїй душі – сон і реальність. Химерні видіння і Вона – реальна, земна. Від неї не можна було відірвати очей.

Вона своєю розповіддю заворожувала, заставляла дивитися на себе. За декілька уроків я побачила в ній вісника перемоги. Перемоги розуму, людяності, любові. Перемоги мого внутрішнього розладу.

Я перебувала разом із друзями у полоні гоголівських героїв, досліджувала дуже прості, але такі вагомі „дрібниці життя”, які висвітлив на сторінках своїх творів А. Чехов, обговорювала духовні шукання персонажів Л. Толстого. Ми з успіхом пройшли від романтизму до символізму у світовому літературному процесі. „Ляльковий дім” Г. Ібсена, „Синій птах” М. Метерлінка дарували нам театральні дива. Були і дискусії, що переростали у гострі суперечки, коли звучали на уроках слова: „Єдиний спосіб

об'єднати людей – це наслати на них чуму”. Ні, ніколи на такій песимістичній ноті не закінчувала зустріч з нами наша Вчителька. „Людина не створена для поразки!” – це звучало як гімн Людині – гордо, впевнено, велично.

„Ми бачимо сьогодні злобні нападки людини на людину, заяви, підказані заздрістю, безчесні наклепи і ... спростування”, – і очі Вчительки наповнюються слізьми. У них стільки стидливого горя, що у мене при згадці ще і досі щемить серце.

Її роздуми – це світла могутність мистецтва слова, яку ніхто і ніщо не в силах затьмарити.

Мені здавалось, що не тільки ми, діти, а навіть мармурові богині ніжно схиляли б голови, коли вона читала:

*Я красу люблю.
Із кожної хвилини
Собі ілюзію роблю,
Бо в тій хвилиності
Ловлю я щастя одробини.
М. Вороний*

Моя Вчителька... Її слова і думки стали джерелом моєї уяви, мого покликання.

Бувало, вона скаржилась, а в основному раділа, що не безнадійно розтрачує жар своєї душі.

Мені іноді хотілось викрикнути: „Я люблю кожне Ваше слово! Ви вічно будемо зі мною! Ви першовідкривач моєї душі. В кожному Вашому повчанні – досконалість людського духу, сила людського почуття, чуйність до всього, що нас оточує. Після зустрічі з Вами у мене з'являється жага досягти високих рубежів, жага досконалості, що рухає життя і народжує нове бажання, нове покликання.”

Вчитель. Його призначення – „плекать вогонь недремний”, „пильнувати крок новий непевний”, „в очах розбуджувати вогонь священний” (за Олесем Ковальчуком). В цьому, на мою думку, краса вчительської праці.

Я знаю, що вчительська дорога примхлива і не завбачена, як людська доля. Але я піду цією дорогою, бо саме на ній я зустріну і радість, і турботу, і вічний пошук. А грітимуть мене дитячі очі.

Якось Вчителька висловила: „Щоб щось сотворити, треба

його вивчити. А щоб вивчити – необхідно щось робити”.

І я почала будувати фундамент свого майбутнього. Стала вожатою у молодших школярів. Поставила мету: принести дітям радість. До порад прислухалась, вчитувала, що може захопити малечу. В уяві приблизила себе до їх віку. І зупинилась... на шкільному глобусі.

Кожен малюк мандрував зі мною від знайомих місць до незнайомих, слухав мови різних народів, відшукував найрідніше місце на землі – свій край. Очі їх сяяли. Діти раділи відкриттю. А я у них бачила „майбутніх капітанів” життя. Скільки ж ідей подали мені дітлахи! І жодної я не відкинула.

Особливо цікавий був Володя. Все хотів верховодити, бути першим. Я потайки спостерігала за ним. Мабуть, поза школою – бешкетник. Галинка ж поглядала лукаво. Подорож кожного їй не дуже подобалась. Заперечливо хитала головою, але підсувалась ближче до столу. „Галинко, а ти любиш мандри і пригоди?” – запитую. Звела рішуче погляд: „Ні! У школу треба ходити, уроки вчити! Коли мандрувати?” Ось вона яка! Мала, не по роках серйозна школярочка.

А дитинство веселе де? Де безтурботний сміх, забави з друзями, звабливі мрії? Нічого, ще не раз прийду і допоможу стати на стежину шкільної радості.

І так легко-легко зробилось у мене на душі.

Я зможу! Я поведу їх у шкільний садок. Будемо слухати як дихає і говорить земля. Прикладу сама вухо до зеленої трави і дітлахи зі мною. Кожен з нас почує щось своє. А тоді обміняємось враженнями, доповнимо один одного, відкриємо себе для друзів і себе для самого себе.

Це ї є шлях пізнання...

І стає радісно на душі. Я потрапила у тиху течію шкільного життя. Але знову спливають слова моєї Вчительки: „Людина, як і величезний красень-пароплав, зустрічає на своєму шляху теж тиху течію. А буває – мілину, каміння, водяний вир. Треба до всього себе готувати”.

Думки, думки...

А, можливо, я ними заколихую своє „Я” від реальної дійсності, відволікаю себе від підлості, святковості „сильних”, виродження, п'янства, бездуховності, лицемірства, брехні?

То що ж я хочу?

Точно знаю, що не ситого спокійного життя. І великою людиною теж не стану. Хочу, щоб мої справи у майбутньому жили вічно – у дітях.

Відчуваю себе щасливою, бо знайшла свою зірку, розгадала своє покликання. Моя любов до майбутньої професії мусить перемогти усе!

Нарешті приходить впевненість. Буду працювати з дітьми, вести їх у світ слова, краси, мудрості; читатиму їм перлини митців слова інших народів мовою оригіналу, а, можливо, й перекладатиму шедеври світової літератури на рідну мову доступніше, зрозуміліше, ніж є сьогодні.

Ось так поговорю сама з собою і яснішою стає стежка, якою збираюсь йти. І розвіваються сумніви, які часом обступають мене під тиском суспільної думки: „Вчитель – це не дуже хороша перспектива”. І жалять, неначе комарі. Може, ще не раз обдадуть мене, в житті не все вдається легко.

Я ж постараюсь навчитись бути сонцем, яке випромінює людське тепло. Бути ґрунтом, збагаченим ферментами людських почуттів, і сіяти знання не тільки в пам'яті і свідомості учнів, а й у душах і серцях (за Ш. Амонашвілі).

...Видніло. Розпочинався новий день. Високо в небі пливли легкі пір'їсті хмаринки. Сходило сонце. Уставав ранок. Світло-радісний, ясно-синій, святочно-блискучий.

Косяк Тетяна,

(Барвинівська ЗОШ, Новоград-Волинського р-ну)

Учителю, ти в світ приходиш для любові !

*Учителю, твій голос в пам'яті моїй
Бринить, немов мелодія оркестру.
І прокидаються в душі живій
Слова правдиві Вчителя-Маестро.
Мелодію чарівну теплих слів
Я в пам'яті своїй закарбувала.
Той голос, наче солов'иний спів,
На все своє життя запам'ятала.
Учителю, тобі підсніжниками стеляться дороги,
Співають пісню трави веселкові...
Із ніжністю в душі і крихтою тривоги,
Учителю, ти в світ приходиш для любові...*

Живу на прекрасній звягельській землі, де широкою голубою стрічкою протікає Случ, де у величній задумі стоїть молодий Тарас, де крізь роки пропливають століття, де привітно мене зустрічають мудрі й добрі вчителі рідної школи, яким я завжди дарую власні поетичні рядки.

Живу і знаю, що у кожної людини, як стверджує одна романтична сага, є два береги у житті – од якого людина відпливає і до якого має неодмінно припливити.

Як і кожне дерево, кожна квітка на землі має своє місце, так і людина має своє призначення, своє місце в житті і в світі.

Крім двох згаданих берегів, є ще один берег, до якого дано торкнутися не всім – берег учительської любові.

Сьогодні є безліч професій, покликань, які відзначаються за фізичною і психічною складністю, але, мабуть, найкраща, найвища і водночас найскладніша – це професія вчителя, її призначення полягає у зверненні до дитячого розуму і молоді свідомості.

Саме на плечі вчителя покладено важке завдання – навчити відрізняти добро від зла, розуміти велич і красу і бути справжньою людиною.

Розуміючи, як нелегко вчителям запалити іскру любові, розуму у людських серцях, мимоволі народжуються рядки:

...Учителю, твій погляд і веселі очі,

*Що вчать злітати, хоч немає крил.
Крізь темряву життя і сутінь ночі
У тебе на усіх нас вистачає сил.
Учителю, в житті твоїм так повелося,
Що ти – святина кожної людини,
Ти вчиш любити землю і її колосся,
Які є символом життя на Україні.*

Професія вчителя – священна. Незважаючи на те, що життя сьогодні складне і ще не зовсім врівноважене, вчитель крізь всі негаразди в суспільстві, в державі прагне донести в людські душі добро, красу і співчуття. Це найспокійніша, найважча, найлюдяніша професія, і в цьому її краса.

Мабуть, найтяжче сьогодні сільському вчителю, коли через брак коштів він не може ознайомити дітей з комп'ютером, а тепер це дуже важливо.

Який же він – учитель – і яке його життя?

Сьогодні у вчителів безліч проблем, на які вже давно виникла алергія, та педагоги розуміють, що їхні негаразди є тільки їхньою проблемою. Тож учителі зі своїм ентузіазмом, натхненням, спираючись на підтримку батьків, роблять усе можливе, щоб ні в чому не винні діти мали хоч якийсь „комфорт”. А як важко сільському вчителю пояснити, донести в дитячу свідомість те, чого немає, і як нелегко дитині зрозуміти те, що навіть неможливо відтворити в уяві.

Багато поважних осіб часто говорять, що міська молодь розумніша, талановитіша, але серед сільських дітей теж є таланти, обдаровані природою люди, однак у селі менші можливості їх відкрити і показати світу. Можливо, це через брак коштів, а можливо, й те, що мало уваги приділяється державою саме сільським дітям і школам, де вони навчаються.

Та я не в розпачі, мої вчителі зуміли спонукати мене до того, щоб я багато читала, творчо мислила і все це – в моїх поетичних рядках.

Дивно, коли на канікулах я маю змогу поспілкуватися з однолітками, учнями міських шкіл, то немає про що говорити. Окрім, „крутого суржика”, переліку назв нічних клубів, нічого не почуєш.

Безперечно, є й дуже розумні діти. Але вони часто

принижують нас, сільських. А не варто було б...

Я не соромлюсь того, що навчаюсь у сільській школі. Не вважаю себе обділеною в чомусь. Праця – ось головне.

Вчительське серце, учительська праця – невтомні. Людина настільки розвинула свій розум, що змогла досягнути космос, винайти прилади для спостереження за небесними світилами, змогла підрахувати планети і навіть зорі, та єдине, чого не змогла, – досягнути душі людської, її глибин і вершин.

Душа людська – велична і неосяжна. Так склалося, що найвеличнішу душу і серце має вчитель:

Його душа і серце, розум і величність

Такі далекі й неосяжні водночас.

Крізь негаразди всі і світлу вічність

Він завжди згадає про нас...

Так, справді, через які землі не пролягла б наша життєва дорога, а вчитель з його навчальними словами завжди залишається у нашій пам'яті.

Поезія – це завжди неповторність. Слово – Божий дар. Магічна сила слова – у його здатності пробуджувати думку, уяву, викликати образи. Саме з любові до слова, з усвідомлення його краси й сили народжується поезія.

Є безліч талановитих людей, які через динамічні процеси в державі не змогли відкрити в собі потяг до українського слова, а ще гірше – занедбали свою обдарованість.

Відомий український письменник Григорій Сковорода говорив: „Великий розум завжди любить до чогось братися. І якщо не буде нічого доброго – він братиметься до поганого”.

І тільки сьогодні стає зрозуміло, як багато значить у житті кожного вчитель, адже саме він своєю ніжністю, підтримкою і невтомною працею допомагає виявити не тільки обдарованість, а й відчувати себе повноцінною людиною.

У Барвинівській загальноосвітній школі, де я навчаюся, навчальний день починається з лагідної, привітної усмішки вчителів. А саме тут працюють прекрасні, освічені педагоги. На уроках у кожного з учнів є можливість вільно висловлювати думки, погляди і ставлення до тих чи інших проблем. На мою думку, це правильно, бо дає змогу відчувати себе незалежною особою і загартовує до самостійного життя.

Всі вчителі рідної школи завжди готові вислухати, зрозуміти й допомогти у складному сьогоденні.

Тільки тепер, коли шкільні роки вже майже позаду, коли хочеш обрати свій життєвий шлях, коли хочеш, щоб тебе побачили і почули, стає повністю зрозумілим те, як багато значить для людини, коли її слухають, бо в цьому й виявляється повага до особистості. І лише вчитель одинадцять років вносив у нашу свідомість розум, красу, любов, знання, а ми інколи навіть ігнорували усім почутим, та незважаючи на це, вчитель повторював істину ще тисячі разів, бо для дітей, як кажуть, і життя не шкода.

Для мене професія вчителя – це ніби поле, котре засівають зернами, з яких виростають колоски, а з тих священних колосочків збирають хліб.

Час спливає швидко. Крізь час, в уяві деє аж із самого серця доносяться рядки:

*Невпинний час, його невпинні крила
Минають дні навчання в рідній школі.
Ніхто не знає про ту небесну силу,
Що кожен день горта сторінки долі.*

Так, не встиг і озирнутися, а вже стоїш на порозі самостійного життя. Це найтяжчий час для кожного із нас, бо сьогодні, як ніколи, замислюєшся над своїм життям – обираємо своє місце, покликання, свою майбутню професію.

Сучасна молодь хоче бути особливою по-своєму. Професії теж обирають особливі, та не це головне. Головне, щоб людина і її вміння відповідали її діяльності, бо саме на цьому ґрунтується міцна держава. Як кажуть у народі: „Який фундамент, таку й хату матимеш”.

Я, як і всі, хочу бути особливою по-своєму. Власне життя хочу побудувати на чесності, добрі і справедливості, бо це все, що я взяла з собою в довгу дорогу від мудрих наставників – вчителів. Та ким би я в житті не була, я завжди залишатимусь просто людиною, адже це моє призначення, а воно таке ж високе, як і призначення бути учителем.

*Учителю, твої слова від серця лунуть,
Тобі цілую руки, стомлені до краю.
До тебе ніжні ластівки прилинуть,
Про щось священне розпитають.
Стомився ти, стомились руки, ноги.
Тобі співають трави веселкові.
Із ніжністю в душі і крихтою тривоги,
Учителю, ти в світ приходиш для любові!*

*Погребняк Ірина,
(Любарська ЗОШ № 1)*

Творчий шлях улюбленого Вчителя

Учитель. Горде і славне звання.

Праця вчителя подібна до праці хлібороба і будівельника: із зерен добра і справедливості вирощує він нашу душу, із цеглинок знань розбудовує наш розум.

Чому навчають нас учителі? Математиці, фізиці, географії, літературі... Вони розвивають нашу увагу, пам'ять, уяву. Вони допомагають нам знайти свій шлях у житті. А головне – своїми справами і своїм словом викладають нам найвищу у світі науку – бути людьми.

Є такі слова – „рушій”, „самозреченість”, „жертвність”. Вони-то й виражають саму суть праці вчителя, людини, яка веде нас через роки дитинства, отрочства, юності, здійснює непомітний у більшості випадків подвиг – віддає нам свої знання, вкладає у кожного із нас частинку свого серця.

Я вважаю, що все, вищезазначене, стосується викладача англійської мови нашої школи Канчури Євгенії Орестівни. Молода вчителька почала свою роботу на освітній ниві у школі села Пединки. Разом з дітьми Євгенія Орестівна подорожувала у світ російської мови та літератури. Вона дуже любила своїх учнів, а вони любили її. Усе було б чудово, якби не одна річ, яка ледь не змусила Євгенію Орестівну залишити школу. Річ у тім, що вони з чоловіком брали участь у „ланцюгу єднання” на честь злуки УНР і ЗУНР. Це вважалося непристойною справою для вчителя. Ще декілька впертих кроків на підтримку Української держави і Євгенія Канчура була змушена шукати роботу. Багато було ідей, роздумів. Згадалася давня любов до іноземних мов.

Самотужки створила гурток англійської мови для малят у дитячому садочку. Крок за кроком вела маленьких учнів, а вони вели її.

Так і привела доля Євгенію Орестівну до нашої школи. Тут і розпочалася справжня вчительська робота. На диво, вона чудово справлялася і справляється зі своїми обов'язками. Я часто цікавилась, як їй це вдається, адже в сучасному світі так багато проблем. Вона з радістю ділиться зі мною своїм досвідом та

секретами у викладанні. Євгенія Орестівна вважає, що при побудові свого плану роботи кожен учитель має звертатись до досліджень психологів. Якщо вчитель прагне домогтись позитивної реакції учня на свій предмет, завжди потрібно враховувати інтереси учнів. У різні періоди життя людина цікавиться різними темами. Наприклад, учні молодших класів легше сприймають матеріал, якщо він подається у формі гри. Як це вдається Євгенії Орестівні? Вона вміє зробити все так, як розповідає, вміє зацікавити учнів, переконати, що вивчати англійську мову дійсно важливо і корисно. Крім того, я помітила, що на уроках Євгенія застосовує наочні приклади шляхом перекладу. Та навіть коли вона не перекладає те, що говорить, все ж подає це за допомогою прямих асоціацій слів і речень з ситуаціями із реального життя так, що це дає можливість дітям зрозуміти матеріал і використовувати його при власному мовленні. Таким чином, у пам'яті дитини виникає зв'язок між англійським словом і об'єктом, що прискорює процес мислення іноземною мовою, а значить, і процес набуття мовної компетенції. Головним моментом у засвоєнні нового матеріалу на уроках Євгенії Орестівни я вважаю шлях багаторазового повторення вивченого матеріалу. Це не дозволяє забути вивчене через деякий проміжок часу. Мені дуже подобається те, що на своїх уроках учителька із задоволенням спілкується зі своїми учнями, як із ровесниками, друзями. Це дозволяє почуватись впевнено і комфортно. Важливою стороною у ході уроку є те, що при виправленні помилок вона ніколи не гримає на своїх учнів, а завжди дохідливо і спокійно пояснює. Багато й наполегливо працюючи, повністю присвячуючи себе вчительській роботі, Євгенія Орестівна встигає займатись й іншими справами. Наприклад, бере участь у різних конкурсах. Так нещодавно у конкурсі Американської ради з освіти „Винагороди за відмінності у викладанні” брало участь чотириста вчителів із різних регіонів України і лише дев'яносто п'ять із них вийшли до фіналу. Серед них і Євгенія Орестівна.

Невгамовна вчителька встигає все зробити якнайкраще і вдома, і на роботі.

Уже багато років вона виступає у ролі керівника науково-дослідницьких робіт учнів старших класів. Два останніх роки вона

була керівником і моїх двох науково-дослідницьких робіт, при захисті яких я показала досить непогані результати саме завдяки тому, як мене підготувала Євгенія Орестівна. Матеріали науково-дослідницької роботи про Дж. Толкіна випускниці нашої школи Світлани Кошевник були надруковані у фаховому виданні вчителів англійської мови „English”, а власні дослідження ця прекрасна вчителька оприлюднила на Толкіновському семінарі в Петербурзі.

Згодом Євгенію Орестівну запросили стати членом творчої групи по створенню посібника методичної освіти для учнів четвертих класів у інституті післядипломної освіти в м. Житомирі. На цьому вона не зупинилась і вирішила проявити себе у конкурсі „Освіта України 2004”. І тут вона показала досить гарні результати.

Усі, хто знає цю вчительку, неодмінно освідомлений про її любов до поезії, яку вона змогла прищепити своїм учням. Внаслідок чого вона продовжила свою творчу, ініціативну діяльність по створенню різних гуртків. Так народився її власний маленький театр „Ластівка”. Учасники цього театру вже виступали в м. Житомирі на конкурсі читання віршів О. Теліги. Більше того, вони були визнані гідними виступати в м. Києві на Всеукраїнському конкурсі декламування віршів. Дівчата виконували композицію „Навстіж вікна” для активістів районного передвиборчого штабу Віктора Ющенка на концерті-зустрічі, що відбувся у Любарі після інавгурації Президента України.

Я часто замислююсь, чому ж не сидиться цій вчительці?! Та напевно, що професія вчителя – це дійсно її покликання. Все життя вона навчає і разом з тим навчається сама, завжди намагається зробити якийсь внесок в освітній процес, а нещодавно знову створила клуб з листування між учнями м.Сіетл (США) і її учнями-семикласниками.

Я теж часто звертаюсь за допомогою до Євгенії Орестівни. І ніколи не було такого, щоб вона не допомогла мені. Байдуже, якого предмету стосується моє запитання, та я завжди отримую на нього відповідь. Часом мені здається, що немає чогось такого в світі, чого б не знала ця невгамовна вчителька.

Пройде небагато часу, ми закінчимо школу і будемо вибирати професію. Хтось обов'язково захоче стати вчителем.

Важка ця дорога. І було б добре, аби спочатку уявити її. А головне – зрозуміти, якою має бути людина, яка вчить, направляє нове покоління.

Велике щастя зустріти Вчителя, котрий вчить доброти, справедливості, чесності, відповідальності. Вчить бути Людиною.

Велике щастя – стати вчителем...

Пройдуть роки, століття. Невпізнаним стане життя, зникне багато сьогоднішніх професій, але, доки існує людство, збережеться на Землі високе звання – Учитель.

У майбутньому я теж хочу стати таким учителем, яким для мене є Євгенія Орестівна. Що й казати, хіба ж вона для мене просто вчитель?! Крім того, що вона вчитель за професією, Євгенія Орестівна чудово малює, пише і перекладає вірші, вишиває, плете, чудово готує і вміє бути прекрасним другом, співрозмовником ... і просто... мамою.

Лише ставши таким педагогом, я зможу сміливо назвати себе вчителем за покликанням. Низький уклін Вам, вчителько моя!

*Геращенко Д.,
(Коростишівська ЗОШ № 1)*

Виховувати Людину !

*Сонечко встає і шумить трава,
Бачу стежку, де проходиш Ти, рідна ти
Вчителько моя, зоре світова,
Де тебе шукати, де тебе знайти?
А. Малишко*

Сто шляхів... Сто доріг... Безліч цікавих професій... Яку з них обрати, щоб не помилитись, щоб стати корисним людям?! Саме це питання найбільше хвилює нас, майбутніх випускників.

Хотілось би, щоб кожен день моєї праці був для мене радістю, святом. Якщо людина не любить своєї професії, то робота стає справжньою мукою. Так, кожній людині легше домогтися успіху у будь-якій роботі, визначити своє місце в колективі, стати кращим, прагнути удосконалювати свою майстерність, якщо вона працює за покликанням. Звичайно, воно у кожного своє. Хтось мріє стати космонавтом, хтось лікарем, хтось підпорядковується бажанням інших і думає, що головне – бути з друзями, і будь-яка професія згодиться для цього. Але все це не про мене. Я з дитинства, дивлячись на своїх рідних, знайомих, оцінюючи їх професії, мрію бути вчителем. Можливо, у теперішньому тяжкому становищі нашої країни ця професія погано оплачується, і належним чином її не поважають, і часто-густо не видно наслідків роботи, бо це ж не завод і не фабрика, де бачиш, як сходять з конвеєра вироби. Та то ж машини народжуються, а вчитель людину виховує. Людину! Але це дійсно моє покликання, покликання від Бога...

Учитель... Просте, звичайне слово, яке щодня повторюємо ми. А скільки воно таїть у собі незабутніх спогадів! Скільки пов'язано з ним вдячних перемог і звершень у кожної людини! Вчитель навчив нас писати й читати перше слово – „мати”. Потім такі, як „земля”, „сонце”, „народ”, „праця”. І не тільки навчив писати й читати ці слова, а й допоміг збагнути їх глибинний зміст, прищепив нам почуття обов'язку, допоміг поступово усвідомлювати своє місце у житті. Вчитель душу ліпить, а квіти цієї душі розцвітають від тієї теплоти, що дарує він.

Ми ще діти і, може, не одразу розуміємо всю велич науки у першого свого вчителя. Але минають роки, і кожен із нас усе більше й глибше розуміє велику ціну й коштовний скарб, що його нам дарував учитель у початковій школі. Він привчив нас, малих, не тільки до науки, а й до праці, до ясного світла, яке осяює нам усі шляхи й дороги у складному багатогранному житті...

Кожна людина, пройшовши через терни життя, згадує саме цих мудрих, далекоглядних, усезнаючих наставників. Звичайно, такі є зараз і у мене.

Серед усіх добрих людей цієї професії я найбільше можу виділити чотири вчителі, яким я буду вдячна за їхню науку все своє свідоме життя. Так хочеться донести і вам, хоч шматочок їхнього розуміючого серця, їхніх милих очей, які дивляться на нас з неподільною любов'ю до всіх і кожного.

Насамперед згадується перша вчителька. Хмельницька Катерина Антонівна. Це саме та людина, яка зіграла нас і приголубила після великого дощу, від якого ми прийшли мокрісінькі до ниточки, яка зустріла нас, коли ми незграбні і боязкі йшли перший раз в школу. Школа була світом незвіданого, світом нового й чарівного, яка лякала нас, маленьких діток, що ховались за татусів і мам. Але завдяки Катерині Антонівні цей світ став для нас другим домом. Домом, у який хотілося повертатися ще і ще. Це саме та людина, з якою нам так важко було прощатися, випускаючись з молодшої школи. Важко було прощатися не саме з школою, а з образом цієї доброї мами, яка завжди допоможе і підтримає у скрутну годину. Зараз, коли пройшло вже чимало років ми, на жаль, віддалилися від неї. Віддалились поступово, підростаючи, забуваючи ці приємні моменти нашого безтурботного життя. Але я вірю й знаю, що в моєму серці і в моїй душі, і повірте, не тільки в моїй, завжди буде Катерина Антонівна, ще одна близька людина, яку любиш і поважаєш усім своїм єством.

Пішовши від однієї мами, ми прийшли до іншої, не менш рідної і значущої. Справу першої вчительки вона продовжує і зараз. Валентина Миколаївна не тільки для нас учителька, а в першу чергу наша спільна подруга. Якщо ви думаєте, що між учителем і учнем можуть бути тільки сварки й суперечки, прийдіть у наш клас і зрозумієте, що ви глибоко помиляєтесь. У

нашому класному колективі володарює справжня дружба. Дружба, яка немає ні вікових, ні соціальних кордонів. Адже ці межі придумуєте саме ви, дорослі. А у нас поки що є час прожити хоч частинку життя святково, без цих непотрібних умовностей. Дружба – це праця всіх нас, яка, звичайно, дається нам не легко, але кінцевий результат виправдовує себе. І цій доброзичливій атмосфері ми повинні завдячувати саме нашому класному керівнику Карпушевській Валентині Миколаївні. Вона проникається нашими проблемами, намагається зберегти цю гармонію. Це все характеризує її, як людяну й дружелюбну. Але крім цього вона гарно знає свою справу – навчати розуму дітей. Ми завжди приходимо до неї на уроки з надією почути щось нове й цікаве про нашу історію, наш волелюбний народ. І вона, без сумніву, виправдовує усі сподівання. У цій чудовій учительці поєднується такі дві важливі риси, як зовнішня і внутрішня краса. Зараз це явище доволі рідке, але виявляється, що такі ще є. Хоча ми цього не дуже розуміємо, але нам пощастило, що вона вирішила присвятити своє життя нам і подібним до нас. Адже, якщо спілкуєшся з гарними людьми, то й сам стаєш кращим. Ми повинні використовувати цей шанс, удосконалювати себе і радувати душу їй – незабутній, неповторній.

Звичайно, ми бачимо цих людей на своєму робочому місці і не можемо розповісти про повноту життя вчителя. Адже, хоча ми проводимо з ними більшість часу, не можемо сказати, які вони там, за лаштунками школи. У мене все навпаки. У моїй сім'ї є живий приклад найкращої педагогіки, приклад справжнього розуміння дітей – це мої бабуся й дідусь. Символічним є те, що вони, тоді ще молоді й сором'язливі, познайомилися саме в педагогічному університеті, а потім усе життя працювали в одній школі, з одними й тими самими людьми. Школа їх поєднала. І, навіть, тільки за це я повинна дякувати цьому закладу й всім учителям. Повинна дякувати за свою маму, тата, у якого матуся те ж, до речі, учитель. Це все відіграло немалу роль у виборі моєї майбутньої професії. Я піростала і бачила, як бабуся повертається з купою зошитів на руках додому, як вона готується до кожного екзамену з учнями так, ніби це вона зараз буде випробовувати свої знання і буде пояснювати чому саме так, а не інакше. Бачила обличчя тих вдячних учнів, які заїжджають у своє рідне місто і йдуть з квітами ні до кого іншого, а до неї. Як вона у кожній дитині бачить щось, дійсно особливе, навіть якщо він зробить три помилки в одному слові, вважаючи, що у всіх різні таланти. У когось талант писати вірші, а в когось розв'язувати задачки з

математики. Я постійно чула від дідуся про важливість предмета, який викладав саме він. Фізкультура. Як не дивно, дідусь міг розказати про це так, що всі дійсно, повірили б у це. Чула про те, що ніякий предмет не дає здоров'я, окрім його. Хоча насправді це було так, я ніколи не сприймала це всерйоз, а тільки думала про те, який дідусь відданий своїй справі. Тоді, ще не розуміючи навіть якихось звичних речей, я осягнула всю важливість такої риси людини, як цілеспрямованість у досягненні тієї вершини, до якої ти йдеш, і важливість по-справжньому любити цю мету, яка здається просто неосяжною. Адже для чого ще живе людина? Для того, щоб творити прекрасне, щоб після себе полишити слід. Не розмінюватися на дрібниці, а невтомно просуватися до тієї високої мети, до тієї зорі, що повинна бути у кожного.

Дивлячись на всіх цих людей, розумієш, що немає вищої професії, ніж учитель. Вона найнеспокійніша, найлюдяніша, і в цьому її краса! Я щаслива від того, що побачила свою зорю, засвітила її вогнем.

Залишилось зовсім небагато часу, коли ми закінчимо навчання і залишимо наших мудрих наставників. Життєві дороги поведуть нас у різні сторони від цих стін, які стали рідними. Але я не хочу, щоб це сталося зі мною. Не хочу полишати ні рідного міста, ні своїх батьків, ані тих дітей, які в майбутньому саме тут потребуватимуть моєї підтримки, мого учительського надійного плеча. Я хочу скористатися нагодою, що в нашому місті є педагогічне училище, і продовжити своє навчання. Тут допоможуть мені здобути знання, необхідні для вчителя, підготують для роботи в школі. Хочу втілити в реальність свою мрію, працюючи за покликанням. Навіть, якщо цей шлях не буде осипаний пелюстками троянд, я не полишу початої справи, я дійду до тієї сяючої зорі, я стану Вчителем.

І якщо через багато років ти, друже, будеш йти вулицями нашого міста і побачиш на своєму шляху маленьку заклопотану жіночку з повним пакунком зошитів, що переводитиме через дорогу гурт ще зовсім малих дітлахів, знай – це буду я.

Іди до своєї мети і пам'ятай тих, хто допоміг тобі створити самого себе. Іди за покликом серця, знайди свою мрію!

Благіда Марина,
(Коростишівська ЗОШ № 3)

Я з дитинства мрію стати вчителем

*Нема жахливішої роботи, ніж учительська,
Нема виснажливішої роботи від учительської,
Де нерви паляться, мов хмиз сухий,
Де серце рветься в шепоті і чаді.
Але нема щасливішої долі,
Коли Людина з Твоїх рук, Учителю,
Іде у світ – на краплю світ людніє
Іван Драч "Дума про вчителя"*

Усе починається в житті з малого: з зернинки – хліб, з промінчика – зоря, з першої книги – букваря – навчання у школі. Саме тут – наше минуле, тут джерело слави і могутності країни, в якій живемо, її духовне багатство, моральні цінності. Тут, у школі, наше сьогодні.

Всі ми родом зі школи. За партою починалися наші перші радощі і невдачі, все те, що нас турбує, тривожить, до чого прагнемо, про що мріємо. Для кожного з нас школа починалася з першого дзвоника, шкільного подвір'я, сонячного класу, першої літери "а" і, звичайно, першої вчительки.

Учитель... Яке це славне слово... Воно ввібрало в себе усю мудрість поколінь, чистоту помислів, світло душі, велику в серці любов до дитини. Багато у нас є професій прекрасних, але найпочеснішою була, є і буде вчительська праця. Тому що саме вчитель дав путівку в життя президенту і депутату, науковцю і космонавту, перекладачу і політику. Саме він першим вводить учня в чудовий світ знань і праці, розвиває в ньому інтерес до вивчення основ наук.

Я з дитинства мрію стати вчителем. "Це не престижно, – кажуть мені однокласники і посміхаються. – Щодня одне і те ж, живеш від дзвінка до дзвінка, бачиш невдячних учнів, які після закінчення школи можуть навіть не привітатися".

Але я мрію ...Мрію сіяти в дитячі душі "добре, розумне, вічне"... Я вже зараз учуся бути вчителем. Взірцем у цьому для мене є Лідія Олександрівна Яворенко. У цій жінці поєдналося все: суворість і доброта, людяність і вимогливість у роботі, такт і педагогічна майстерність. Говорячи про її уроки, можна сказати, що вони проходять на одному диханні. Лідія Олександрівна вміє

захопити розповіддю, залучити учнів до дискусії, навчає нас сміливо висловлювати свої думки і відстоювати їх. Вона учитель історії за покликом серця.

Саме такою хочу бути і я, такою, як писав В.Сухомлинський: "Найкращий учитель для дитини той, хто духовно спілкуючись з нею, забуває, що він учитель, і бачить у своєму учневі друга, однодумця. Такий учитель знає найпотаємніші куточки серця свого вихованця і слово в його вустах стає могутнім знаряддям впливу на молоду людину, що формується".

Я часто спостерігаю за вчителями своєї школи. Всі вони привітні і ласкаві, не відштовхують від себе нас суворим поведженням, приваблюють своєю прихильністю, манерами, словами, ставляться до нас з любов'ю. Вони легко завойовують наші серця і тому нам завжди приємніше бути в школі, ніж вдома.

*Який же дар дістали ті,
Що так дітей учити вміють?
Мені здається в скарбі тім
Тепла найбільш дісталось їм.*

І. Франко.

Світлана Володимирівна і Валентина Костянтинівна, Таміла Володимирівна і Валентина Олександрівна, Тетяна Леонідівна і Олена Василівна, Людмила Олексіївна і Світлана Петрівна, Аліса Василівна і Людмила Олегівна – це справжні фахівці своєї справи. Вони мають велику витримку, терпіння, наполегливість у спілкуванні з нами, віддають всі сили, знання, любов нам, своїм вихованцям. Я впевнена, їм не байдуже, якими ми виростимо: добрими чи злими, чуйними чи байдужими.

Існує помилкова думка, що доброзичливість робить дітей зухвалими, відповіддю на лагідність буде недисциплінованість і безладдя. Це не так. Я вірю, що вчитель має бути доброзичливим і лагідним. А ще він повинен бути трохи актором і мати неабияке почуття гумору.

Багато почесних звань і відзнак мають освітяни: „Заслужений учитель”, „Відмінник освіти України”, „вчитель-методист”, „старший учитель”. І все-таки, мабуть, найвище звання для кожного з них – Улюблений Учитель. Я низько вклоняюсь тобі, Учителю! Я вірю в тебе, Учителю! Знаю, твої зерна проростуть добром!

Я буду вчителем обов'язково, адже, хто сам малюнок долі вибирає, той пустоцвіту у житті не має.

*Саган Ольга,
(Бердичівська ЗОШ № 5)*

Справжній вчитель – це професіонал, радник учнів

Навколо мене – безмежний світ. І я у цьому світі. Я вже майже доросла. Світ захоплює мене своєю багатогранністю. Я замислююся над тим, яку професію собі обрати. Для цього пильно придивляюся і прислухаюся до себе, намагаюся розібратися у своїй душі. Мене цікавить багато речей. Але найбільше мене цікавить людина, її душа, її вчинки. А ще я дуже люблю дітей. Ось так поступово і визріло: хочу стати вчителем. Почала цікавитися працями видатних педагогів: К. Ушинського, В. Сухомлинського, Я. Корчака. І виявилось, що педагогіка – це Творчість! Дуже специфічна творчість. Адже це не лише вираження себе через слово, музику, картину. А потім читач, слухач, глядач як захоче, то дивиться, читає, слухає, а не хоче цього робити, то просто обминає увагою твій витвір. У педагогіці зовсім інше: вчитель впливає на дитину цілісно. І от я собі думаю: яким лихом для суспільства стає вчитель, який прийшов у свою професію не за покликом душі, а з якихось інших міркувань: гроші, престиж, робоче місце, просто не було куди дітися. Скільки та бідна дитина мусить терпіти від такого вчителя!

То яким же має бути справжній педагог, людина, яка назавжди залишає світло своєї душі у серці дитини?

О!.. Це важко, бо дуже відповідально. Я думаю, що для цього дуже багато треба працювати над собою. Але якою ж солодкою є перемога над власними недоліками! Як людина може навчитися слухати іншого, коли вона не вмітиме слухати себе?

Як можна виховувати і вчити когось, не виховавши себе? А повсякденне навчання вчителя, я вважаю, повинно бути обов'язковим. Януш Корчак говорив, що „виховання дитини – це не втішна розвага, а завдання, яке вимагає капіталовкладень – важких переживань, зусиль, безсонних ночей і багато, багато думок”.

Дитинство – це великий і часто найкращий період життя людини. Тож треба дуже вдумливо і обережно, як до молодого дерева, торкатися душі дитини. „Не нашкодь” – це перша заповідь для вчителя, як і для лікаря. Януш Корчак учив: „Поважайте

біжучу годину і сьогоднішній день! Як дитина зуміє жити завтра, якщо ми не дамо їй жити сьогодні свідомим, відповідальним життям?”

Оглянемося навколо. Мене охоплює страх від багатьох явищ сьогодення: пропаганда розпусти, насилля, безвідповідальності за свої вчинки. І я думаю: якою сильною особистістю повинен бути сучасний учитель, щоб впливати на своїх вихованців. Згадується така притча. Гора. І на цю гору піднімається філософ зі своїми учнями. Йти важко, налягає втома, але йдуть, бо попереду – вершина. Раптом біля підніжжя гори з'являється жінка легкої поведінки і починає зваблювати учнів філософа. І хоча до вершини було зовсім недалеко, учні покинули свого вчителя і стрімголов побігли донизу. Філософ похитав сивою головою і вимовив: „Шлях донизу завжди легший, як догори”.

Який секрет педагогічної майстерності. Коли гортаємо сторінки праць В.О. Сухомлинського, то на багато питань знаходимо відповіді. Великий педагог писав: „Учитель готується до хорошого уроку усе життя. Така духовна і філософська основа нашої професії і технології нашої праці: щоб відкрити перед учнями іскорку знань, учителю треба випити море світла, ні на хвилину не відходячи від проміння вічно сяючого сонця знань, людської мудрості”.

От я і думаю, що я вже розпочала шлях до свого найкращого уроку. Я багато читаю і думаю над прочитаним, над життям, тому що моїм майбутнім учням буде цікаво послухати саме мої роздуми, як учителя, а не простий переказ прочитаного.

Я наполегливо вивчаю біологію і хімію, бо саме ці предмети мрію викладати у школі. Осягаючи ази психології, розумію, як важливо вчителю вміти правильно спілкуватися з учнями, щоб це приносило задоволення обом сторонам, бо без цього професія перетвориться в муку. Дуже багато важить у спілкуванні, на мою думку, інтуїція вчителя, його доброзичливість і любов до дітей. Я дуже сподіваюся на те, що моя повсякденна наполеглива праця з часом почне приносити плоди. На мій погляд, людині у моєму віці дуже важливо правильно обрати професію, щоб потім із задоволенням працювати, якомога більше віддаючи людям.

Яким же має бути справжній учитель? На мою думку, вчитель повинен бути другом учневі – це найголовніше.

Справжній учитель переконує учня повірити у свої сили, він помічає здібності і нахили дитини, направляє їх у потрібне русло. Можливо, ці здібності не були помічені самим учнем, тому вчитель, володіючи талантом пояснювати складні речі простою мовою, допомагає йому розкрити ці сховані скарби.

Викладач повинен любити предмет, щоб передати свій ентузіазм дитині, від чого найскладніше сприймається легко. Якщо вчитель побудує урок на доброті, тактовності, то й учні відповідатимуть йому тим самим. Бо ж головним у навчанні є не методи викладання, а любов до своїх вихованців. Учитель, котрий зумів проникнути у серце дитини, зрозумів її, доніс до неї свої прагнення, завжди досягає успіху і поваги.

Справжній учитель – це той, хто крокує поряд із своїми учнями протягом всього життя, хто поважає свого учня, визнає його гідність.

Справжній учитель має зацікавити, здивувати, захопити учня викладом свого матеріалу. Але для цього він має бути ерудованим, емоційним, неординарним у своїх твердженнях. Він повинен глибоко знати свій предмет, вміти прогнозувати розвиток здібностей у дитини, ставитись до неї з чуйністю і повагою.

І коли випускник скаже щирі слова подяки своєму вчителю, назве його радником, людиною, яка зрозуміла, допомогла, то народиться думка, що праця вчителя – це дійсно почесна праця, що є люди, яким ви були необхідні, для яких ви стали взірцем у житті. Не кожний вчитель відчув таке у своєму житті. А якщо відчув, то це означає, що віддався своїй справі повністю.

Я вважаю, що важливу роль у формуванні гарного вчителя відіграє його духовна спорідненість з учнем, бо поки вона жива, живі і ми, живе зв'язок поколінь, який не розірветься разом із прощанням з випускниками.

Чому людина обирає професію вчителя? Таке питання звучить часто. Я маю власну думку з приводу цього. Мені здається, що професію вчителя обирає людина, котра в душі має бажання допомагати людям, робити добро іншим, нехтуючи собою. А можливо, тому, що це робота творча і відкриває багато можливостей задля тих, кого навчаєш.

Я впевнилася в тому, що бажання стати вчителем приходить, якщо людина мала гарного вчителя. Мені в цьому пощастило, бо

саме мої вчителі стали моїми наставниками, своєрідним прикладом для наслідування. Вони сприяли зародженню в моєму серці щирої любові до дітей, до їх виховання, духовного збагачення, інтелектуального розвитку.

Я ще лише випускниця школи, а вже так хочеться працювати, захоплюючи і вчительський і учнівський колектив своїми ідеями, пропозиціями, які для когось стали б корисними. Розумію, що ще не маю належних знань, але все ж таки хочеться якнайшвидше опанувати свою майбутню професію, щоб зайнятися улюбленою справою.

На мою думку, немає нічого кращого, ніж увійти в клас і віддати частинку себе дітям. Тож хай наші мрії і сподівання здійснюються!

*Мартинюк Микола,
(Скраглівська ЗОШ, Бердичівський р-н)*

Хоч би...

Бабуся, дивлячись на маму, коли ми приїжджаємо в гості, зітхає: „Господи, хоч би внукам іншої долі...” Мама, ховаючи усмішку, підтакує: „Хоч би...” А думки мамині прядуть інше „хоч би...”

Я мовчки переодягаюсь, вже знаючи наперед, що далі скаже бабуся, теж усміхаючись, як мама, виходжу надвір.

У мами справді останнім часом втомлений вигляд. Бабуся це теж помічає, а мама, заспокоюючи її, говорить, що то весна, кінець навчального року, авітаміноз..., що скоро тепло, літо і буде легше.

„Еге ж, легше, – ніби перехоплюю мамині думки. – Адже ж випускник у хаті! Це б то я! Куди вже легше!”

То ж і влітку буде „авітаміноз”, правда дещо інший, адже я збираюся стати студентом. Щоправда, поки що ми це приховуємо від бабусі, хоч я на всі сто впевнений, що все вона знає і розуміє.

І мама, і бабуся – вчителі... Мама вкладає в дитячі голівки ази математики. А ще, крім цього, на її тендітних плечах виховання майбутніх громадян (вона заступник директора з виховної роботи).

„І як витримує ?!” – дивуюсь я, із захопленням дивлячись на матусю. Тоненька, струнка, ніжна, як старшокласниця, а скільки встигає за день! Її робочий „день у квадраті” починається о п'ятій ранку, адже живемо ми в селі, куди ще не сягнула цивілізація. Тож, коли я просинаюся, у грубці танцюють полум'яні язики, віддаючи тепло, і на столі вже духмяніє сніданок. А мама мудрує над зошитом, який увечері ніяк не хотів перевірятися, а зранку нахабно лізе в очі.

„Хоч у школі відпочину”, – говорить мама, точно знаючи, що до третьої години навряд чи встигне перехопити бутерброд з чашкою кави або чаю. Проте мама любить школу, а школа – маму.

А увечері чомусь знову всім хочеться їсти і шестеро зголоднілих очей (мої, татові і сестрички-третьокласниці) невідступно стежать за маминими руками, адже смачніше, ніж мама, ніхто з нас не приготує, хоч ми й допомагаємо.

Коли, зрештою, всі ситі, задоволені, зайняті своїми

справами, до хати, винувато усміхаючись, проситься сусідська дівчина. Тетяна – студентка-заочниця і їй часто-густо необхідні мамині консультації „на дому”, які часом затягуються до пізньої ночі...

І так майже щодня, адже на кутку, крім Тетяни, ще є шестеро студентів.

А на завтра знову все спочатку.

Раніше мама переповідала оці свої „митарства” бабусі. Тепер дещо приховує, бо останнім часом у бабусі кепсько зі здоров'ям.

„Всі болячки від нервів, – каже моя бабуся, – бо вчитель – це не професія, це діагноз”. Бабуся 33 роки викладала у сільській школі російську мову і літературу, сіяла „разумное, доброе, вечное...”

То ж не дивно, що і тепер усі розмови, про що б вони не велися, обов'язково закінчуються обговоренням шкільних проблем. Особливо цікавими дискусії стають тоді, коли з обласного центру приїжджає моя двоюрідна сестра, яка щойно розпочала вчительський шлях, теж сіючи розумне і вічне, але на уроках української мови та літератури.

Валентина жартує: „Ти, Миколо, вибрав середнє арифметичне...” Це вона натякає на моє бажання стати вчителем німецької мови.

Я взагалі-то „приміряв до себе” і літературу, і математику, й історію, до якої небайдужий з класу п'ятого, проте зупинився на німецькій мові (і на тім стою!).

А вчителем уявив себе змалечку. Мені й тепер здається, що це не просто покликання, це життя, яким я уже живу, яким дихаю. І то не пафос...

Школа стала для мене домом, а дім – школою. І в школі, і вдома мене оточують добрі, мудрі люди, розумні книги, дитячий світ з його радощами і проблемами (адже і вдома у нас, як і в школі, завжди людно, тобто „дітно”).

Я люблю школу. Люблю завжди! Люблю її світлі класи і гомінкі коридори у вересні, коли все ще пахне фарбою, новими підручниками і новими сподіваннями...

Люблю шкільні свята і метушню передсвяткову, несміливий перший, малиновий останній і закличний щоденний дзвінок, люблю уроки і перерви, екзамени і канікули...

Люблю весняне сонце, що зазирає до класу, заважаючи вести урок учителю і думати учням...

Люблю і схиляю голову перед учителем, котрий заходить до класу усміхнений, бадьорий, впевнений у собі і говорить:

– Навчилися літати високо в небі, як птахи, навчилися плавати глибоко в воді, як риби, ще б навчитися жити на землі, як люди...

І вчить нас жити, і словом вчить, і власним життям.

І дивлячись на нього, на мудрого, дивлячись на мою маму, вчительку математики Наталію Миколаївну, на мою бабусю, вчительку-пенсіонерку Ольгу Аврамівну, на сестру, Валентину Валеріївну, вчителя-початківця, я теж хочу бути вчителем. Хочу навчити жити моїх маленьких і дорослих майбутніх вихованців. Жити по-людському, повноцінно, порядно, по совісті, з любов'ю і зі щасливою усмішкою, що осяватиме не лише обличчя моєї бабусі, яка чомусь „не хоче”, щоб я був учителем, проте напівжартома називає мене Миколкою Юрійовичем, не лише школу, з якої ледь не вигнали усмішки, а й усю Україну нашу! І саме такої долі, хоч би... Не іншої!

*Піоварчук Наталія.
(Скраглівська ЗОШ, Бердичівський р-н)*

Благородна місія вчителя

*Життя твоє усе, як на долоні
По краплі душі іншим віддаєш
Хоч вчора втома нелюдська й сьогодні
Любові й праці ти не знаєш меж
М. Побережна*

Кожен з нас має право на власну дорогу, на життєвий вибір.
Симоненко писав:

Сто доріг, а потрібна одна...

З вибором своєї професії я визначився давно. Коли листаю сторінки прожитих днів, переді мною зримо спливає образ моєї першої вчительки.

Вона вперше зайшла до класу де на неї чекали ми, малі допитливі школярики. Скільки потрібно було мати вогню, творчого запалу, любові, щоб через роки тебе пам'ятали, тобі вірили, тебе любили?

Це була невисока жінка з типово українськими рисами обличчя. Рівний ніс, темні з цікавою загадкою очі. Вся була безпосередня, серйозна і чиста, піднесено святкова.

Вона з тих людей, які мають непідкупний характер, гострий розум і нічого так не цінують, як совість і порядність.

Я досі відчуваю її віртуозні вправні руки. Це вона брала мою маленьку неслухняну руку з тоненькими пальчиками і допомагала мені виводити перші літери, домалювати нехитрий будиночок з кривим димарем, вирізати малюнок.

Її променисті очі встигали побачити все: і наш настрій, і наші болі і радощі, незастібнені гудзики і червоні від морозу щічки. Вона намагалась зазирнути нам у самісіньку душу, посіяти зернятка доброти, щоб потім, коли виростемо, зібрати щедрі ужинки і радіти цьому.

Любов Миколаївна мала сильний голос, її пісня таїла надзвичайну силу, яка впливала на нашу уяву, розум, душу.

Незабутніми залишились виховні заходи до свят, прощання з буквариком, ранки для матусь і бабусь, новорічні хороводи.

Її життя шкільне не закінчувалось у класі. Щоб давати нам,

треба було збагачувати себе за стінами школи. На неї чекали книги, журнали, екскурсії. А ще чекала сім'я, давши всім пораду, тепло, сніданки і вечерю, вона сідала перевіряти наші учнівські зошити, які віддзеркалювали нас самих.

Скажете, що важка вчительська доля? Так, безумовно. Хоч випадає рідко вільна хвилинка, рано тулиться до скронь осінь, але ж учительське серце зігріває теплом увесь світ, бо всі ми родом з дитинства, зі школи.

І все-таки я готовий у майбутньому нести таку нележку, але вкрай благородну місію – навчати підростаюче покоління. Хіба ж це не щастя – зрозуміти дитячу душу, пізнати і донести їй тайну слова. Я навчив би дітей любити, прощати, будити надію, приносити радість туди, де живе сум.

Чумак Євгеній,
(Райківська ЗОШ)

Вчитель – джерело всіх професій

*Якби не було учителя,
то не було б ні поета, ні мислителя.*

Скільки є на світі професій ? Десятки, сотні чи навіть тисячі? Ніхто впевнено цього не скаже. Але серед цих усіх є одна найважливіша професія – це професія вчителя.

Праця вчителя не лише найтяжча, але й найпотрібніша. Вчитель – це початок всім іншим професіям. Адже дуже просто: вчитель учить. Він вчить і лікарів, і інженерів, і робітників, і всіх інших людей найрізноманітніших професій.

Але зараз чомусь ця професія є не дуже престижною. Учні часто мріють стати відомими, багатими і щасливими. А вчителі отримують невелику заробітну плату, хоча їхня праця є найціннішою.

Вони не мають вільного від школи часу. А зошити? Скільки їх потрібно перевіряти? А зіпсовані нерви? Їх уже не повернеш.

І все ж у майбутньому я мрію стати вчителем, щоб передавати свої знання іншим дітям. Тут потрібне терпіння, розуміння, мудрість і натхнення. Мрію про прилад, який міг би перевіряти зошити, про дітей, які завжди були б слухняні. Адже життя триває не лише у школі. Вдома вчителя чекають непрочитані книги, чекають друзі і сім'я. На думку спливають слова Дмитра Павличка:

*Коли набирають стяги епохи
Вітру нового і висоти,
Думай, що світ змінити хоч трохи
Повинен і ти.*

Але ж не слід забувати, що вчитель – це незвичайна людина. Він бачить щодня рідні дитячі усмішки, він переживає з ними радощі і печалі, їх перемоги і поразки.

*Вклоніться, люди, вчителю своєму,
Володареві слова і пера,
Крізь біль і радість, роздуми і втому
Любов його безсмертна проросла .*

Зараз думають про створення робота, який би міг замінити

вчителя. На мою думку, робот ніколи не зможе замінити справжнього вчителя. Вчитель повинен бути то суворим, то лагідним, то гримнути на дітей, то засміятися разом з ними.

Адже як часом важко зацікавити дітей у нецікавому предметі! Як гарно потрібно пояснити, щоб діти зрозуміли і їм стало цікаво. Але справжній вчитель знає підхід до кожної дитини, цікавиться кожним учнем.

І можна з упевненістю сказати, що улюблені предмети завжди пов'язані з улюбленими вчителями.

Коли діти люблять вчителя, вони з радістю ходитимуть на урок і вчитимуть його предмет.

*Любов учителя не знає кінця ні краю,
Не рветься ні на мить гаряча нить,
Любов учителя ніколи не вмирає,
Вона у серці учня пломенить.*

Вчитель – це людина, яка живе школою. А покликання вчителя – це святе покликання. Ці люди жертвують усім заради роботи. Вчителі – це люди, які, дійсно, повністю віддаються своїй праці. Вчитель – це святе.

Я думаю, що зможу оволодіти цією важливою професією, присвятити своє життя великій меті, підносити свою культуру на вищий щабель, віддавати тепло і доброту своєї душі дітям.

*А в дорозі – люди знамениті,
Кожен з них – кровиночка твоя,
Ти – Учитель,
Світається у світі
Пісня, хліб
І Вчителя ім'я.*

*Пилипчик Ольга,
(Баранівська гімназія)*

Моя мета – стати вчителем

У маленькому містечку, яке кожного причаровує своїми неповторними пейзажами, красується школа.

Із пагорба, на якому вона стоїть, видно в долині село та тихоплинні води річки Случ. Хати розкидані трохи хаотично. У кожній – свої діти. Щоранку вони прокладають стежину від отчого порога до школи, яка вже також стала рідною домівкою. А серед них і я з радістю поспішаю у цей храм науки. Школа для мене, як сонце, і світла її не заступити, як хмаринці не затьмарити небесного сяйва. Саме тут ще з ранніх років навчання виникла мрія стати вчителем. Одинадцять років виношую її у своєму серці, і вона, ніби вогник, освічує мою життєву стежину.

Я вже стою на порозі дорослого життя. Як і кожна молода людина, йдучи з-під батьківського крила, прагну обрати собі професію за покликанням. Адже займатися тим, що тебе цікавить, приносити радість іншим – одна з важливих умов відчуття життєвої повноцінності. Це запорука того, що ти натхненно працюватимеш і отримуватимеш від своєї роботи велике задоволення.

Часто на вибір майбутньої спеціальності впливають батьки. Та не завжди це можна вважати найкращим. Наприклад, мої мама й тато хочуть побачити свою донечку менеджером чи економістом. Вони ніяк не можуть зрозуміти однієї простої, але дуже важливої істини: ніхто не придушить у моєму серці оте палке бажання стати вчителем. І тут я, безперечно, погоджуюся з мандрівним філософом Г.С. Сковородою, який говорив, що праця повинна бути не з примусу, а за обдаруванням, тоді вона дає людині поетичне натхнення і сповнює серце відчуттям радості.

Та зараз щаслива від того, що вчасно відчула своє покликання. Так, неодмінно стану вчителем! Адже для мене немає вищої професії за цю! Вона найнеспокійніша, найважча, найлюдяніша, і в цьому її краса.

*Знов щебече юнь і цвіте трава,
Пізнаю тебе в постаті несхилій,
Вчителько моя, зоре світова,*

*Раднице моя
На Вкраїні милій!*

А. Малишко

Читаючи ці рядки, з радістю згадую, коли вперше сонячного вересневого дня переступила поріг школи. Тоді я побачила стареньку жінку з букетом квітів у руках і яскравою посмішкою на обличчі, з якою не могли б зрівнятися коштовності світу разом узяті. Саме таким запам'ятався мені образ першої вчительки, який пронесу у серці через усе життя, її слова дзвеніли, як пісня. У них вона вкладала свою доброту, ніжність і ласку.

Дякую вам, моя перша вчителько, за чуйне серце, розуміння, за ту оксамитову посмішку, що випромінювала любов до нас, малечі, і за перші життєві уроки. Ви завжди були доброю, чуйною, привітною. Я ніколи цього не забуду. А як близько до серця сприймали усі наші негаразди! Ваші чарівні очі просто приворожили нас! Глибокі, ясні й прозорі, вони завжди випромінювали спокій і душевне тепло. Дійсно, перша вчителька стала моїм другом і наставником на все життя. Саме ця добра старенька жінка посіяла у дитячій душі маленької дівчинки зернятко любові до цієї професії. І з того часу не полишає думка стати вчителем. Я хочу, щоб мене завжди оточували дітки зі своїми розумними й допитливими оченятами. Які ж вони безтурботні, мрійливі й пустотливі! Знаходячись під опікою найрідніших людей – мами й тата, мало знають про світ, що їх оточує. Тому моїм завданням, коли я стану вчителем, буде не лише передати школярам набуті знання і тепло душі, а й підготувати до виходу у широкий світ. Адже там не буде маминої ласки, ніжності й батькової допомоги. Після того, як пролунає останній шкільний дзвінок, вони, як ті пташенята, вилетять із батьківського тихого гніздечка й уже самі прокладатимуть шлях до поставленої мети та будуватимуть своє майбутнє. Від них залежить яким воно буде.

„Виховання – це велика справа: воно вирішує долю людини”, – говорив В. Белінський. І в цьому велику роль відіграють учителі, тому що шкільний вік – пора формування особистості, становлення свідомого „Я”. У цей період у людині виробляються якості, які потім усе життя визначатимуть її світогляд.

У великому і неосяжному бутті існує багато цінностей. Та чомусь сьогодні земні потреби затемнили чистоту душ. Крім цього, кудись пропало шанобливе ставлення учнів до старших, поступово відмирає культура поведінки на вулиці, у громадських місцях. Я хочу, щоб діти ставили над усе у житті не гроші,

збагачення чи матеріальний достаток, а духовність і моральні надбання. Так, моя мета – стати вчителем, тому що прагну ще з шкільного віку прищеплювати молодому поколінню нашої держави любов до тієї землі, де народилися, до мови, якою ненька співала колискові пісні, поняття про синівський обов'язок, доброту, чесність, порядність, повагу.

Із перших днів викладання, робитиму так, щоб кожен вихованець переживав радість, горе, смуток і негаразди оточуючих – ось моя головна мета. Якщо ж дитині байдуже, що на душі у його друга, мами, тата, не вміє бачити, що у ближнього на серці, – вона ніколи не стане справжньою людиною.

На своїй життєвій стежині кожному доводиться зустрічатися з красою і підлістю, радістю і горем. Добро і зло теж поруч із нами. І моє завдання, як майбутнього вчителя, виховати учнів так, щоб ніхто ні за яких обставин не звернув би з правильного шляху. Я допоможу дітям зрозуміти, що вони народилися на світ цей прекрасний для того, щоб творити добро, залишити про себе гарну пам'ять на землі, примножувати духовні цінності. Обов'язково навчу радіти великим і малим перемогам, боротися з неправдою, не падати духом, не втрачати надію, знаходити вихід із будь-якої ситуації і завжди залишатися оптимістом.

Діти приходять у школу з відкритою душею і щирим бажанням добре навчатися. Одним із завдань, які я поставила перед собою, – не погасити отой вогник допитливості і жаги до знань. Адже хибним словом чи дією можна відбити у школяра охоту до навчання. Я хочу, щоб діти бачили в мені друга, а не ворога. І тому вважаю, що вчитель робить неправильно, коли сварить учня за погані результати перед усім класом. Адже тоді йому здається, що він найгірший, і дитина замикається у собі. „Ганнусю, цю роботу, завдяки старанню, ти написала набагато краще, і тому отримала вищий бал. Якщо й далі так працюватимеш, станеш однією з кращих”, – ось якими були б мої слова в даній ситуації. Почувши їх, учень матиме стимул до навчання не через силу чи постійні нагадування, а тому, що знаходитиме радість у труді. Я буду виховувати словом і власним прикладом. Адже діти повинні бачити в моїх очах і діях добро, правду, красу.

У школі майбутнього запропонувала б до восьмого класу вивчати різні предмети, ознайомлюватися з ними для розширення власного кругозору. Саме в цей час учителі повинні докласти максимум зусиль для того, щоб виявити нахили і здібності своїх вихованців. Адже ж ніхто не заперечить, що кожна дитина –

індивідуальність і художник, має свій таланти, який, я вважаю, закладений ще з народження, але його потрібно віднайти й розкрити. Це все робитиметься для того, щоб учні перед дев'ятим класом, плануючи своє майбутнє, не стояли на роздоріжжі і професію вибирали не за престижем, а за покликанням душі. Спілкуючись з однолітками, я помітила і на власному досвіді переконалася, що дуже важко вивчати досконало ті предмети, які потрібні для вступу у вищий навчальний заклад, поряд з тими, що для загального розвитку. Крім того, мені здається, що учень, який не любить біологію чи хімію, ніколи не досягне хороших результатів із цих предметів.

На мою думку, сільські школи потрібно забезпечити достатньою кількістю художньої літератури, яка вивчається за програмою. Адже набагато приємніше читати не критику, а твори українських і зарубіжних класиків і самому працювати над вирішенням проблем, які ставить автор. Так діти мислитимуть самі, тобто їхні погляди не формуватимуться під впливом чужої думки.

Я б урізноманітнила життя українських шкіл, які розташовані в селах чи невеличких містечках. Раджу вчителям хоч зрідка водити дітей на екскурсії до лісу чи річки. Потрібно також, щоб держава виділяла гроші на організацію поїздок до великих культурних центрів. Тут діти зможуть побувати у музеях і ознайомитися з різними історичними пам'ятками. Що ж вони бачать у селі чи невеличкому містечку?

Молодь, не марнуй часу, здобувай знання, бо це скарб, і лише праця – ключ до нього. І нехай вашим девізом буде вислів Сенеки Молодшого, який сказав: „Ми вивчаємося не для школи, а для життя”.

Храм науки назавжди залишиться для мене найдорожчою святиною, ясною згадкою про сонячне дитинство і дзвінку юність. Він допоміг обрати свою стежину. Саме тут відчула покликання серця. І тепер сенс життя вбачаю в улюбленому занятті, в служінні на благо людей і рідної неньки – Батьківщини.

**Науково-дослідницька робота
учнів-членів Малої академії наук
як напрям роботи творчого
вчителя**

Фрагменти учнівських науково-дослідницьких робіт

Коритко Ірина Петрівна,
ЗОШ №8 м. Житомира, 10-В клас

**Методика виготовлення та використання кольорового корозійного
анатомічного препарату нирки**

Вивчення зоології, анатомії і фізіології людини неможливе без демонстрації натуральних засобів наочності, бо вони дають більш конкретне уявлення про будову різних органів тварин і людини. Так, при вивченні органів порожнин тіла важливо показати будову внутрішніх органів; складну і тонку систему кровопостачання нирок, печінки, серця й інших органів у зв'язку з функціями, що вони їх виконують.

Таблиці дають чисто схематичне уявлення про орган, а на мокрих препаратах не можливо одночасно показати всі чи хоча б більшість судин, розташованих у тривимірному просторі. У людському тілі 100-160 мільярдів дрібних кровоносних судин. Ніякий муляж не замінить кольорового корозійного препарату кровоносної системи окремого органа. Такі препарати використовуються в науково-дослідних установах та інститутах з науковою, навчальною метою. Корозійний препарат є зліпком кровоносної системи даного органа, точно відбиває не тільки просторове розміщення, але й велику кількість, розміри, ступінь і характер розгалуження, густоту венозних і артеріальних судин. Саме образність і дозволяє засвоїти досліджувану тему. Тому так важлива і необхідна розробка методики виготовлення корозійних анатомічних препаратів.

Методика повинна відповідати деяким вимогам. Ці вимоги такі:

- речовини, що використовуються для ін'єкцій, повинні бути широко розповсюджені і доступні;
- знайти найбільш ефективний спосіб, за допомогою якого тканина даного органу піддавалася б корозії;
- знайти спосіб фарбування препарату широко розповсюдженими барвниками;
- виготовлення препаратів не повинне бути дорогим і небезпечним для здоров'я.

Вирішення цих завдань дозволило б виготовляти корозійні препарати в достатній кількості.

Розділ I. Огляд літератури з даної теми

Питаннями виготовлення корозійних препаратів фахівці методики біології зацікавилися в 1960-х роках. У методичній літературі є роботи,

що описують спосіб виготовлення корозійних анатомічних препаратів. Але таких робіт мало.

Найперша, відома нам методика була написана авторами Г.С. Катинас і Н.А. Соловйовим і опублікована у журналі «Біологія в школі» №1, 1963р., стор.73-75, у статті «Виготовлення корозійних препаратів». Спроба виготовлення корозійних препаратів за описаною методикою виявилася нездійсненою з ряду причин, описаних далі.

Автори даної методики пропонують використовувати для приготування розчинів пластмаси відмити від емульсії кіно- і фотоплівку. Варто сказати, що зараз неможливо знайти целулоїдної кіно- чи фотоплівки. Справа в тому, що на сучасному етапі промисловість випускає кіно- і фотоплівки, що зовсім не розчиняються в ацетоні. Але їх можна розчинити в занадто агресивному розчиннику, що складається з льодяної оцтової кислоти, ізобутилацетату й ацетону. Через суворість правил техніки безпеки, через складності такого способу, дорожнечу і дефіцитність перших двох компонентів для розчинника довелося шукати інший шлях.

Відповідно до даної методики, нирку перед початком заливання укладають судинами до себе й відпрепаровують ниркову артерію і вену. Але, якщо робити таким чином, то орган буде деформуватися під власною вагою, а значить деформуються і судини поверхні нирки, що торкаються дна посуду. Щоб уникнути деформації органу, ми пропонуємо помістити нирку в ємкість з водою. Як відомо, у воді маса органу значно менша, і це дозволяє без ризику порвати судини підвісити орган.

Автори даної методики пропонують проводити корозію органа в нітратній кислоті. Внаслідок високої хімічної активності нітратної кислоти значна кількість мінеральних і органічних барвників руйнуються нею. Перевірка цієї методики показала, що виготовлені препарати через деякий час псуються. Кислота змінює властивості пластмаси, робить її більш тендітною і через рік-півтора препарати руйнуються.

Інша методика була запропонована викладачами Херсонського педагогічного інституту Л.Е. Барановим, В.Р. Лукацьким і кандидатом біологічних наук Р.А. Лукацьким (Ж. «Біологія в школі» №5, 1974р., стор.83-84).

Вони пропонують для заливання використовувати «пластмасове тісто консистенції рідкої сметани, що утворюється шляхом розчинення при безупинному помішуванні порошкоподібного полімеру протакрилу в рідкому протакрилі». Але в шкільному кабінеті хімії такого полімеру немає. Одержати його з аптечних складів учитель не має можливості. Тому необхідно знайти більш доступний матеріал.

Для наповнення судин пластмасою автори даної статті пропонують використовувати велосипедний насос. Перевірка цього способу показала, що при застосуванні велосипедного насоса пластмаса йде під великим тиском. А це, у свою чергу, приводить до розриву кровоносних судин. До того ж насос, у супереччя переконанням авторів, швидко виходить з ладу.

Ще одна методика запропонована викладачем Нижньотатівського педагогічного інституту, кандидатом біологічних наук В.А. Лавинською (Ж. «Біологія в школі» №2, 1975р., стор.88-89).

Автор даної методики пропонує для ін'єкції кровоносних судин скористатися розчином, що складається з целулоїду (очищена від емульсійного шару фотоплівка, розчинена в суміші ефіру і спирту), желатину, синтетичного латексу.

Використання желатину чи латексу у вигляді твердої основи для виготовлення препарату практично здійсненне. Однак, ці матеріали мають невисокі показники міцності в порівнянні з пластмасами, що робить майже неможливим використання препаратів для демонстрації.

Дуже цікава методика була запропонована викладачем Житомирського державного університету ім. І.Франка, кандидатом біологічних наук, доцентом В.Є. Горощенком (Ж. «Біологія в школі» №5, 1989р., стор.48; Ж. «Біологія і хімія» №2, 1998р., стор.39-40). Автор пропонує для заливки використовувати розчин целулоїду в ацетоні, а корозію тканини вести в розчині ацидин-пепсину в хлоридній кислоті з масовою часткою 3%.

Розділ II. Анатомічна будова нирок

Нирка – парний орган бобовидної форми. Нирки розташовуються в черевній порожнині, у поперековій області, по обидва боки хребта. Кожна нирка досягає в довжину 10-12см, у ширину 5-6см, у товщину – 4см. Маса однієї нирки 120-200гр. Ліва нирка трохи довша за праву й іноді має більшу масу. Колір нирок жовтувато-червоний.

Кожна нирка має передню і задню поверхні, латеральний і медіальний краї, верхній і нижній кінці. Передня поверхня опукла і звернена трохи латерально. 2/3 правої нирки прилягають до печінки, а верхня третина лівої – до шлунку. Задня поверхня сплюснена. Латеральний край опуклий і звернений до задньої стінки живота. Медіальний край увігнутий і звернений вниз і вперед. На середині медіального краю нирки є поглиблення ворота нирки, що переходить у ниркову пазуху. Ворота нирки спереду утворені більш вузькою передньою губою, а позаду – більш широкою задньою. У результаті цього задня поверхня нирки ширша за передню, а ниркова пазуха більше звернена вперед.

На розрізі нирок видно, що вони складаються з мозкової і кіркової речовини різної щільності і кольору. Мозкова речовина щільніша кіркової, блакитнувато-червоного кольору. Кіркова речовина – жовтувато-червоного кольору. Ці розходження залежать від неоднакового кровонаповнення. Мозкова речовина займає центральну частину нирки, кіркова – його периферію.

Мозкова речовина неоднакова на вигляд. У ній розрізняються окремі ділянки трикутної форми, радіально покреслені. Ці ділянки називаються нирковими пірамідами, їх верхівки обернуті до ниркової пазухи, а основи – до кіркової речовини.

Піраміди відділені одна від одної кірковою речовиною, яка заходить сюди від поверхневого шару, утворюючи ниркові стовпи. Щоб зрозуміти і будову, і функцію нирки, треба передусім з'ясувати співвідношення ниркової речовини і тих судин, що в ній розгалужуються.

Ниркова артерія, входячи у ворота нирки, розгалужується на гілки, які проходять між нирковими пірамідами до їх основи. Це міжчасткові артерії.

Дійшовши до основи пірамід, міжчасткові артерії поділяються на дві гілочки, які, розходячись, ідуть вздовж основи двох сусідніх пірамід приблизно на межі між ними і кірковою речовиною. Вони називаються дуговими артеріями. Від дугових артерій у напрямі до поверхні нирки відходять численні гілочки – міжчасточкові артерії, а від них ідуть короткі бічні гілочки, які приносять кров до ниркових тілець і тому називають приносними артеріями.

Приносні артерії поділяються не поступово, як це буває завжди при переході артерій у капіляри, а раптово. Ще досить велика приносна артерія поділяється на капіляри, які утворюють судинний клубочок, що називається мальпігієвим клубочком. Артеріальні капіляри клубочка знову збираються в одну артерію, яка виносить з нього кров і називається виносною артерією.

Вийшовши з клубочка, виносна артерія поступово розгалужується в речовині нирки, аж до капілярів, які переходять у капіляри венозні. Виносна артерія вужча за приносну, течія крові в клубочку сповільнюється через раптове розгалуження артерії на капіляри. Через це в клубочку виникають умови для підвищеного кров'яного тиску, що сприяє фільтрації рідини із крові в капсулу Шумлянського-Боумена. Разом з водою вифільтровується і більша частина продуктів розкладу, які є в крові. Капсула Шумлянського являє собою наче закритий з усіх боків мішечок, накинута на мальпігіїв клубочок. Частина мішечка безпосередньо прилягає до капілярів клубочка. Це внутрішня стінка капсули. Вона дуже тоненька, мало помітна, складається тільки з одного

шару плоских клітин, які охоплюють капіляри. Зовнішня стінка капсули є продовженням внутрішньої стінки, яка загинається при цьому переході навколо приносної і виносної артерій клубочка. Зовнішня стінка, завжди добре помітна, охоплює клубочок на деякій відстані від нього так, що між обома стінками залишається простір – порожнина капсули. В ній і вифільтровуються із крові продукти розкладу, розчинені у воді. Щоб потрапити в порожнину капсули, вони проходять крізь тоненьку стінку капіляра і тоненьку стінку внутрішнього листка капсули. Мальпігіїв клубочок разом із капсулою Шумлянського називається нирковим тільцем. Ниркові тільця є лише в кірковій речовині нирки. У пірамідах їх ніколи не буває. Від капсули Шумлянського на стороні, протилежній місцю входження артерії, починається сечовий каналець, яким сеча і проходить далі, аж до ниркової миски.

Сечові каналні мають складний хід. Вийшовши з капсули Шумлянського, сечовий канадець іде звивисто в межах кіркової речовини і називається звивистою трубкою першого порядку. Потім він робиться рівним і спускається в одну з пірамід, де, не дійшовши до її верхівки, завертає і йде до основи піраміди, утворюючи довгу петлю на зразок жіночої головної шпильки. Ця петля називається петлею Генле. Вийшовши в кіркову речовину, сечовий канадець знову робиться звивистим. Це звивиста трубка другого порядку. Через деякий час, знову ставши рівним, він утворює так звану збиральну трубочку.

Кілька збиральних трубочок з'єднуються в одну пряму трубку, яка знову спускається в піраміду, де поступово з'єднується в більші трубки – сосочкові протоки, які і відкриваються численними отворами на верхівках сосочкові протоки, які відкриваються численними отворами на верхівках пірамід, що називаються сосочками нирки. Ниркове тільце разом із сечовим каналцем є основним структурним елементом нирки, який називається нефроном.

Із опису ми бачимо, що кіркова речовина нирки складається переважно із звивистих каналців першого і другого порядку і ниркових тільць. Крім цього, в ній є початкові і кінцеві прямі частини петель Генле і початкові частини прямих каналців. У піраміді немає ніяких звивистих частин, а тільки рівні коліна петель Генле і прямі каналні. Прямі каналні сходяться між собою в напрямі до сосочка, і тому піраміда на розрізі має вигляд віялоподібної зчерченості.

Топографія лівої і правої нирок різна. Права нирка розташована вздовж від XII грудного до верхнього краю IV поперекового хребця, ліва – від XI грудного до верхнього краю III поперекового хребця. У жінок нирки залягають на 1/2 хребця нижче, ніж у чоловіків. Верхні кінці нирок залягають ближче до середньої лінії, ніж нижні, тобто нахилені один до

одного. Задньою поверхнею обидві нирки прилягають на ділянці верхнього кінця до діафрагми; інші ділянки поверхні прилягають медіальне – до поперекового м'язу, латеральне – до квадратного м'язу попереку і поперечного м'язу живота.

Безпосередньо до верхнього кінця правої нирки прилягає права надниркова залоза. Передня поверхня правої нирки торкається протягом верхніх 2/3 правої частки печінки. Нижче печінки до передньої поверхні правої нирки прилягає правий вигин товстої кишки. До медіальної ділянки і воріт прилягає спадна частина дванадцятипалої кишки. Передня поверхня правої нирки покрита очервиною лише на ділянці зіткнення з печінкою.

До верхнього кінця лівої нирки прилягає ліва надниркова залоза. На ділянці верхньої третини передня поверхня лівої нирки торкається задньої стінки шлунка, на ділянці середньої – хвоста підшлункової залози, що перетинає ворота нирки в поперечному напрямку. Передня поверхня лівої нирки на ділянках зіткнення зі шлунком, селезінкою і тонкою кишкою покрита очервиною.

Розділ III. Підготовка матеріалу й інструментів до роботи

Перед тим, як почати заливання пластмаси в кровоносні судини нирки, необхідно перевірити наявність і підготовленість до роботи інструментів і матеріалів. Оскільки спеціального устаткування для проведення даної роботи немає, ми пропонуємо скористатися інструментами, виготовленими самостійно.

Для заливання пластмаси в органи необхідні скляні канюлі. Для їхнього виготовлення ми беремо легкоплавкі скляні трубочки різного діаметру. Тримавши трубку пальцями обох рук за обидва кінці, частиною, ближньою до одного з кінців, трубку розміщуємо над полум'ям газового пальника чи сухого спирту. У міру нагрівання скла обережно розтягуємо кінці трубки в протилежні боки. Розтягування робимо доти, поки перешийок між двома частинами трубки досягне потрібного діаметра. На виготовлену канюлю надягаємо гумову трубку довжиною 15-20см. Перев'язуємо її щільно ниткою, щоб не зісковзнула. Така канюля придатна до використання.

Для заповнення кровоносної системи нирки необхідно приготувати розчин пластмаси двох кольорів: червоного – для наповнення артеріальної системи і синього – для наповнення венозної системи. Спочатку готуємо вихідний розчин, потім проводимо фарбування. Як пластмасу ми використовуємо звичайні тенісні кульки, биті дитячі іграшки, виготовлені з тієї ж пластмаси. Пластмасу нарізаємо дрібними шматочками й опускаємо в колбу з розчинником. Як розчинник ми використовуємо ацетон. Для повного розчинення пластмаси колбу

періодично струшуємо. Ацетон легко випаровується, тому колба повинна бути щільно закрита. Через кілька днів пластмаса розчиняється. Отриманий вихідний розчин має в'язкість трохи більшу в'язкості крові. Придатність розчину пластмаси до вживання ми визначаємо в такий спосіб: краплю його наносимо на предметне скло, ставимо скло вертикально і даємо краплі стекти. Через кілька хвилин розчинник випаровується і на склі залишається тонка плівка пластмаси. Лезом плівку відокремлюємо від скла: якщо плівка легко відокремлюється і не звертається в спіраль, масу можна вважати придатною для наповнення судин. Необхідно мати на увазі, що від концентрації розчину залежить ступінь наповненості судин: розчин малої концентрації легко проходить в дрібні судини, аж до капілярів, однак при випаровуванні ацетону з такого розчину в судинах залишається тільки невелика кількість пластмаси, достатня для заповнення дрібних артерій і вен, але недостатня для більш великих судин. Тому, щоб домогтися достатнього заповнення всіх судин, потрібно приготувати розчин пластмаси різної концентрації. Для одержання розчину пластмаси більшої концентрації вихідний розчин перед заповненням шприца витримуємо якийсь час у відкритому посуді. При цьому випаровується частина ацетону.

Отриманий вихідний розчин має молочно-білий колір. Далі його необхідно зафарбувати у червоний і синій кольори. Для цього ми використовуємо грифелі синього і червоного олівців. Грифелі подрібнюємо в порцеляновій ступці за допомогою пестика до дрібного пилу і змішуємо з вихідним розчином пластмаси. Шляхом струшування колби домагаємося рівномірного фарбування всього розчину пластмаси. Для того, щоб надалі зліпок судин вийшов контрастним, необхідно, щоб розчини були пофарбовані дуже інтенсивно.

Виготовлений таким чином розчин пластмаси двох кольорів готовий до вживання. Звичайно його готуємо за один-два дні до заливання органа. Зберігаємо розчин пластмаси в скляній колбі, щільно закритій корком.

Далі необхідно перевірити наявність інструментів і матеріалів для даної роботи та їхню справність. Для роботи необхідні: свинячі нирки чи нирки іншої дрібної тварини, шприци медичні об'ємом 20см³, шприц Жане, затискачі (краще медичні затискачі Кохера чи Пеана), анатомічні пінцети, скальпелі, ножиці, препарувальна ванночка, ексикатор, хірургічна голка, шовкові нитки, вата, марля, скляна банка (1,5-2л), корки, хімічний штатив, пепсин (або ацидин-пепсин), 3% хлоридна кислота, дистильована вода, скляна паличка для перемішування.

Розділ IV. Методика виготовлення кольорового корозійного анатомічного препарату нирки

Нирку разом з оболонкою, прилеглими тканинами і якомога більшим відрізком ниркової артерії і вени краще брати від тільки що забитої тварини. Заповнення судин потрібно починати чи відразу після смерті тварини, коли ще не настало трупне задубіння і супутній йому спазм судин, чи через 24-36 годин після смерті тварини, коли трупне задубіння і спазм судин проходять. Якщо заповнення проводять не одразу, орган можна зберігати в холодильнику в посудині з чистою водою. Варто сказати, що орган повинен бути цілком покритий водою, і її через кожні 5-6 годин необхідно змінювати.

Безпосередньо перед заливанням нирку добре промиваємо, причому не відокремлюючи жирову капсулу. У неї виходять кровоносні судини, які можна пошкодити – в цьому випадку пластмаса буде вилитися назовні. Промиту нирку поміщаємо в ємкість з водою. Потім у воротах нирки знаходимо ниркову вену й артерію, їх легко розрізнити по товщині стінок кровоносних судин і діаметру просвіту. Артерія від вени відрізняється більш вузьким просвітом і більш товстою стінкою судини. Вена має дуже тонку стінку і звичайно спадається. Ниркову артерію і вену обережно, намагаючись не зашкодити тканину, відпрепаруємо. Потім у відпрепаровані судини вставляємо підібрані по діаметру і приготувані заздалегідь скляні канюлі з гумовими трубками. Вставляємо канюлю в судину в такий спосіб: кінчик судини захоплюємо пінцетом і під судину підводимо міцну нитку, потім вставляємо канюлю так, щоб її шийка знаходилася на відстані 1-1,5см від кінця судини. Нитку щільно зав'язуємо так, щоб вузол прийшовся на шийку канюлі. Нитку необхідно стягати дуже обережно, щоб не порвати тонку тканину судини. Але в той же час нитка повинна бути зав'язана туго і кілька разів, щоб канюля не вислизнула із судини.

Після накладання лігатури перевіряємо герметичність системи. При цьому скористаємося шприцом Жане. Кінець шприца вводимо в гумову трубочку, з'єднану з канюлею і нагнітаємо повітря в нирку. Якщо система не пропускає повітря, то значить вона герметична. Якщо ж на поверхні води стануть з'являтися пухирці повітря, то це значить, що орган у якомусь місці ушкоджений. Ушкоджений орган необхідно замінити. Якщо заміни немає, потрібно відшукати ушкоджене місце на поверхні органа (звідти будуть виходити пухирці повітря) і міцно перев'язати, використовуючи хірургічну голку.

У гумову трубочку, з'єднану з канюлею, вводимо кінець шприца. Міцно закріплюємо гумовий шланг на кінці шприца товстою ниткою. Шприци закріплюємо в штативі, а нирку залишаємо в ємкості з водою.

Перед тим, як почати наповнення судин розчином, поршнем шприца відтягуємо із судин нирки повітря. Перетиснувши гумову трубку затискачем, обережно виймаємо поршень і наповнюємо шприц розчином пластмаси: у вену – синім розчином, в артерію – червоним. Перед наповненням пластмасу потрібно збовтати. Відкривши затискач, починаємо плавно, без особливих зусиль начавлювати на поршень. Якщо ніде немає перегинів трубки і судин, то розчин пластмаси входить легко. Коли шприц порожній, на гумовий шланг до канюлі накладаємо затискач. Потім виймаємо поршень і знову заливаємо шприц розчином. В міру наповнення судин орган розбухає. Заливання розчином продовжуємо доти, поки нирка не стане щільною і подальше надходження пластмаси буде утруднене. Занадто великих зусиль прикладати до поршня не треба, тому що судини, особливо вени, можуть лопнути. Якщо під час роботи порвалася яка-небудь судина на поверхні органа (у цьому випадку пластмаса почне виливатися назовні), його потрібно міцно перев'язати, використовуючи хірургічну голку. Якщо такої не виявиться – це можна зробити звичайною голкою, попередньо вигнутою.

Під час роботи необхідно пам'ятати про те, що для якісного приготування препарату потрібно періодично видаляти повітря із судин. Це досягається обережним рухом поршня в зворотну сторону, причому в шприці повинно залишитися декілька мілілітрів пластмаси.

Як тільки просування розчину вимагає деякого зусилля, наповнення припиняємо, на гумову трубку накладаємо затискач і нирку залишаємо на 2-3 години. Шприц і поршень обов'язково промиваємо ацетоном. Це необхідно, тому що застигла в шприці пластмаса заважає руху поршня при подальшій роботі, і шприц виходить з ладу.

Через 2-3 години із судин нирки, заповнених розчином, випарується частина ацетону, тоді можна вводити нову порцію розчину пластмаси. У перший день заливання робимо через кожні 2-3 години. У наступні – рідше. Чим довше проводиться заливання, тим краще будуть наповнені судини. Бажано, щоб цей процес продовжувався 2-3 дні, з перервою між черговими операціями в 6-12 годин. Закінчуємо заливання тоді, коли розчин пластмаси заповнив усю канюлю і більше не опускається.

Необхідно пам'ятати, що для кращого заповнення всіх судин, кожену нову порцію пластмаси потрібно брати більшої концентрації, тобто більш густу, ніж попередні.

У період наповнення пластмасою органа необхідно стежити за тим, щоб нирка не пересихала, тому що висихання верхніх шарів паренхіми нирки буде деформувати і ламати пластмасу в судинах. Для

того, щоб цього не відбувалося, нирка увесь час повинна знаходитись у воді.

Години через 2-3 після останнього заливання органу скальпелем обережно розрізаємо нитки, якими канюля прив'язана до судини. Канюлю виймаємо із судини, а орган у такому ж положенні залишаємо.

Ацетон випаровується повільно, і через 4-5 днів пластмаса висихає цілком. Увесь цей час штатив з ванночкою, у якій знаходиться орган, повинен стояти в прохолодному місці. У зимовий час його можна зберігати на вікні, а в літній – у холодильнику.

Для того, щоб переконатися в тому, що пластмаса висохла цілком, необхідно в просвіт судини вставити скляну паличку і випробувати пластмасу на в'язкість. Якщо паличка цілком чи хоча б частково занурюється в пластмасу, необхідно ще якийсь час дати пластмасі висохнути. Тільки в тому випадку, коли пластмаса буде абсолютно твердою, можна починати корозію органу.

Ми пропонуємо проводити ферментативну корозію органу. Для цього необхідно приготувати спеціальний розчин. Його склад: хлоридна кислота з масовою часткою 3% і пепсин. Оскільки 3% хлоридної кислоти в готовому вигляді немає, її можна приготувати самостійно. Обчислюємо, скільки необхідно концентрованої хлоридної кислоти для приготування 500мл 3% розчину.

У результаті розрахунків виходить, що необхідно взяти 41 мл концентрованої хлоридної кислоти і 459мл дистильованої води. У даному розчині розчиняємо приблизно 2-3г пепсину (його можна придбати в аптеці). Приготовленим розчином заливаємо орган, причому розчин повинен цілком покривати орган. Скляну ємкість, у якій знаходиться матеріал, накриваємо скляною кришкою і ставимо в термостат. У ньому повинна підтримуватися температура 37-40°C. По мірі розчинення на поверхні будуть з'являтися шматочки паренхіми, нирки і жир жирової капсули, їх необхідно періодично знімати, а розчин обережно, щоб не пошкодити орган, помішувати скляною паличкою.

Перевага ферментативної корозії в тому, що пепсин не впливає на механічні властивості пластмаси, а хлоридна кислота невисокої концентрації, тому вона не проявляє помітного негативного впливу на барвники і пластмаси.

Протягом 3-4 днів відбувається повне розчинення дрібних тканин нирки. Після цього необхідно видалити залишки паренхіми органу. Для цього нирку виймаємо з розчину й обережно промиваємо під слабким струменем води. При цьому бажано на водопровідний кран натягнути трубочку, а можна скористатися шприцом Жане. Воду для промивання краще використовувати теплу, тому що тепла вода сприяє кращому

відторгненню тканини і змиванню жиру, ніж холодна. Під струменем води тканина, що розклалася, буде відокремлюватися і залишиться тільки кольоровий пластмасовий зліпок венозної й артеріальної системи нирки. Варто сказати, що в районі ниркової миски часто залишається слиз. Його можна зняти препарувальною голкою чи очним пінцетом.

Рис. 1. Корозійний анатомічний препарат кровоносної системи нирки свині

Сушити препарат найкраще закріпленим у хімічному штативі Бунзена при кімнатній температурі. Його не можна підносити близько до вогню, тому що пластмаса може загорітися.

Для демонстрації препарат необхідно закріпити на підставці, що являє собою дощечку прямокутної чи круглої форми з вставленим у неї металевим стержнем. На цей стержень насаджують ниркову вену (тому що її зліпок більш товстий і міцний). За допомогою рідкої пластмаси синього кольору (обмастивши нею отвір у судині і стержень) закріплюють препарат на підставці. Ацетон поступово випаровується і пластмаса висихає. Цю процедуру повторюють доти, поки на стержні не буде шар пластмаси достатньої товщини для втримання зліпка. Тепер препарат готовий до використання як наочне приладдя. Зберігати його бажано під скляним ковпаком, щоб не покрився пилом.

Висновки

Протягом 2-х років ми займалися дослідженням і засвоєнням методики виготовлення корозійних анатомічних препаратів. В основу роботи були покладені методичні публікації деяких авторів (Ж. «Біологія в школі», №1, 1963, стор.73-75; Ж. «Біологія і хімія в школі», №2, 1998, стор.39-40). Використання методик інших літературних джерел (Ж. «Біологія в школі», №5, 1974, стор.83-84; Ж. «Біологія в школі», №2, 1975, стор.88-89) виявилось практично складним і недоцільним. Тому нам довелося не тільки освоювати уже відомі методики, але й у певній мірі вносити в них свої доповнення, удосконалення. Результати цієї роботи привели до наступних висновків:

1. При виготовленні корозійних препаратів до відомого раніше розчинника (ацетону) ми пропонуємо так само відому, але раніше не

використовувану з цією метою пластмасу (целулоїд).

2. Целулоїд можна одержувати з брукху дитячих іграшок чи битих м'ячиків для настільного тенісу, що робить корозійні препарати більш дешевими, а також утилізація цієї вторинної сировини має певний екологічний позитив. Пропоновані іншими авторами в якості наповнювача пластмаси (протакрил та ін.), які застосовуються у зубопротезній техніці використовувати доволі важко: такі пластмаси швидко полімеризуються і можливо не встигнути наповнити судини до початку полімеризації.

3. Для забарвлення пластмас можливо використовувати різні барвники (олійні, або анілінові фарби, тощо). Але оскільки при виготовленні препарату практично усі відомі барвники проходять крізь стінки судин, найкраще скористатися барвниками, нанесеними на тверду основу. Осідаючи на стінках судин, тверда основа не дає барвнику проникнути крізь них у м'які тканини. Найпоширенішим і дешевим барвником для виготовлення корозійних препаратів, ми вважаємо, є подрібнені грифелі кольорових олівців.

4. У доступних нам літературних джерелах ми не зустрічали методичного прийому, що дозволяє ідеально зберігати форму органа, з якого виготовляється корозійний препарат. Ми рекомендуємо підвищувати занурений у воду орган. Це ідеально зберігає форму органа та його судин.

5. Для корозії органа доцільно застосовувати модель шлункового травлення. Компонентами корозійного середовища пропонуємо: хлоридну кислоту з масовою часткою 3% і пепсин кристалічний чи ацидинпепсин.

6. Сполучення згаданого вище з ферментативною корозією органа робить методику максимально безпечною, що дозволяє користатися нею навіть в умовах школи.

Література

1. Біологія в школі. – №1, 1963. – С.73-75.
2. Біологія в школі. – №5, 1974. – С.83-84.
3. Біологія в школі. – №2, 1975. – С.88-89.
4. Біологія в школі. – №5, 1989. – С.48-49.
5. Біологія і хімія в школі. – №2, 1998. – С.39-40.
6. Синельников Р.Д. Атлас анатомії людини. – Том 2. – М.: Медицина, 1979. – С. 338-339, 408-409, 189-203.
7. Шабатура М.Н., Матяш Н.Ю., Мотузний В.О. Біологія людини: підручник для восьмого класу середньої загальноосвітньої школи. – К.: Генеза, 2004. – С. 169-170.
8. Біологія: навчальний посібник / За ред. В.О. Мотузяного. – К.: Вища школа, 1995. – С. 521-522.
9. Сауляк-Савицька М.М. Анатомія людини. – К.: Радянська школа, 1966. – С. 162-166.

*Антонов Олексій,
Озерненська гімназія, Житомирський район,
10 клас*

Вплив щільності насадження на динаміку популяції підсніжника звичайного

Незважаючи на те, що кількість використовуваних сьогодні у світі форм рослин є досить значною, втрата і зникнення з обличчя Землі кожного виду є великою втратою для науки і практики. Кожен біологічний вид – це неповторний експеримент природи, що містить інформацію багатьох поколінь предків, і розшифровка її має винятково важливе наукове і практичне значення. Сукупність видів рослин являє собою невичерпний генофонд для всіляких, найчастіше поки непередбачених цілей. Тому охорона рідкісних і зникаючих видів рослин є найважливішим завданням.

Під прямим чи непрямим впливом людини багато видів рослин стали рідкісними та зникаючими у різних частинах планети. Так, в Італії зареєстровано 129 таких видів, у Польщі – 134, у Чехії і Словаччині – 108, у Греції – 72 і т.і. Усього перебуває під загрозою знищення або найближчим часом можуть виявитися у критичному стані не менш 25-30 тис. видів вищих рослин, що складає 8-10% від загального числа описаних видів судинних рослин на планеті.

В Україні також багато видів рослин стали рідкісними. Особливої уваги потребують рослини що квітують навесні, оскільки їх кількість в останні роки різко зменшується. Причини цього явища різноманітні, зокрема це недбале ставлення до них людей, вирубка лісів, зменшення площ незайманих земель, розширення угідь для випасу худоби. Особливо швидко зникають ті види первоцвітів, які квітують навесні раніш за інші рослини. Проліски оберемками продають на базарах до весняного жіночого свята. Те саме очікує й всі інші первоцвіти, адже у людському розумі переважає споживацьке ставлення до природи. Саме тому важливою умовою успіху охорони рослинності є участь у цій справі широких верств населення. У зв'язку з цим важливого значення набуває природоохоронна просвіта, зокрема пропаганда наукових знань про флору та її значення для людини.

Крім того, охорона рідкісних і зникаючих видів рослин може здійснюватися декількома шляхами:

перший шлях – це прийняття відповідних законоположень, що забороняють використання цих видів (важливо, щоб заборонаю були охоплені всі рідкісні види і заборона ця практично виконувалася);

другий – охорона рідкісних видів у заповідниках і заказниках;

третій – створення колекційних ділянок і резерватів у мережі

ботанічних садів та інших наукових установ.

На нашу думку саме третій шлях може стати найбільш дієвим, оскільки перенесені на колекційні ділянки рослини можуть підтримуватися у культурі тривалий час і бути необхідним резервом для різноманітних цілей. Тому розробка методик, які допомагають збільшити чисельність видів рідкісних рослин, зокрема первоцвітів, їх загальну кількість у природі, розширити ареали їх розповсюдження є на сьогоднішній день достатньо актуальним питанням.

Однак у процесі еволюції кожен вид пристосувався до властивої лише для нього екологічної ніші. Тільки за умови існування саме у ній популяція підвищує продуктивність і стійкість біогеоценозу, створює своїм існуванням передумови для появи нових екологічних ніш. Цей процес, у свою чергу, забезпечує нескінченність еволюції у просторі і часі. Привнесення в існуючий фітоценоз нових рослин часто призводить до того, що досліджувані форми виявляють непристосованість до життя у нових умовах існування, зумовлені обмеженістю здатності рослин змінюватися під впливом середовища. Іноді ж, навпаки, інтродуковані рослини швидко адаптуються до умов існування і витісняють корінні види рослинності фітоценозу.

Тому, на нашу думку, важливим завданням під час природоохоронних заходів, спрямованих на створення колекційних ділянок рідкісних рослин, є вивчення провідних чинників середовища (як біотичних, так і абіотичних), які відповідним чином впливають на динаміку популяцій інтродукованих первоцвітів. Саме тому темою дослідної роботи було обрано **„Вплив щільності насадження на динаміку популяції підсніжника звичайного”**.

Об'єктом дослідження є процес інтродукції первоцвітів у лісах приміської зони Поліського регіону.

Предмет дослідження: вплив чинників середовища на динаміку популяції підсніжника звичайного.

Мета дослідження: на основі здійсненої попередньо інтродукції підсніжника звичайного у лісах приміської зони Поліського регіону вивчити вплив щільності насадження на динаміку популяції.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан проблеми у науковій літературі.
2. Здійснити інтродукцію первоцвітів на прикладі підсніжника звичайного у лісах поліської зони України.
3. Вивчити вплив ряду чинників, зокрема освітлення і щільності насадження, на швидкість приросту популяції підсніжника звичайного.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що *вдосконалено* методику інтродукції рідкісних та зникаючих рослин у лісах поліської

зони України з метою збільшення їх чисельності на прикладі підсніжника звичайного; *подальшого розвитку* набули дослідження впливу ряду екологічних чинників (зокрема, щільність висаджування, режим освітлення, вологість тощо) на динаміку інтродукованої популяції.

Практичне значення роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані під час інтродукції рідкісних рослин у лісах поліської зони України, у роботі лісницьких господарств. При цьому висновки дослідження допоможуть уникнути помилок під час розрахунку щільності насадження рослин та при виборі ділянок для інтродукції.

Розділ I. Динаміка інтродукованої популяції рідкісних рослин як наукова проблема

1.1. Охорона рідкісних рослин як наукова і суспільна проблема

Людству майже мільйон років. Однак до останнього часу люди мало замислювалися над тим, що всі багатства Землі не вічні, що вони потребують захисту, поповнення і дбайливого ставлення. У минулі століття, коли чисельність населення на планеті була ще порівняно невисокою, а промисловість була розвинена слабо, людина рідко вдавалася до роздумів про наслідки брутального втручання у природу. Це призвело до виснаження ґрунтів, загибелі рослинності, утворення пустель. І сьогодні відбувається скорочення площ, що займає рослинність (площа лісів, наприклад, за останні 100 років зменшилася майже на 75%). Це загрожує порушенням біологічної рівноваги на Землі. Досягнення гармонії між людиною і природою стає головною проблемою сучасності. Від її розв'язання залежить існування не тільки тих чи інших держав, націй, але й людства у цілому. Тому охорона природи передбачає охорону всього життя на Землі. В усьому світі зараз ведеться боротьба за розумну діяльність людини, що не призводила б до необоротних порушень у природі. У нашій країні також прийнято цілу низку найважливіших урядових постанов та законів про охорону землі, її надр, вод, лісів, тваринного і рослинного світу, зокрема Закон України „Про природно заповідний фонд”, Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища”, Лісовий кодекс України та інші.

Одним із таких документів є Червона книга України. Це книга тривоги, книга-попередження. Ботаніки включили сюди всі рідкісні дикорослі рослини нашої країни та ті, що знаходяться під загрозою зникнення. Червона книга – це документ совісті людства. Кожен з нас перед обличчям світу несе відповідальність за скарби природи [16].

Рослини, як і все на нашій планеті, мають свої „домівки”: одні квітують у соснових лісах, інші – у широколистих, чимало квітів на луках, болотах або степових ділянках, кам'янистих відслоненнях.

Спостерігаючи з весни до осені це розмаїття квітів, можна помітити, що кількість різних видів далеко не однакова: одних багато, буквально море, інших менше, а трапляються й такі рослини, що стали вже рідкісними, а то й майже зовсім зникли [12].

Наш край завжди славився рослинним розмаїттям. Однак сьогодні життя вимагає термінових заходів щодо охорони флористичних багатств. Не допустити збіднення поліської флори – про це повинен дбати кожен природолюб, кожен громадянин [12]. І дуже прикро, що серед відвідувачів парків і лісів трапляються байдужі до природи люди, що спустошують її квітники. Вони тягнуть з лісу не скромні букети, а цілі оберемки пониклих квітів, що були такими гарними, коли росли.

Дуже популярними серед таких „природолюбів” вже давно стали білі квіти підсніжників. Нищать їх безжально. І великі зарості цих квітів у багатьох місцях уже практично знищено. Розглянемо докладніше, яких втрат завдає масовий збір первоцвітів для букетів. Ця форма впливу людини на природу особливо поширена у густонаселеній місцевості, поблизу великих міст. Рік від року вона набирає все більшого розмаху. Наслідки її відчуваються усе сильніше й сильніше. Масовий збір квітів для букетів призводить до того, що чисельність красиво квітучих рослин різко скорочується, і вони можуть зовсім зникнути, якщо вчасно не вжити строгих заходів.

На жаль, далеко не усі розуміють, чим власне небезпечний масовий збір квітів. Деякі люди впевнені, що якщо зірвати квітку охайно, не ушкоджуючи при цьому саму рослину, то не виникне особливих причин для занепокоєння. Адже рослина залишається на місці, і флора начебто не несе жодних втрат. Однак це зовсім не так. Навіть найохайніший збір квітів має пагубні наслідки. Причин цього кілька.

1. Зриваючи квітки, ми *не даємо дозріти насінню* і відбираємо у рослини можливість до розмноження. Старі екземпляри рано чи пізно відімруть, вони не вічні. Однак заміни їм не буде. Нові рослини вирости з насіння не зможуть, оскільки плодам не дали можливості дозріти. Особливо значною є небезпека масового збору квітів для тих рослин, що розмножуються тільки насінням. Навіть при охайному зборі квітів рослина хоч і залишається на місці, однак рано чи пізно все одно гине, не залишивши потомства.

2. Мало хто зриває квіти обережно, піклуючись про цілісність самої рослини. Нерідко, зриваючи квітку, ненавмисно, а то й навмисно *висмикується уся рослина з коренем* і даремно гине. Такі випадки також дуже часті.

3. Збираючи букет, ми *топчемо* багато рослин, обламаючи при цьому стебла, роздавлюючи бруньки, що знаходяться на поверхні ґрунту,

і наносячи інші ушкодження. Деякі рослини не виносять навіть слабого витоптування і швидко гинуть [10].

Отже, збираючи квіти, ми не тільки не даємо рослинам обмінятися, однак і заподіюємо їм різноманітні ушкодження, що можуть призвести до їх загибелі. У цілому ж, таке ставлення до рослин свідчить про черствість, низьку культуру людей, які дозволяють собі подібне.

1.2. Інтродукція рослин та її практичне значення

У природоохоронній діяльності за багато років її здійснення напрацьовано значну кількість форм, засобів, методів збереження та відновлення рідкісних та зникаючих рослин. Сьогодні зрозуміло всім екологам, що таких представників флори варто *зберігати перш за все у тих місцевостях, де вони ростуть у дикому стані*, у властивому для них природному середовищі. Тільки тут у рослин повною мірою виявляються всі їхні особливості й властивості. Тільки тут вид залишається досить повноцінним, оскільки він представлений багатьма екземплярами, що утворюють природну сукупність (популяцію).

Популяція – форма існування виду. Сукупність особин одного виду, що живуть на одній території і вільно схрещуються між собою, називається популяцією. Популяція – це елементарна структурна одиниця виду. Особини одного виду у межах ареалу розсіяні не рівномірно, а згущеннями – популяціями, між якими мають перерви. Таким чином, вид існує як сукупність популяцій. Особини однієї популяції більш подібні між собою, порівняно з представниками інших популяцій. Пояснюється це тим, що усередині популяції схрещування виникає частіше, ніж із представниками інших популяцій. Усередині популяції відбувається боротьба за існування і природний добір, у результаті чого виживають особини, найбільш пристосовані до даних умов існування.

Більш велике внутрішньовидове угруповання складають підвиди, що включають у себе популяції, звичайно близькі за своїм ареалом. Особини, що належать до різних підвидів і популяцій одного виду, між собою вільно схрещуються, тому підвиди і популяції є генетично відкритими системами. Представники різних видів, як правило, між собою не схрещуються, тому вид є генетично закритою системою. Сукупність генотипів всіх особин, що входять до популяції, складають її генофонд [2].

Можливий, звичайно, і інший шлях збереження зникаючих рослин – *спеціальне вирощування їх у штучній обстановці*, наприклад, у ботанічних садах. Однак цей шлях має істотні недоліки. Будучи вирваною із звичного середовища, рослина не може розвиватися так, як у

природі. Мале число екземплярів не дозволяє виду цілком проявити усі свої особливості. Частина кошовних спадкоємних властивостей при цьому губиться. Спеціально культивувати рідкісні рослини у штучній обстановці доцільно тільки для їхньої демонстрації, однак не для того, щоб зберегти їх як вид.

Однак, що ж робити коли популяція рідкісної рослини вже зникла із певної місцевості. Тоді на допомогу екологам приходить перевірений селекціонерами метод – **інтродукція** [4]. Перенесення до будь-якої країни, області чи місцевості видів чи сортів рослин, які раніше у цій місцевості не виростали (або їх було знищено), називається *інтродукцією* (від лат. *introductio* – уведення). Переміщення сільськогосподарських рослин з однієї області в другу завжди було характерною рисою розвитку світового сільського господарства. Спочатку оброблялися лише місцеві рослини, що зустрічалися біля стоянок первісної людини. Пізніше почався обмін насінням між сусідніми племенами. Так починалася первинна інтродукція рослин. Пізніше інтродукцією почали займатися у державному масштабі. Історичні факти підтверджують, що це мало місце задовго до нашої ери. У літературі зареєстровано факт, датований близько 2500 р. до н.е., про доставку шумерами рослин із глибинних районів Малої Азії.

Розширенню інтродукції сприяли переселення народів і племен, викликані змінами клімату, рослинного покриву, ріст народонаселення, відкриття нових країн, розширення торгових зв'язків і багато чого іншого. Самою значною віхою в інтродукції рослин було відкриття Західної півкулі. Обмін культурними рослинами, започаткований цією подією, вплинув на розвиток сільського господарства більшості країн обох півкуль. Важко уявити собі наше сільське господарство без таких культур, як картопля, кукурудза, соняшник, тютюн, бавовна, однак вони порівняно недавно були запозичені з Америки. У сільському господарстві США, Канади, Аргентини, Австралії переважають інтродуковані чужоземні рослини. За винятком кукурудзи, тютюну і деяких інших сільськогосподарських рослин, усі польові культури у континентальній частині США, а також всі основні плодові культури інтродуковані. У Каліфорнії інтродукованими є всі сільськогосподарські культури, у тому числі й кукурудза. Відомо, що величезну роль у формуванні сортаменту США і Канади відіграла російська пшениця, ячмінь й овес, конюшина, буркун та ін.

Практикою інтродукції доведено, що деякі культури при вирощуванні удалині від батьківщини виявляються навіть краще пристосованими. Так, чотири п'ятих всіх насаджень кавового дерева – культури, що виникла в Африці, – сьогодні вирощується у Західній

півкулі, де відсутня листова іржа (збудник *Hemileia*). І навпаки, каучуконосна гевея, що походить з басейну ріки Амазонки, в основному культивується на островах Малайського архіпелагу, де відсутня характерна для Південної Америки хвороба листів, що заподіювала великий збиток плантаціям цього каучуконоса у себе на батьківщині.

Випадки, коли інтродуковані види чи сорти виявляються добре пристосованими у новій місцевості, прийнято називати їх *натуралізацією*. Під натуралізацією (від лат. *naturalis* – природний) розуміють окремих випадок інтродукції, коли рослини, перенесені у нові умови виростання, знаходять тут повне задоволення потреб і виявляються добре пристосованими до нового місцеперебування. Так було, наприклад, з японським сортом мандарина Уншиу на Чорноморському узбережжі Кавказу наприкінці XIX – початку XX в., з чайним кущем з Китаю у другій половині XIX в., з багатьма південноєвропейськими сортами яблуні, груші, сливи, персика, черешні у південних районах нашої країни, зі шведськими сортами вівса Перемога і Золотий дощ, з горохом Капітал, у багатьох районах з картоплею Рання троянда і Берліхінген.

Інші сорти, хоча добре інтродукуються, незабаром витісняються сортами місцевої селекції. Такими в нас були сорти пшениці зі США Маркіз, Канред, Фулькастер, німецький сорт жита Петкуская, овес Диппе, американські сорти кукурудзи, сорго, бавовнику і багато інших.

У роботі з інтродукції часто бувають випадки, коли досліджувані форми виявляють непристосованість до життя у нових умовах існування, якщо вони значно відрізняються від первісних. Це зумовлено тим, що здатність рослин змінюватися під впливом середовища не безмежна, вона обмежена нормою реакції генотипу. Звичайно рослини можуть пристосуватися лише до подібних умов клімату, причому різні форми і сорти виявляють неоднакову адаптаційну здатність. Так, невдачею закінчилася спроба інтродукції у південні райони нашої країни сорту джуту з Індії, східної хурми з Японії, італійських конопель, цукрового очерету з Індії, з півострова Флориди й островів Вест-Індії. Успішна їхня інтродукція стала можливою лише на основі виведення нових вітчизняних сортів.

Останній випадок може бути пов'язаний з *акліматизацією* (від лат. *ак* – при і грец. *клима* – клімат), тобто з такою формою інтродукції, що спричинює великі втрати серед репродукованої у нових умовах популяції і виживання лише частини генотипів з інтродукованого матеріалу. Таким чином, акліматизація – одна з форм інтродукції рослин, коли пристосування популяції до нових умов існування відбувається за рахунок генетичного зрушення на основі природного і штучного відборів

[4].

Отже, методом відновлення популяції Підсніжника білого нами було обрано інтродукцію шляхом висаджування цибулин цієї рідкісної для нашої місцевості рослини у природних умовах приміського лісу (с. Озерне, Житомирського району) на території екологічної стежки.

1.3. Особливості роботи „Екологічної варті” Озерненської гімназії щодо інтродукції та вивчення умов виростання рідкісних рослин у лісах приміської зони

Великі можливості у справі відновлення та охорони популяцій рідкісних рослин мають шкільні осередки дитячих екологічних об'єднань, зокрема загони „Екологічної варті”. Екологічне виховання у цій дитячій громадській організації здійснюється таким чином, щоб надати можливість кожній дитині взяти участь у цікавих практичних природоохоронних заходах. У своїй діяльності Спілка керується принципами гуманізму, відкритості, добровільності, творчої ініціативи та активності. Мета діяльності Спілки – виховання екологічно свідомої особистості через організацію цікавої екологічної роботи з дітьми.

Практична діяльність „Екологічної варті” здійснюється на *екологічній стежці*, яка прокладена околицями селища. Вперше пізнавальні маршрути до природи з'явилися більш ніж 50 років тому у Північній Америці. Називалися вони по-різному: стежка природи, наукова траса, природознавча стежка, і, зрештою, екологічна стежка. Мета її – створення умов для цілеспрямованого виховання екологічної культури учнів.

Екологічна стежка може бути розрахованою на три групи відвідувачів: 1) педагогів, вихователів, студентів педагогічних навчальних закладів; 2) дошкільників, учнів середніх загальноосвітніх шкіл; 3) дорослого населення.

Екологічна стежка, яка розрахована на школярів і несе навчальне навантаження, має свої особливості, а саме: довжина 2-3 кілометри, певний набір об'єктів для вивчення, методи інформації та практичної діяльності учнів, доступність у транспортному відношенні, характеризується привабливим ландшафтом, має передумови до ековідновлювальних робіт (протиерозійний процес, створення ботанічних галявин, місць для відпочинку тощо).

Створення екологічної стежки відбувається у три етапи:

1) *підготовчий*. Розробка і заснування маршруту; обладнання стежки – виготовлення відповідних написів у місцях зупинок, лозунгів, закликів; підготовка екскурсодів; розробка змісту екскурсії;

2) *відкриття стежки*. Урочисті збори; інструктаж (поведінка у зоні стежки, завдання для учнів, розподіл обов'язків);

3) діяльність на трасі стежки. Зупинки біля дороговказів „Екологічна стежка”, „Вікові сосни”, „Мурашник” і т.і. (розповідь та бесіди про природу). Так на зупинці „Очисні споруди” дітей знайомлять з технологією очищення води, „Мурашина галявина” – розповідь про життя мурашок і методи їх охорони, „Алея рідкісних дерев” – екскурс сторінками „Червоної книги Житомирщини”, „Жертви радіації” – бесіда про негативні наслідки для природи чорнобильської аварії, „Місця гніздування птахів” – знайомство з фоновими видами пташок та особливостями їх гніздування тощо.

Практична робота дітей на екологічній стежці полягає у наступному:

1. Пошук об'єктів природи та території, яка потребує охорони.
2. Вивчення потреб у гніздуваннях та годівницях.
3. Виготовлення та розташування гніздувань, обстеження, ремонт, чищення.
4. Виготовлення та встановлення годівниць для птахів.
5. Лісовідтворення (збирання та висівання насіння рідкісних трав, жолудів, висаджування молодих дерев та догляд за ними).
6. Догляд за природою ландшафту (розчищення, озеленення, укріплення ярів тощо).

Отже, екологічна стежка допомагає виховувати дбайливе ставлення до природи, культуру поведінки у природі як дітей, так і дорослих. Окрім цього, стежка допомагає набувати практичних навичок з охорони рослинного і тваринного світу, здійснювати науково-дослідницьку роботу щодо інтродукції первоцвітів та лікарських рослин.

Під час інтродукції первоцвітів юні екологи поетапно здійснюють певні види роботи [10].

1. Насамперед, юні екологи-дослідники повинні мати точні відомості про те, які види рослин даної місцевості перебувають під загрозою і мають потребу в охороні. Для цього необхідно підготувати гарні кольорові малюнки цих рослин, щоб безпомилково упізнавати їх за зовнішнім виглядом. Корисніше перемалювати їх самим учням із придатного джерела (за вказівкою вчителя чи консультанта). У розпорядженні вартівців мають бути якісні „портрети” усіх рідкісних рослин. Крім малюнків, бажано мати також кольорові діапозитиви із зображенням тих же рослин. Вони можуть знадобитися при проведенні різного роду лекцій і бесід про охорону рослинного світу.

Для кожного рідкісного виду юні екологи складають його повну характеристику (морфологічні ознаки, особливості розмноження і розвитку, умови виростання, географічне поширення, практичне використання і т.д.). Цю роботу можна робити всім разом, якщо кожен

вид візьмуть на себе 2-3 учні. Для характеристики виду варто залучити максимальне число літературних джерел (науково-популярні роботи, енциклопедії, усілякі довідники і словники, у деяких випадках навіть наукові монографії і статті).

2. Другим напрямом роботи „Екологічної варті” щодо охорони рідкісних рослин є створення живої колекції окремих видів на екологічній стежці, тобто власне здійснення інтродукції. Ця робота вимагає не одного року для свого виконання. Найкраще вирощувати рідкісні рослини з насіння, зібравши його у природі чи отримавши з ботанічного саду. Однак при вирощуванні з насіння більшість багаторічних трав зацвітає не у перші роки, а тільки через кілька років. Зробивши посів, необхідно протягом досить тривалого часу доглядати за сходами, вчасно їх поливати, робити прополку бур'янів і т.д. Ця робота школярам цілком під силу. Вона цікава можливістю простежити різні стадії розвитку вирощуваної рослини – від проростання насіння до цвітіння. Така робота приносить також і чималу користь: вона розвиває спостережливість, розширює уявлення про рослинний світ, закріплює знання з природознавства і ботаніки. Однак, необхідно відзначити, що не всі рідкісні рослини можна виростити з насіння, навіть якщо воно є. Для одержання сходів іноді потрібні особливі умови, які важко створювати. При звичайному ж посіві насіння не проростає. З цього, звичайно, не слідує, що треба викопувати дорослі рослини у природі, а потім пересаджувати їх на визначену ділянку. Така діяльність зменшує чисельність і без того рідкісних видів флори.

Створення живої колекції рідкісних рослин, навіть і неповної, є важливою справою. Значення такої колекції важко переоцінити. Її можна демонструвати всім бажаючим, знайомити з нею місцеве населення. Живі та ще й квітучі рослини – це набагато краще, ніж будь-які малюнки чи діапозитиви. Маючи живу колекцію на екологічній стежині, зручно проводити екскурсії й бесіди про охорону рослинного світу. Відвідувачі при цьому можуть побачити ті рослини, які варто оберігати. Зрештою, збираючи насіння рідкісних видів на дослідній ділянці, можна поділитися ними з юними екологами інших шкіл, налагодити з ними обмін насіннями і т.д. Усе сприяє поширенню серед місцевого населення знань про рідкісні рослини і збереженню самих рослин.

3. „Екологічна варта” може виконати і ще одну корисну роботу – зайнятися пошуками місцезнаходжень рідкісних видів флори у своєму районі. Виявлення таких місцезнаходжень для вартівців цілком по силах. Окремі, найбільш значущі місцезнаходження, знайдені учнями, можуть бути згодом узяті під охорону (включені до складу заповідників чи заказників). Діти й самі можуть брати участь у виявленні територій з

особливо коштовним рослинним покривом, що має потребу в охороні. Це необхідна підготовча робота для організації заповідників і заказників. У даному випадку школярам краще працювати не самостійно, а у складі спеціальних експедицій, що займаються подібними обстеженнями.

4. І, зрештою, спостерігаючи за ростом та розвитком інтродукованої популяції рідкісних рослин, юні екологи-дослідники навчаються організовувати та здійснювати справжні наукові дослідження, які допоможуть ученим-екологам у справі відновлення та охорони особливо рідкісних та зникаючих рослин. Так, зокрема, учні можуть вивчати вплив різних екологічних чинників, як абіотичних (освітлення, вологість, температурний режим), так і біотичних (взаємовплив популяцій рослин, вплив тварин та людини) на динаміку розвитку досліджуваної популяції.

1.4. Загальна характеристика впливу щільності популяції на її динаміку

Жодна популяція не здатна до експонентного (стрімко зростаючого) росту впродовж занадто тривалого часу. Зрештою будь-який життєво необхідний ресурс виявляється використаним, і тоді число особин, що гинуть, перевищує число тих, що народжуються.

Наприклад, коли до Австралії завезли з Європи кроликів, то відбувся небачений вибух їхньої чисельності. Однак зрештою кроликів стало так багато, що значна їхня частина не могла знайти собі їжі. Місцеві хижаки навчилися ловити кроликів, а крім того, серед кроликів швидко поширилися захворювання (інтродуковані людиною для зниження їх чисельності). У результаті всього цього популяція кроликів швидко скоротилася, однак завдяки високому репродуктивному потенціалу вона незабаром знову стала зростати і пережила ряд підйомів і спадів, що поступово ставали усе менш різкими.

Такий сценарій подій нерідко спостерігається у тих випадках, коли до нового сприятливого середовища інтродукується будь-яка невелика популяція. Спочатку число нових особин зростає дуже швидко, поки один з життєво важливих ресурсів (такий, як їжа чи простір), не виснажиться. Це призводить до різкого скорочення популяції, коли загибель особин перевищує народжуваність. Потім популяція знову починає збільшуватися, і це триває доти, доки народжуваність і смертність не стануть приблизно однаковими. Число особин будь-якого виду, яке дане середовище може забезпечувати всім необхідним протягом невизначено тривалого часу, називається *ємністю середовища* для цієї популяції (див. рис. 1). Величина популяції може перевищити ємність середовища, однак вона не може утриматися на цьому високому рівні впродовж тривалого часу.

Число особин у природній популяції варіює у часі, іноді дуже різко. Однак, незважаючи на ці коливання, середня чисельність більшості великих популяцій щорічно змінюється відносно мало. Це дозволяє вважати, що величина популяцій, у цілому, регулюється таким чином, що *невеликі популяції ростуть швидко, більш великі – повільніше, а ще більш великі фактично вгасають*.

Як досягається така регуляція? Для цього необхідно, щоб принаймні деякі фактори смертності (причини загибелі), що впливають на дану популяцію, були чинниками, які залежали б від щільності, тобто зумовлювали б загибель більшої частини особин при більш високій щільності популяції, ніж при більш низькій її щільності. Так, наприклад, захворювання – це той фактор, що викликає підвищену смертність при більш високій щільності популяції. Це почасти пояснюється тим, що при більшому числі особин на одиницю площі у хвороботворного організму більше шансів знайти хазяїна.

Крім того, при високій щільності популяції її члени виявляються фізично слабкішими і дрібнішими. Це може знизити їхню протидію захворюванням. У деяких надзвичайно щільних популяціях скупченість викликає такі зміни функцій організму, які зрештою виявляються фатальними. Залишається неясним, чи викликається фізичне послаблення особин безпосередньо перенаселеністю чи іншим чинником, пов'язаним з нею, наприклад недостатністю якого-небудь життєво важливого ресурсу для всіх особин популяції з високою щільністю.

Інші фактори смертності називають *незалежними від щільності*. Ці фактори викликають загибель деякої частини популяції за будь-якої щільності. Наприклад, вплив несприятливих погодних умов. Суворя зима чи посуха можуть погубити велику частину популяції незалежно від її щільності. Однак ці ж самі умови іноді виступають і як фактори смертності, що залежать від щільності: якщо виживання окремої особини залежить від того, чи вдасться їй віднайти вологу, і якщо кількість вологи при цьому обмежена, то у такому випадку всі члени невеликої популяції можуть вижити, тоді як лише невелика частина членів численної популяції здобуде воду [5].

РОЗДІЛ II. Методика проведення експерименту та аналіз результатів дослідження

2.1. Методика та аналіз результатів дослідження

Метою представленого дослідження стало вивчення впливу щільності насадження на динаміку популяції підсніжника звичайного, попередньо інтродукованої на екологічній стежці у приміській лісовій зоні м. Житомира.

Об'єктом експериментальної роботи став підсніжник звичайний.

Хід дослідження

Інтродукцію популяції підсніжника звичайного було здійснено у змішаному лісі на екологічній стежці Озерненської гімназії у 2000 році членами дитячої спілки „Екологічна варта”. Було підібрано відповідний біотоп, який підходив для росту і розвитку цієї рослини. Біотоп розташований поблизу селища Озерне на території Зарічанського військового лісництва.

Рельєф поверхні – рівнинний.

Видовий склад рослин дуже різноманітний. Перший ярус складають дуби, сосни, берези. Другий ярус рослин – глід, дика груша, верба, шипшина, бузина. Серед рослинності третього ярусу велика кількість злаків, первоцвітів. Грибів зустрічається мало.

Ґрунт – супіщаний. Шар перегною сягає від 5 до 10 сантиметрів. Поблизу протікає річка Гуйва.

Кілками було огорожено 4 ділянки розміром по 1 квадратному метру. На кожній ділянці у 2000 році було висаджено цибулини підсніжника звичайного з різною щільністю насадження у такій спосіб:

- 1 ділянка – 6 кущів по 3 цибулин кожен;
- 2 ділянка – 6 кущів по 5 цибулин кожен;
- 3 ділянка – 6 кущів по 10 цибулин кожен;
- 4 ділянка – 6 кущів по 15 цибулин кожен.

Впродовж наступних п'яти років здійснювалися фенологічні спостереження та підрахунки приросту і розповсюдження рослин (див. таблиці 2.1, 2.2, 2.3, 2.4).

Таблиця 2.1

**Загальний приріст цибулин підсніжника звичайного
на дослідних ділянках**

Роки	1 ділянка (висаджено – 18 цибулин)	2 ділянка (висаджено – 30 цибулин)	3 ділянка (висаджено – 60 цибулин)	4 ділянка (висаджено – 75 цибулин)	Всього висаджено (отримано) 183
2001	51	31	75	116	273
2002	84	47	120	145	396
2003	104	48	214	154	520
2004	121	49	242	168	580
2005	142	93	268	176	679

Крім закладених ділянок у 2003 році на цій території було знайдено 3 крутинки по 3-4 цибулини у кожній. Цибулини добре розвинені. У материнських крутинках спостерігається часткова загибель старих цибулин.

Збільшення чисельності підсніжника звичайного на ділянках можна зобразити за допомогою графіків (див. рис. 2.1):

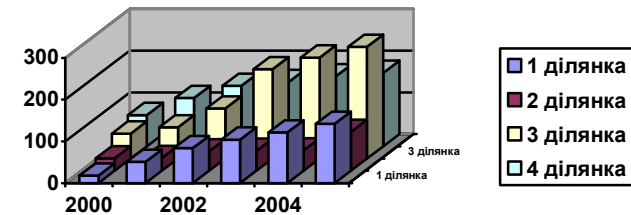
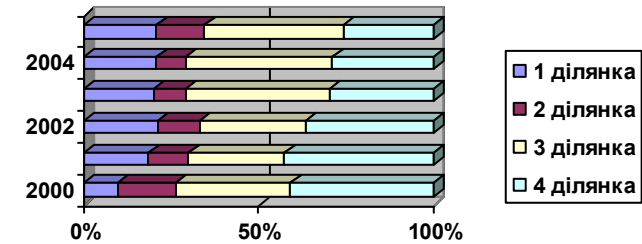

Рис. 2.1. Динаміка популяції підсніжника звичайного впродовж 2000-2005 років

Як видно із представлених діаграм, динаміка розвитку популяції підсніжника звичайного в цілому позитивна, незалежно від щільності висаджування. Якщо провести нескладні підрахунки, то можна побачити, що популяція збільшилася у 3,7 разів порівняно з початковими показниками:

було висаджено у 2000 році – 183 цибулини;
станом на 2005 рік кількість цибулин складала 679.

Тобто, робимо висновок, що інтродукована популяція поки що не досягла піку у своєму розвитку і продовжує розвиватися за експонентою (тобто знаходиться у стані стрімкого початкового зростання) – рослинам вистачає вологи, їх задовольняє температурний режим, на даному етапі не відчувається конкуренції як у самій популяції, так і з іншими рослинами.

Однак, якщо уважно проаналізувати динаміку розвитку рослин на кожній окремій ділянці, то очевидними стають цікаві тенденції.

Нами було підраховано щорічний приріст цибулин підсніжника звичайного по кожній ділянці в абсолютних цифрах, а також у

перерахунку на один кущ (див. таблицю 2.2).

Таблиця 2.2

Таблиця залежності приросту популяції від кількості цибулин у кущі під час висаджування підсніжника звичайного

№/п ділянки	Вихідні дані 2000	2001 абсол. значення / приріст на один кущ	2002 абсол. значення / приріст на один кущ	2003 абсол. значення / приріст на один кущ	2004 абсол. значення / приріст на один кущ	2005 абсол. значення / приріст на один кущ
1	18	33 / 5,5	33 / 5,5	20 / 3,3	17 / 2,8	21 / 3,5
2	30	1 / 0,16	16 / 2,7	1 / 0,16	1 / 0,16	44 / 7,3
3	60	45 / 7,5	45 / 7,5	94 / 15,7	28 / 4,7	26 / 4,3
4	75	41 / 6,8	29 / 4,8	9 / 1,5	14 / 2,3	8 / 1,3

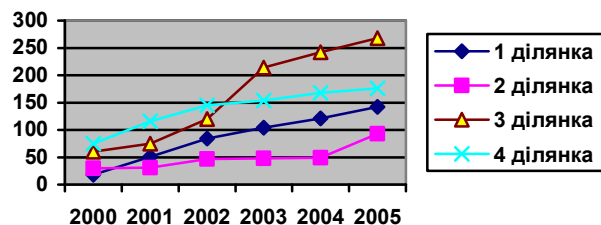

Рис. 2.2. Залежність приросту популяції від кількості цибулин у кущі під час висаджування підсніжника звичайного

Аналіз динаміки приросту свідчить про те, що найбільшого прогресу сягають рослини з 1 ділянки. Тут приріст більш-менш стабільний, хоча за останні три роки він дещо знизився, проте не сягнув негативних значень, адже щорічний приріст перевищує кількість висаджених цибулин (виключення становить 2004 рік, коли приріст склав 17 цибулин). Якщо розрахувати абсолютний приріст за всі роки спостережень, то вони складають: 2000 рік – 18 цибулин, 2005 рік – 142 цибулини, тобто кількість рослин збільшилася у 7,9 разів. При цьому зберігається тенденція до розростання популяції, яка ще не досягла піку свого розвитку. На 2 ділянці спостерігається стрибкоподібна динаміка з падінням до мінімального рівня (приріст у 2001, 2003 та 2004 роках практично відсутній). Однак в останній рік спостереження приріст різко збільшився. Загальна кількість рослин збільшилася у 3,1 рази (2000 рік – 30 рослин, 2005 рік – 93 рослини). На 3 ділянці перші два роки приріст складав меншу кількість цибулин, ніж було висаджено, тобто

Антонов О. Вплив щільності насадження на динаміку популяції підсніжника звичайного

спостерігалася негативна тенденція на зменшення популяції. У 2002 році відбувся пік приросту, після чого динаміка знову стала негативною. Загальна кількість рослин збільшилася у 4,5 разів (2000 рік – 60 рослин, 2005 рік – 268 рослин). На 4 ділянці з перших же років спостереження відбувається стабільне зниження приросту, яке ніколи навіть не вийшло на рівень кількості висаджених цибулин. Загальна кількість рослин збільшилася у 2,3 рази (2000 рік – 75 рослин, 2005 рік – 176 рослин).

Таким чином, можна констатувати, що в інтродукованій популяції підсніжника звичайного спостерігається стабільна залежність приросту популяції від щільності насадження, а саме: **чим щільніше висаджуються рослини, тим менший приріст популяції**. Оптимальною виявилася щільність висаджування по 3 цибулини на один куш. Можливо, це відбувається тому, що при дуже щільному висаджуванні рослинам не вистачає життєвого простору, що призводить до внутрішньовидової конкуренції між особинами.

Паралельно нами здійснювалося спостереження щодо вивчення впливу сторін горизонту на збільшення площі розповсюдження підсніжника звичайного. Дослідження проводилися на 1 ділянці впродовж 4 років. Інтродуковані рослини були затінені великим деревом – дубом діаметром 1,8 м. Рослини висаджувалися довкола дерева з орієнтацією на різні сторони горизонту рівними за кількістю групами. Результати досліджень наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Залежність площі розповсюдження підсніжника звичайного від сторін горизонту

роки ст. горизонту	2000	2001	2002	2003	2004	Загальна площа
Схід	1 м ²	2,5 м ²	3 м ²	4 м ²	5 м ²	14,5 м ²
Південь	1 м ²	2 м ²	2,5 м ²	3 м ²	4 м ²	11,5 м ²
Захід	1 м ²	1,5 м ²	2 м ²	2,6 м ²	3 м ²	9,1 м ²
Північ	1 м ²	1 м ²	1 м ²	1,5 м ²	2 м ²	5,4 м ²

На Рис.2.3 відображено залежність зростання площі розповсюдження рослин від сторони горизонту, з якої висаджена рослина. Вплив освітлення як екологічного фактору особливо помітний для рослин, що висаджувалися біля стовбура дуба, а також з північної та західної сторін. Рослини, висаджені на сході, отримували інтенсивне освітлення зранку, на півдні – протягом всього дня. Рослини, що висаджені на заході та півночі практично не були освітлені прямим сонячним промінням, оскільки їх затіняли окрім дуба ще й інші дерева. Отже, проведені спостереження підтверджують, що підсніжник

звичайний не просто світлолюбна, а *дуже* світлолюбна лісова рослина і краще росте і розповсюджується на добре освітлених ділянках.

На основі проведених спостережень, можна зробити *висновок*, що сонячне освітлення суттєво впливає на збільшення чисельності рослин підсніжника звичайного, при цьому зі сходу та півдня у прирості найбільша кількість рослин, а із заходу і півночі – найменша.

У таблиці 2.4 наведено результати фенологічних спостережень за фазами розвитку досліджуваних рослин.

Таблиця 2.4

Фенологічні спостереження протягом вегетаційного періоду

№	Фенологічні фази	2001	2002	2003	2004	2005
1.	Поява перших сходів	27 березня	4 квітня	30 березня	10 квітня	28 квітня
2.	Поява першого листка	5-6 квітня	10 квітня	5 квітня	14 квітня	2 травня
3.	Початок бутонізації	10 квітня	15 квітня	10 квітня	19 квітня	6 травня
4.	Початок цвітіння	15 квітня	20 квітня	20 квітня	25 квітня	10 травня
5.	Загальне цвітіння	20 квітня	25 квітня	30 квітня	1 травня	13 травня
6.	Кінець цвітіння	1 травня	5 травня	5 травня	11 травня	20 травня
7.	Дозрівання плодів	15 червня	20 червня	20 червня	24 травня	10 червня

**Антонов О. Вплив щільності насадження на динаміку популяції
підсніжника звичайного**

8.	Початок відмирання основної вегетативної маси	1 липня	1 липня	1 липня	4 липня	3 липня
----	---	---------	---------	---------	---------	---------

Оскільки підсніжник звичайний – одна з найперших весняних рослин, до того ж відрізняється гарними квітками, то вона часто стає об'єктом масового збирання аматорів. Разом з квітами часто вириваються і цибулини, що призводить до знищення рослин. Тому на одній із ділянок підсніжник було знищено.

Важливим етапом нашої діяльності вважаємо необхідність розгортання програми збереження первоцвітів у нашому лісі. Програма, яку ми пропонуємо, містить й елементи виховного спрямування. Для цього нами проводиться акція „Первоцвіт”, у межах якої випускаються листівки зі зверненням до мешканців селища:

„Дорогі друзі!

Підтримайте нашу акцію

„Первоцвіт”

Шановні жителі селища Озерного! Ми, члени „Екологічної Варти”, звертаємося до вас з проханням не зривати квітки – первоцвіти у нашому лісі. Зараз це питання має велике значення у нашому житті. Бо багато видів рослин зникає і потребує нашої допомоги.

Земля, наша рідна планета,

Ми чуєм твій стогін і біль,

Благаєм порвати тенета

Бездумних людей.”

По місцевому радіо проводяться радіопередачі, в яких пояснюється необхідність охорони первоцвітів:

„ ...Зберігаючи рослинку в лісі, ми зберігаємо життя наших дітей. Так, первоцвіти – це квіти сподівань і надій – чистих і світлих, як саме життя під сонцем. Вони нас захоплюють і чарують, заборозжують і дивують. Але в наш час ці квіти, перші вісники пробудження природи, опинились під загрозою зникнення. Тож давайте збережемо для себе і наступних поколінь: пролісок і ряст, первоцвіт і горицвіт, пиїнку і медунку, конвалію, шафран і мати-й-мачуху. Ми ж не хочемо, щоб в майбутньому наша Земля була бліда, без розмаїття барв і квітів.”

Висновки

На основі проведеного впродовж п'яти років дослідження щодо інтродукції у лісах приміської зони м. Житомира рідкісних та зникаючих рослин, зокрема підсніжника звичайного, нами зроблено ряд висновків.

1. Серед рідкісних та зникаючих рослин Поліської зони

Житомирщини особливої уваги потребують рослини, що квітують навесні, оскільки їх кількість в останні роки різко зменшується. Ефективним шляхом їх охорони і відтворення вважаємо створення колекційних ділянок і резерватів шляхом інтродукції зникаючих видів на тій території, де вони попередньо були розповсюджені, однак з часом зазнали винищення. Для цього можна використовувати насіння, цибулини або молоді квітучі рослини. Перенесені на колекційні ділянки рослини можуть підтримуватися у культурі тривалий час і бути необхідним резервом для різноманітних цілей. Тому розробка методик, які допомагають збільшити чисельність видів рідкісних рослин, зокрема первоцвітів, їх загальну кількість у природі, розширити ареали їх розповсюдження є на сьогоднішній день достатньо актуальним питанням.

2. Результати спостереження за розвитком і приростом інтродукованої нами популяції підсніжника звичайного дозволяють стверджувати, що популяція розвивається нормально, кількість рослин щорічно збільшується, тобто популяція знаходиться на етапі експоненційного розвитку і поки що не досягла піку свого розвитку, після якого спостерігається спад.

3. Під час інтродукції підсніжника звичайного та спостереження за розвитком його популяції нами було проведено дослідження щодо впливу щільності насаджень на динаміку популяції. Доведено, що щільність насаджень обернено пропорційна приросту популяції, а саме: *чим щільніше висаджуються рослини, тим менший приріст популяції.*

4. Дослідження щодо впливу освітлення на швидкість приросту популяції підтвердило, що підсніжник звичайний – дуже світлолюбна рослина і потребує для оптимальних умов розвитку добре освітлені ділянки, не затінені кущами, високими трав'янистими рослинами та розлогими деревами. Краще ця рослина розвивається на невеликих галявинах, що добре освітлені.

Розпочату роботу буде продовжено у діяльності „Екологічної варті”: планується інтродукція *білоцвіту весняного* на території нашого лісу для подальшого його розповсюдження. З метою збереження насаджених видів нами проводиться просвітницька робота: бесіди з дітьми у школі, випуск листівки з акцією „Первоцвіт”, проведення наукових семінарів. Адже життя нашого лісу і його мешканців – це наша проблема.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. *Артамонов В.И.* Занимательная физиология растений. – М.: Агропромиздат, 1991. – 336 с.
2. *Биология* / Под. ред. В.А Мотузяного. – К.: Вища школа, 1986. – 368 с.

3. Горьшина Т.К. Экология растений: Учеб. пособие. – М.: Высш. школа, 1979. – 368 с.
4. Гужов Ю.Л. Генетика и селекция – сельскому хозяйству: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1984. – 240 с.
5. Кемп П., Армс К. Введение в биологию: Пер. с англ. – М.: Мир, 1988. – 671 с.
6. Курнишкова Т.В., Петров В.В. География растений с основами ботаники: Учеб. пособие. – М.: Просвещение, 1987. – 207 с.
7. Мамонтов С.Г. Биология: Справ. издание. – М.: Высш. школа, 1991. – 478 с.
8. Охрана природы: Учеб. пособие / А.В. Михеев, В.М. Галушин, Н.А. Гладков. – М.: Просвещение, 1987. – 256 с.
9. Петров В.В. Мир лесных растений. – М.: Наука, 1978. – 166 с.
10. Петров В.В. Растительный мир нашей родины: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 207 с.
11. Пономарева И.Н. Экология растений с основами биогеоценологии: Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1978. – 207 с.
12. Природа Житомирщины / Под общ. ред. А.С. Малиновского. – К.: Вища школа, 1984. – 143 с.
13. Рандушка Д., Шомшак Л., Габерова И. Цветовой атлас растений. – Братислава, Изд-во „Обзор“, 1990. – 411 с.
14. Растения полей и лесов: Справочник. – Прага, АРТИЯ, 1987. – 224 с.
15. Ревн П., Эверт Р., Айкхорн С. Современная ботаника: В 2-х т.: Пер. с англ. – М.: Мир, 1990. – 348 с.
16. Редкие и исчезающие растения и животные Украины: Справочник / Отв. ред. К.М. Сытник. – К.: Наукова думка, 1988. – 254 с.
17. Тейлор Д., Грин Н., Стаут У. Биология: В 3-х т.: Пер. с англ. / Под. ред. Р. Сопера. – М.: Мир, 2002. – 436 с.

ЗМІСТ

<i>Дубасенюк О.А.</i> Педагогічна професія у контексті сучасних вимог	3
<i>Антонова О.Є.</i> Бути вчителем: дар чи покарання?	8
<i>Музика І.</i> Вчитель – моє покликання	13
<i>Чорноус Г.</i> Мої педагогічні заповіді	22
<i>Тищук В.</i> Найгідніша професія у світі	33
<i>Дрозд І.</i> Вчитель української школи	41
<i>Воробей І.</i> Велич учительської професії	50
<i>Дідовець В.</i> Вчитель – взірець для наслідування	56
<i>Самолук Г.</i> Виховання майбутніх громадян нашої країни – моє покликання	64
<i>Сотник Є.</i> Найгуманніша професія у світі	67
<i>Скок І.</i> Благородна справа творення людини	71
<i>Полякова А.-Л.</i> Вчитель – як взірець і духовний наставник	73
<i>Соболева О.</i> Унікальність професії вчителя	76
<i>Пашиковська А.</i> Серце віддане дітям	79
<i>Гаврилюк К.</i> Вчитель – наставник молоді	83
<i>Дзюбенко І.</i> Немає вищої професії, ніж учительська	86
<i>Дейнека В.</i> Сходинок до майбутньої мрії	88
<i>Шевчук В.</i> Вчитель – це людинотворець	91
<i>Левицька І.</i> Моя улюблена вчителька	95
<i>Ковешникова Н.</i> Вчительська професія – велика і самовіддана праця	99
<i>Безродна С.</i> Учителю!.. Ви перша і єдина!	102
<i>Заріцька О.</i> Вчитель – це світоч знань	105
<i>Паламарчук Ю.</i> Мудре вчительське серце	109
<i>Яценко О.</i> Краса вчительської праці	111
<i>Косяк Т.</i> Учителю, ти в світ приходиш для любові!	116
<i>Погребняк І.</i> Творчий шлях улюбленого Вчителя	120
<i>Геращенко Д.</i> Виховувати Людину!	124
<i>Благіда М.</i> Я з дитинства мрію стати вчителем	128
<i>Саган О.</i> Справжній вчитель – це професіонал, радник учнів	130
<i>Мартинюк М.</i> Хоч би... ..	134
<i>Пізоварчук Н.</i> Благородна місія вчителя	137
<i>Чумак Є.</i> Вчитель – джерело всіх професій	139
<i>Пилипчик О.</i> Моя мета – стати вчителем	141
Науково-дослідницька робота учнів-членів Малої академії наук як напрям роботи творчого вчителя	
<i>Коритко І.</i> Методика виготовлення та використання кольорового корозійного анатомічного препарату нирки	146
<i>Антонов О.</i> Вплив щільності насадження на динаміку популяції підсніжника звичайного	158

Наукове видання

Вчитель – моє покликання

Збірник творчих робіт

Матеріали друкуються в авторській редакції. За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на літературні джерела та інші відомості відповідають автори публікацій. Думка редакції може не збігатися з думкою авторів.

Житомир

Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Житомирський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти

Надруковано з авторських оригінал-макетів.